

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«МОБІЛІЗАЦІЯ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПОШУК
ВІДПОВІДЕЙ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО СЕМІНАРУ
ЗА МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

24 січня 2024 р.

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«МОБІЛІЗАЦІЯ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПОШУК
ВІДПОВІДЕЙ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО СЕМІНАРУ
ЗА МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

24 січня 2024 р.

Дніпро

УДК: 355.2

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих вчених Університету
митної справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Ченцов В. В.,
Приймаченко Д. В., Архірейська Н. В.,
Губа О. І., Даценко В. В., Корнєєв М. В.,
Ліпинський В. В., Григораш О. В.,
Дерев'янка Т. П., Марценюк О. О.

Мобілізація: міжнародний досвід та пошук відповідей на сучасні виклики : матеріали наукового семінару за міжнародною участю. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. с.

ISBN 978-966-328-215-2

Матеріали наукового семінару, які включені до збірника, присвячено аналізу міжнародного досвіду проведення мобілізаційних заходів в інших державах з різними політичними, економічними та історичними передумовами. Результати можуть бути використані для вдосконалення механізмів проведення заходів мобілізації з метою залучення більшої кількості громадян України, охочих стати на захист суверенітету і територіальної цілісності держави.

Збірник матеріалів може становити інтерес для публічних службовців, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти.

ISBN 978-966-328-215-2

© Колектив авторів, 2024

© Університет митної справи та фінансів, 2024

ЗМІСТ

Секція 1. Правове регулювання механізму проведення мобілізації в державах, що зазнали військової агресії: міжнародний досвід

Котляренко О.П. Правове регулювання у сфері мобілізації	6
Давидюк О.М. Господарсько-правові аспекти визначення технології для цілей їх оборонного використання	8
Коваль А.В. Правове регулювання мобілізації у Великобританії	10
Єфімов В.В., Могильний О.С. Правові аспекти мобілізації в Україні	12
Баланда О.М., Тична Б.М. Правове регулювання механізму проведення мобілізації в державах, що зазнали військової агресії: міжнародний досвід	14
Лабенська Л.Л. Порядок формування збройних сил зарубіжних країн на прикладі Швейцарії	17
Федчук Т.Ю., Риндич Д.С. Правове регулювання мобілізації в армії оборони Ізраїлю – баланс раціональності та ефективності	20
Титаренко О.О. Який міжнародний досвід мобілізації може бути запозичений Україною за умови активної військової агресії?	23
Каптан М.В., Зінчук А.М. Міжнародний досвід упровадження мобілізаційних заходів: військова система Швейцарії	27
Степаненко А.В., Біліченко В.В. Забезпечення національної безпеки в умовах військової агресії: аналіз міжнародного досвіду та правового регулювання механізмів мобілізації	29
Паршина О.А. Особливості формування мобілізаційного резерву провідних країн світу	31
Нагорна О.О., Могильний О.С. Господарське регулювання механізму проведення мобілізації	33
Дрозд В.В., Нагорна О.О. Юридичні аспекти мобілізації в Україні ...	36
Дудник В.П., Чайковська О.Є. Шляхи вдосконалення мобілізації та системи комплектування Збройних Сил України з урахуванням досвіду Південної Кореї	37
Ровинська К.І. Комплексні стандарти роззброєння, демобілізації та реінтеграції ООН як основа повоєнної національної стратегії безпеки України	43
Легеза Є.О. Зарубіжний досвід комплектування збройних сил на прикладі США	45

Секція 2. Соціально-економічні аспекти проведення мобілізації в контексті забезпечення національної безпеки держави: історія та перспективи

Руснак Ю.І., Чухрай І.Ю. Мобілізаційна підготовка як складова підготовки держави до оборони	49
Череватий С.В. Досвід Хорватії у проведенні мобілізації для звільнення окупованих територій	51

Слободяник С.П., Пархоменко П.П., Гродовський О.В. Проблемні питання зі станом безробіття в період дії правового режиму воєнного стану в Україні	54
Фараонов Г.Є. Забезпечення національної безпеки шляхом проведення мобілізації в умовах повномасштабного вторгнення	57
Ганаба С.О. Заходи превентивної роботи в соціально-психологічному супроводі військовослужбовців: міжнародний досвід	59
Поплавський О.О. Особливості розвитку системи військової освіти в Україні в умовах воєнного стану	62
Миколайчук М.М. Мобілізаційний потенціал країни як запорука миру: історичний досвід та сучасні реалії	64
Роменська К.М. Міжнародний досвід фінансування мобілізації для забезпечення потужності збройних сил і зміцнення національної безпеки держави	66
Щолокова Г.В. Стратегії військового маркетингу для мобілізації: міжнародний досвід	70
Міщенко Д.А. Сучасний стан збройних сил Італійської Республіки	73
Паршина М.Ю. Особливості мобілізаційних процесів в Ізраїлі	75
Чернявська О.К., Чухно Т.В. Процедура військової мобілізації у Франції: ключові питання	77
Саричев В.І. Ефективність мобілізаційної підготовки і мобілізації як індикатор національної стійкості та безпеки України	79
Нагорна О.О., Карапетян А.В. Проблемні питання мобілізації фізичних осіб – підприємців в умовах воєнного стану	81
Слободяник С.П., Пометун С.М., Дем'яненко О.В. Окремі проблемні питання під час розробки системи планування руху грошових коштів з урахуванням фінансових ризиків	83
Нагорна О.О., Сухомлин В.Р. Забезпечення прав та інтересів підприємств під час мобілізації: господарсько-правовий аспект	86
Морозов О.В. Мобілізаційні заходи ВМС Великої Британії під час англо-аргентинського конфлікту 1982 р.	88
Джафаров Р.Ф., Нагорна О.О. Правові аспекти мобілізації директора компанії в умовах воєнного стану	90
Масоха В.О., Нагорна О.О. Деякі аспекти мобілізаційних процесів у господарському праві	92
Баранник Л.Б. Мобілізація: теорія, проблеми, досвід країн	94
Римшин Р.В. Фінансові аспекти проведення мобілізації в Україні в контексті забезпечення національної безпеки держави	96
Приполова Л.І., Стужук Ю.П. Правова модернізація функціонування збройних сил Республіки Польща на тлі агресії рф ...	98
Огданський К.М. Соціально-економічні аспекти забезпечення національної безпеки Німеччини через призму сучасних процесів	101

Макушев П.В. Окремі питання щодо мобілізації в умовах військової агресії з боку росії проти України	103
Bohorodytska H.Ye. Mobilization of the economy in the conditions of war: essence and international experience	107
Фесенко В.В. Обліково-аналітичні показники визначення соціально-економічного впливу мобілізаційних заходів	109
Дрешпак В.М. Комунікативне забезпечення військової профорієнтації у швейцарській армії	111
Топольницький В.В., Краснокутський О.В. Соціально-економічні аспекти мобілізації під час дії особливого періоду	113
Соловійов О.В. Щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників	116
Івашова Л.М., Квеліашвілі І.М. Про необхідність посилення ролі митних органів у мобілізації фінансових ресурсів держави: зарубіжний досвід	118
Михайлюк О.А. Мобілізація в Україні: досвід Ізраїлю	123
Даценко В.В. Посилення обороноздатності держав ЄС в умовах агресивної політики російської федерації на прикладі Чеської Республіки: аспекти мобілізації	126

Секція 3. Інформаційне забезпечення проведення мобілізаційних заходів в умовах інформаційної протидії з боку агресора в умовах діджиталізації суспільства

Попов М.П., Ісайко Д.І. Цифровізація української армії як напрям взаємодії органів публічної влади в системі національної безпеки	131
Щолокова Г.В. Стратегії військового маркетингу для мобілізації: міжнародний досвід	133
Пігулевська Є.М. ЗМІ та інформаційні технології як засоби впливу на процеси мобілізації	135
Грачевська Т.О. Інформаційний складник роботи дипломатичних установ України в період мобілізації	136
Жадько К.С., Жердев К.О. Мобілізація та безпека на прикладі Ізраїлю	138
Толмачова Ю.М., Біліченко В.В. Інформаційне забезпечення проведення мобілізаційних заходів в умовах інформаційної протидії з боку агресора в умовах діджиталізації суспільства	141
Васецька А.В., Король К.С. Проведення мобілізації в умовах діджиталізації суспільства	143
Прокопович-Ткаченко Д.І., Сугак Н.І., Тихоненко І.М. Цифрова мобілізація в умовах війни: виклики та етика кібербезпеки в Україні	145
Негребецький В.В. Інформаційна безпека як необхідна умова забезпечення проведення мобілізаційних заходів	147
Граур К.Є., Король К.С. Актуальні питання використання новітніх технологій забезпечення особистої безпеки поліцейських	149

Секція 1. Правове регулювання механізму проведення мобілізації в державах, що зазнали військової агресії: міжнародний досвід

Котляренко О.П., к.ю.н., полковник юстиції,
заступник начальника кафедри військового права
та правоохоронної діяльності
Національного університету оборони України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЇ

Конституція України уповноважує Президента України у визначених випадках “приймати відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану”. Ніхто з громадян України за всі роки незалежності не міг собі уявити, що таке положення Основного Закону стане над актуальним у зв’язку із збройним вторгненням росії на територію незалежної України.

Вказане конституційне положення дозволяє констатувати необхідність законодавчої та наукової розробки такого важливого інституту як “мобілізація”. Це необхідно, перш за все, для з’ясування сутності і змісту мобілізації, яка визначається як комплекс заходів (без їх конкретизації), здійснюваних для планомірного переведення: а) національної економіки на функціонування в умовах особливого періоду; б) Збройних Сил України, інших військових формувань – на організацію і штати воєнного часу. Тобто, умовно можна вести мову про мобілізацію економіки та власне воєнну мобілізацію.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює порядок проведення мобілізації, є Закон України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” від 21.10.1993 р., який встановлює правові основи мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, визначає засади організації цієї роботи, повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також обов’язки підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, повноваження і відповідальність посадових осіб та обов’язки громадян щодо здійснення мобілізаційних заходів.

На перший погляд наявність вказаного спеціального законодавчого акту дає підстави вважати цю сферу суспільних відносин унормованою, проте проведений нами аналіз норм цього закону доводить, що багато його положень є занадто загальними, не містять конкретики, а отже відповідальність за їх не виконання (не своєчасне виконання) розмита або взагалі відсутня.

Варто згадати, що протягом 2015–2016 років Міністерством оборони України було розроблено щонайменше два законопроекти “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” у новій редакції, проте вони з нез’ясованих причин не були підтримані у Верховній Раді України.

Так, досвід проведення шести черг мобілізації в Україні у 2014–2015 роках показав, що не зважаючи на ряд проблем організаційно-правового характеру, відповідні військові посадові особи Збройних Сил України в основному справились із заходами воєнної мобілізації, у тому числі, завдячуючи правилам військової субординації і “командирському голосу”. Водночас національна економіка не була переведена на функціонування в умовах особливого періоду (згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.07.2015 № 674-р), у першу чергу, через відсутність фінансування вказаних заходів. Жодне з підприємств галузей національної економіки навіть не приступало до виконання покладених мобілізаційних завдань (замовлень). Отже, найбільш проблемним питанням проведення мобілізації, яке до тепер залишається законодавчо не врегульованим, є питання функціонування фінансової системи в частині, що стосується забезпечення фінансових потреб оборони держави, та вимагає прийняття відповідного закону.

Разом з тим, кардинального оновлення потребує й діючий Закон України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, який за 30 років свого функціонування зазнав лише “точкових” змін. Зокрема, за крайніх два роки (період після повномасштабного вторгнення) було внесено зміни десятима законами України, проте переважна більшість цих змін стосувалася розширення переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації (стаття 23). Вказаний підхід спричинив суттєве зниження обсягу наявного в державі військово-навченого людського ресурсу, який підлягає призову на військову службу під час мобілізації, та сприяв значному відтоку військовозобов’язаних за межі України. Таке загравання депутатського корпусу безперечно подобається потенційним виборцям, проте є дуже небезпечним, адже не здатність чинити відсіч агресору може обернутися втратою державності. Тому у питаннях пошуку дисбалансу між інтересами держави та суспільства за теперішніх критичних умов, на нашу думку, має превалювати бажання зберегти і захистити державу.

Цілком очевидно, що у зв’язку з триваючою військовою агресією російської федерації проти України, нарощуванням зусиль агресора щодо подальшого захоплення території нашої держави, постало питання щодо удосконалення механізмів проведення заходів мобілізації для залучення більшої кількості населення бажаного стати на захист суверенітету і територіальної цілісності України. Згадані умови спонукають Уряд до вжиття неординарних заходів, зокрема шляхом розробки і внесення в ініціативному порядку до Верховної Ради України проекту закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби” (реєст. № 10378 від 25.12.2023).

Отже, серед основних проблем проведення мобілізації в державі, які потребують вирішення, маємо відмітити:

– недосконалість і недовіра нормативно-правового регулювання в сфері мобілізації в умовах широкомасштабної збройної агресії (в умовах стану війни);

– відсутність чіткого розмежування повноважень у сфері мобілізації між вищими державними органами;

– відсутність єдиного державного органу, відповідального за формування та реалізації державної політики у сфері мобілізаційної підготовки і мобілізації (аналог Головного управління спеціальних програм президента російської федерації);

– відсутність воєнно-мобілізаційного “лобізму” в державі;

– недостатні обсяги військово-навченого людського ресурсу;

– неспроможність національної економіки забезпечити потребу в новітніх високотехнологічних і високоефективних засобах ведення збройної боротьби;

– модернізація допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання.

Маємо констатувати, що воєнні дії в Україні, на жаль, тривають вже значний проміжок часу, російська військова агресія продовжує нарощуватись кожного дня, відсутні будь-які прогнози щодо її закінчення, а отже, маємо невизначеність щодо строків проведення мобілізації. При цьому, дисбаланс воєнних потенціалів України та росії обумовлює необхідність використання для відсічі збройної агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового, дипломатичного, духовного, культурного).

Давидюк О.М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ЇХ ОБОРОННОГО ВИКОРИСТАННЯ

Відкрита збройна агресія проти української держави, актуалізувала питання приведення у відповідність чинного законодавства України, до вимог обмежень військового часу. Не минуло це питання і сферу правового регулювання суспільних відносин пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій. Особливого значення це питання набуває за умови, коли відбувається передача технологій подвійного призначення (тобто тих, які одночасно призначені і для створення виробів народного споживання чи продукції промислового призначення і для військових цілей) чи оборонних технологій.

Активна міжнародна допомога, яка надходить від більшості цивілізованих країн світу, натикається на адміністративні і регуляторні процедури, які занадто негативно впливають на її оперативне освоєння та

передачу до Збройних Сил України. Серед основних проблем, які створюють перешкоди на цьому шляху, є неодноманітне застосування основних нормативних категорій та понять. Чільне місце в межах цієї проблеми, займає неодноманітне, регіональне визначення технології.

Так, у межах чинного законодавства України, поняття технології зафіксовано в окремому нормативно-правовому акті, присвяченому цьому об'єкту суспільних та економічних відносин. Таким нормативно-правовим актом є Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1]. Згідно положень статті 1 наведеного нормативно-правового акту, технологія це – результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг. Зазначене поняття, додатково розкривається через положення ще однієї взаємопов'язаної нормативної дефініції, а саме через категорію – об'єкт технології. Об'єктом технології є наукові та науково-прикладні результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці), ноу-хау, в яких відображено перелік, строки, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

В межах правового регулювання Європейського Союзу, відсутнє єдине визначення технології як окремого чи самостійного об'єкту певного правового обороту. Технологія розуміється як об'єкт, який існує автономно і не потребує додаткового визначення в межах нормативних документів. Проте, як законодавство Європейського Союзу, так і законодавства країн членів Європейського Союзу, оперують категорією технологія, яка визначена на рівні досить специфічних регуляторних документів.

В межах діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності в 2005 році, було сформовано практичні рекомендації, щодо визначення сутності технологій. Було запропоновано розуміти її як особливий комплексний об'єкт права інтелектуальної власності, який являє собою систему знань, умінь, досвіду, процесів, організаційних і правових структур, а також поєднаних з ними матеріальних ресурсів, що застосовуються при створенні, виробництві та постачанні товарів і послуг [2]. При цьому, країнам учасникам, Всесвітня організація інтелектуальної власності, рекомендує ввести в своє національне правове регулювання саме такий нормативний підхід до визначення сутності та правової природи технологій. В якості основної аргументації, наводиться те, що саме правові механізми захисту прав і законних інтересів власників прав на об'єкти права інтелектуальної власності дозволяють в повній мірі задовольнити всі інтереси учасників трансферу технологій та інноваційних відносин. Також пропонується забезпечити захист прав і законних інтересів за допомогою правових механізмів спеціальних захисних документів – патентів.

В межах правового регулювання Організації Об'єднаних Націй, в 1993 році, було прийнято рішення про розроблення та впровадження Міжнародного кодексу поведінки, щодо впровадження технологій. В ході його розроблення, було проведено цілий ряд наукових та статистичних досліджень емпіричних прикладів і досвіду реалізації трансферу технологій. Так, при дослідженні звіту «Трансфер технологій успішні приклади Аргентини, Китаю, Південної Африки та Тайваню» UNCTAD 2014 р., було зроблено висновок про те, що технологія являє собою систему знань, вмінь, навичок і напрацювань присвячених процесу переробки сировини в готову продукцію [3].

На нашу думку, уніфікація категоріального апарату правового регулювання трансферу технологій в Україні, пришвидшить процес транснаціональної передачі оборонних технологій і технологій подвійного призначення. Для цього, положення чинного законодавства України мають бути змінені і в них має бути відображене уніфіковане визначення технології.

Список використаних джерел:

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 року, № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>
2. Exchanging Value – Negotiating Technology Licensing Agreements: A Training Manual. International Trade Centre (ITC). WIPO. 2005. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/906/wipo_pub_906.pdf
3. International Code of Conduct on the Transfer of Technology: resolution / adopted by the General Assembly. UN. General Assembly (48th sess. : 1993–1994). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/179988#record-files-collapse-header>

Коваль А.В., аспірант
кафедри публічного управління та регіоналістики
Національного університету “Одеська політехніка”

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

24 лютого 2022 року Україна зазнала відкритої агресії з боку росії. Сотні тисяч чоловіків та жінок були відмобілізовані до складу вітчизняних сил оборони. Проте на сьогоднішній день внаслідок тривалого ведення бойових дій Україна потребує додатковий мобілізаційний ресурс. І правовою основою цього має стати відповідний закон, навколо якого зараз відбувається широке обговорення його змісту.

Яким має бути закон, які категорії призовників, військовозобов'язаних має охоплювати, на який термін мають призивати людей, які гарантії вони будуть мати, що робити с тими, хто вже воює з початку агресії? На такі складні питання усі чекають відповідей.

Інше питання: наскільки норми закону відповідатимуть західним стандартам у цій сфері? Адже у 2019 році шляхом внесення змін до

Конституції Україна обрала стратегічний курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Виходячи з цього, подальша діяльність органів державної влади, їх посадових осіб з питань врядування має корелюватися з принципами та стандартами зазначених організацій. І цей процес вже розпочато шляхом прийняття на державному рівні документів стратегічного планування (Стратегії національної безпеки, Стратегії воєнної безпеки тощо), які визначають, зокрема, стратегічними завданнями досягнення сумісності Збройних Сил України, інших складових сил оборони з відповідними структурами країн-членів НАТО, введення в дію нових військових статутів (доктрин) на основі євроатлантичних принципів.

Не має стати виключенням і сфера мобілізації.

У цьому контексті проаналізуємо досвід правового регулювання у сфері мобілізації Великобританії, яка зазнала у 1982 році агресії з боку Аргентини (за контроль над Фолклендськими (Мальвінськими) Островами).

Так, чинна нормативна база Великобританії з питань мобілізації складається з: Закону про оборонну реформу 2014 року (Defence Reform Act DRA 14); Закону про резервні сили 1996 року (Reserve Forces Act RFA 96); інших підзаконних актів (публікацій) Міністерства оборони Великобританії, виданих з метою реалізації зазначених законів.

Основним нормативним актом, що регламентує питання мобілізації, є Закон про резервні сили 1996 року (RFA 96), який містить положення щодо резервних сил, включаючи їх утримання, членство, набір і умови служби, навчання та призов, а також нові гарантії для резервістів та їх роботодавців [1].

Особливістю правового регулювання процедур мобілізації у Великобританії є відсутність законодавчого акту, що регламентує проведення загальної мобілізації. Оборона держави покладена лише на діючі збройні сили та Резервні сили, які складаються виключно з тих, хто проходив військову службу [2]. Отже, законодавство Великобританії навіть в разі національної небезпеки, великої надзвичайної ситуації, фактичного або очікуваного нападу на державу не передбачає відмобілізування населення, яке не проходило військову службу.

Крім того, в порівнянні із законодавчими нормами України (Законами України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, “Про військовий обов’язок та військову службу” тощо) Великобританія має і інші особливості правового регулювання мобілізації, зокрема: ширше делегування повноважень щодо призову – Законом про оборонну реформу 2014 року (DRA 14) надані повноваження Державному секретарю з оборонних питань призивати резервістів для будь-яких цілей, якщо необхідно або бажано їх використовувати [3]; чітка регламентація часових рамок служби в разі призову – від 9 місяців до 5 років; відсутність такого поняття як “бронювання” – усі питання вирішуються спеціально уповноваженими особами персонально у кожному випадку; врахування

інтересів роботодавця, який має право подати заяву на отримання фінансової допомоги та, за певних виняткових обставин, на звільнення або відстрочку від мобілізації працівника; розширення економічних підстав, які дають право не бути призваним – якщо резервіст самозайнятий або працює в сімейному бізнесі, якому його відсутність може серйозно зашкодити; створення спеціальних інституцій з розгляду спірних питань, що виникають під час мобілізації, її оскарження – офіцер або навіть служби з судового розгляду мобілізаційного центру, видів збройних сил, апеляційний суд Резервних сил.

Таким чином, аналіз законодавства про мобілізацію у Великобританії показав його певні відмінності від вітчизняного, які полягають у відсутності правового регулювання призову осіб, які не проходили військову службу, ширшому врахуванні інтересів роботодавців та призовників, можливості оскарження спірних питань під час призову. Отже, Україні, якщо вона дійсно хоче реалізувати задекларований у Конституції євроатлантичний вибір, необхідно привести своє законодавство у відповідність з принципами та стандартами провідних країн – членів НАТО.

Список використаних джерел:

1. The Reserve Forces Act 1996. Уряд Великобританії: веб-сайт. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/14/pdfs/ukpga_19960014_en.pdf
2. JSP 753 Regulations for the Mobilisation of UK Reserve Forces. Part 1: Directive. Березень, 2023. Уряд Великобританії: веб-сайт. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6477698d5f7bb7000c7fa2b3/JSP_753_Part_1_V5.0_Mar_2023.pdf
3. Defence Reform Act 2014. Уряд Великобританії: веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/20/contents>
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

Єфімов В.В., к.ю.н., доц., підполковник поліції
доцент кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Могильний О.С., курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Почнемо з того, що поняття мобілізація (фр. mobilization, від латин. mobilis – рухливий) означає комплекс заходів держави щодо приведення в активний стан, зосередження та напруги наявних ресурсів, сил і засобів для досягнення цілей війни.

24 лютого 2022 року, у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, на всій території України було запроваджено правовий режим воєнного стану [1]. Для забезпечення оборони країни, підтримання бойової і мобілізаційної готовності ЗСУ та інших військових формувань, на підставі пропозиції РНБО України Указом Президента було оголошено загальну мобілізацію [2]. Оскільки відповідно до ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є однією з найважливіших функцій держави та справою усього українського народу, громадяни, які не бажають бути призваними за мобілізацією, ухиляються від призову за такою, підлягають адміністративній або кримінальній відповідальності.

Правові аспекти, що регулюють суспільні відносини у сфері безпеки особистості, національної безпеки країни, що включають оборону України, державну, суспільну, інформаційну, економічну безпеку, залишаються актуальними і на теперішній час.

Стаття 17 Закону України «Про оборону України» передбачає, що громадяни України чоловічої статі, придатні для проходження військової служби за станом здоров'я і віком, а жіночої статі – також за відповідною фаховою підготовкою, повинні виконувати військовий обов'язок згідно із законом [3]. Водночас стаття 20 Закону закріпила відповідальність громадян, винних у порушенні законодавства та інших нормативно-правових актів у сфері оборони України.

Реалізація положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» визначає складний комплекс заходів, спрямованих на систематичне перетворення національної економіки, функціонування державних і місцевих органів влади, підприємств, установ і організацій під час особливих періодів. Ці заходи також спрямовані на підготовку Збройних Сил України, інших військових формувань та оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до ефективної роботи в умовах воєнного часу [4].

Мобілізація, яка може бути загальною або частковою, видається у відкритій або прихованій формі, здійснюється з метою максимальної підготовки країни до виклику національної безпеки. Одним із ключових аспектів є переведення всіх сфер діяльності, від економіки до органів влади та оборонних структур, на функціонування відповідно до встановлених мобілізаційних планів [5, с. 82].

Громадяни в період мобілізації залучаються до виконання робіт з метою забезпечення оборони країни та безпеки держави, а також зараховуються до спеціальних формувань у встановленому порядку.

У разі оголошення мобілізації провадиться заклик громадян на військову службу. Призову на військову службу з мобілізації підлягають громадяни, які перебувають у запасі, які не мають права на відстрочку від призову на військову службу. Громадяни, які перебувають у запасі і не покликані на військову службу, можуть направлятися до роботи на посадах цивільного персоналу Збройних сил України, інших військ, військових формувань, органів прокуратури та спеціальних формувань.

Беручи до уваги вимоги законодавства України під час оголошеної мобілізації військовозобов'язані і особи, які отримали повістку чи виклик командира військової частини, повинні у визначений час звернутися до вказаного територіального центру комплектування і соціальної підтримки, або прибути до місця дислокації відповідної військової частини. З огляду на це розглянемо один із різновидів асоціальної поведінки, яка проявляється в ухиленні громадян від проходження військової служби як у мирний час, так і при оголошенні воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://cutt.ly/3BgHdCK> (дата звернення: 16.01.2024).
2. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 № 69/2022. URL: <https://cutt.ly/3BgHgWJ> (дата звернення: 16.01.2024).
3. Про оборону України: Закон України Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 9. Ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 16.01.2024).
4. Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 16.01.2024).
5. Остапенко О. І., Йосифович Д. І. Про ухилення від військової служби в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. № 4. 2023. С. 80–88.

Баланда О.М., провідний науковий співробітник
ЦВСД Національного університету оборони України
Тична Б.М., к.ю.н., начальник юридичного відділу
Національного університету оборони України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ, ЩО ЗАЗНАЛИ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Окупація частини території України, ескалація росією збройного конфлікту у східних та південних регіонах України, руйнування системи світової та регіональної безпеки і основоположних засад міжнародного права актуалізувало тему вдосконалення правових механізмів проведення мобілізаційних заходів. Надзвичайна обстановка, що склалася на території України внаслідок повномасштабного вторгнення країни-агресора, вплинула на зміну характеру суспільних відносин, зумовила зміни форм і методів державного управління в екстремальних умовах. Задля ефективного вдосконалення та оптимізації мобілізаційних заходів на території України, вбачається за доцільне проведення аналізу міжнародного досвіду проведення мобілізації у інших державах.

Так, Грузія є однією із держав на міжнародній арені, яка незадовго до України стикнулась із викликами, котрі сьогодні стоять перед нашою країною. Грузини зробили свій вибір, вони обрали європейські цінності, свободу, верховенство права та розпочали відмовлятися від нав'язаного росією імперіалізму.

У свою чергу, сепаратистські погляди та напруження у регіонах Абхазії і Північної Осетії почали наростати під час розпаду СРСР. Однак, ситуація різко загострилась з приходом до влади у Грузії Михайла Саакашвілі після «Революції Троянд» в січні 2004 року і на позачергових виборах глави держави в 2008 році. Основний курс політики президента полягав у відході від радянської влади, економіки та радянського менталітету в цілому, що призвело до переорієнтації на Захід, активної співпраці з НАТО та стало передумовою військових дій у серпні 2008 року [1]. Деякі дослідники, зокрема російські військові журналісти, визнають той факт, що саме прозахідний режим президента М. Саакашвілі спричинив стимулювання розвитку даного конфлікту з боку росії.

У серпні 2008 року, коли Грузія зіштовхнулась зі безпосередньою загрозою вторгнення російських військ та ескалації конфлікту у Південній Осетії та Абхазії, було вжито рішучих заходів щодо введення військового стану та проведення мобілізації. Правове регулювання цих заходів визначало ключові аспекти та механізми мобілізації, маючи на меті забезпечення національної безпеки та відновлення територіальної цілісності [2].

7 серпня 2008 року Президент Грузії М. Саакашвілі оголосив воєнний стан строком на 15 діб, що надав юридичну підставу для вжиття екстрених заходів. Відповідно до Конституції Грузії, введення воєнного стану передбачено в статті 73 [3], а режим його функціонування регулюється Законом Грузії «Про воєнний стан» від 31 жовтня 1997 року.

Вранці 8 серпня 2008 року було прийнято ряд правових актів для проведення масштабної мобілізації. Фундаментальним став Указ Президента "Про мобілізацію", що розпочав призов громадян на військову службу. З метою належного доведення його до відома суспільства, його висвітлювали у ЗМІ протягом однієї доби кожні 2 години. Даний Указ базувався на Законі Грузії "Про воєнний стан", який надавав владі широкі повноваження для забезпечення національної безпеки в умовах військового конфлікту.

У свою чергу, Закон Грузії «Про мобілізацію» [4] визначав порядок та механізм призову громадян на військову службу. Механізм проведення мобілізації передбачав реєстрацію та призов громадян для негайного надходження до військових частин. Процедура призову передбачала оголошення списків призваних, визначення категорій мобілізації та умов призову.

Не зважаючи на екстрений стан, влада Грузії прагнула забезпечити дотримання прав та свобод громадян. Мобілізовані особи мали право на захист їхніх прав відповідно до закону, а їхні обов'язки були чітко визначені. Забезпечення безпеки та гуманітарна допомога також були включені в правовий контекст мобілізації.

Таким чином, терміновій мобілізації підлягали наступні категорії:

- Збройні сили та резервісти: передбачалась мобілізація всього воєнного ресурсу, включаючи повітряні та морські сили. Військові частини проводили підготовку до воєнних дій. У свою чергу, резервісти, які мали військовий досвід, також були включені в цей процес.

- Цивільні громадяни: призов для військової служби громадян чоловічої статі віком до 27 років. Ця молода та фізично здорова група вважалася потенційною силою для військових дій.

- Спеціалізовані групи та експерти: поза звичайними військовими силами, визначалась необхідність мобілізації спеціальних груп та експертів, таких як медичний персонал, інженери та інші спеціалізовані категорії.

Отже, вбачається, що правова модель проведення мобілізаційних заходів є тотожною українській. Загальні механізми та порядок проведення врегульовані спеціальним законом. У свою чергу, оголошується загальна мобілізація Указом Президента.

Грузія, як держава-учасниця міжнародних угод та конвенцій, дотримувалася міжнародно-правових стандартів у проведенні мобілізації. При цьому, події 2008 року привернули увагу міжнародної спільноти та викликали дискусії щодо правових аспектів конфлікту. Однак, ґрунтовної підтримки міжнародної спільноти у воєнному конфлікті з сусідом-агресором Грузія так і не отримала.

«Наші Збройні Сили, що перегородили шлях російської армії, були в 5 разів меншими за чисельністю, при повному домінуванні Росії в повітрі», – заявив М. Саакашвілі у інтерв'ю виданню «Українська правда» [5].

У зв'язку з чим, уже 10 серпня 2008 року грузинська армія заявили про відхід з Цхінвалі і про одностороннє припинення вогню. Згодом, М. Саакашвілі був вимушений підписати план перемир'я, запропонований Європейським Союзом, ініціативу взяла на себе головуєча в ЄС Франція.

Підсумовуючи правове регулювання механізму проведення мобілізації в Грузії у 2008 році варто зауважити, що це було невід'ємним компонентом відповіді країни на військові загрози. Воно забезпечило необхідний правовий фреймворк для ефективного управління військовими справами та відновлення національної безпеки у важкій історичній ситуації.

Таким чином, можемо зробити висновок, що проведення ефективних мобілізаційних заходів є невід'ємним компонентом рішучого спротиву зовнішній загрозі суверенітету та незалежності держави. Однак, заходи спротиву повинні нести комплексний характер, особливо у конфлікті із противником, який володіє значною перевагою у силі. Так, аналізуючи воєнний конфлікт 2008 року вбачається, що Грузії для встановлення контролю над територіями Абхазії та Північної Осетії не вистачило об'єму оборонно-промислового комплексу, ґрунтовної підтримки міжнародних партнерів та завчасної підготовки, яка б виразилась у побудові оборонних споруджень та нарощуванні військового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Усатюк К.Р. Російсько-грузинський конфлікт 2008 року: уроки для України. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020. – 124–133 с. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28384/1/124-133.pdf>
2. П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни / BBC News, 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45102927>
3. Конституція Грузії: від 24 серпня 1995 року / чинна редакція станом на серпень 2008 року. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b5b10.pdf>
4. Про мобілізацію: Закон Грузії від 23 червня 1999 року № 2150. URL: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16246?publication=4>
5. 2008-й був репетицією. Тоді я був у становищі Зеленського / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/08/23/7416815>

Лабенська Л.Л., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НА ПРИКЛАДІ ШВЕЙЦАРІЇ

Швейцарія – європейська держава, котра заявила про політику нейтралітету ще п'ятсот років тому, після Базельського миру 1499 р.

Сучасна система формування збройних сил (далі ЗС) Швейцарії бере свій початок з військової реформи 1817 р. Її засади були сформовані в результаті підписання у Парижі в листопаді 1815 р. «Акту щодо визнання та гарантії постійного нейтралітету Швейцарії та недоторканності її території», котрий регламентував державне будівництво Швейцарії як нейтральної держави.

На початку 19 сторіччя чисельність армії Швейцарії значно перевищувала чисельність щодо мирного населення країни. За період із середини 19-го сторіччя до початку Другої світової війни в державі відбулося чотири мобілізації. Статус «непрístupної» армія Швейцарії набула під час останньої мобілізації на початку Другої світової війни (1939 р.).

Свого піку міліційна система формування швейцарської армії досягла в роки Холодної війни, чисельність армії перевищувала 800 тисяч осіб (12% чисельності населення країни). Військово-політичне керівництво Швейцарії (як і Австрії) вважали, що держава не може бути цілком військовою агресії інших країн, але, на їх думку, територія країни могла би бути використана як місце зіткнення Радянської Армії та блоку НАТО. На початку 90-х років, після «потепління» відносин і зняття напруги Холодної війни, навіть були пропозиції, деяких політиків та громадських організацій відмовитися від збройних сил взагалі, але ці ідеї були відкинуті після початку конфліктів на Балканах.

Починаючи з реформ 1995 року чисельність ЗС Швейцарії було зменшено вдвічі, до 400 тисяч, що склало 5% населення країни. Термін дійсної служби було зменшено, вік призову за мобілізацією скорочено, а також було ліквідовано деякі види резерву. Вже в травні 2003 року громадяни Швейцарії на референдумі підтримали положення реформи «Армія-XXI». Відповідно до положень цієї реформи, з січня 2004 року армія була скорочена до 220 тисяч осіб, тобто 2,5% населення країни, в тому числі й 80 тисяч резервістів. А через дев'ять років, в 2013 році, чисельність армії складала 150 тисяч осіб, до 2016 року повинно було залишитися лише 100 тисяч осіб і 30 тисяч резерву [1].

Взагалі, у світі існують чотири основні способи формування армії держави, а саме: загальний військовий обов'язок, тобто призов громадян на військову службу; добровільно, тобто набір військовослужбовців за контрактом; змішано, тобто військовий обов'язок і добровільний набір за контрактом; міліційний спосіб, тобто регламентується законом про загальну військову повинність.

Міліційний спосіб формування ЗС (прямо регламентований статтею 58 Конституції Швейцарії). Властивість швейцарської армії полягає в тому, що держава передає особисту стрілецьку зброю, обмундирування та спорядження солдата на його особисте утримання, тобто зберігання вдома, коли він є в резерві. Такий порядок значно економить державні кошти й дозволяє, в разі необхідності, максимально швидко провести мобілізацію. З 1952 р. по 2007 р. військовослужбовці і резервісти тримали вдома і боєприпаси до особистої зброї, але зараз, з міркувань безпеки, боєприпаси тримаються на армійських складах.

Відповідно до положень федерального закону Швейцарії «Про армію та військові адміністрації» на строкову службу призиваються всі придатні до служби в ЗС громадяни держави чоловічої статі (у віці від 19 до 32 років), жінки можуть вступати на службу в ЗС добровільно. Також законодавство передбачає цивільну (альтернативну) службу, котра триває в півтори рази довше за військову (в середньому 390–450 днів замість 260 для рядових солдатів), а у випадку відмови від строкової служби або визнання непридатним до служби призовники сплачують щорічний 3-відсотковий податок від свого річного доходу протягом всього строку призову (до 30 років), якщо не мають постійного доходу, то сплачують кожний рік фіксовану суму (400 франків, приблизно 15 тис. грн).

Військова служба включає період підготовки в рекрутських школах та перебування у резерві територіально-міліційних формувань. В залежності від військово-облікової спеціальності тривалість військової служби складає 18 (чотири місяці), 21 тиждень, або 25 тижнів, якщо у майбутньому призовник бажає дослужитися до гренадера (елітні війська Швейцарії схожі із військами спецпризначення). По досягненню тридцятирічного віку військовозобов'язаний раз в два роки проходить перепідготовку – сім зборів для тих, хто пройшов 18-тижневий курс та шість – для 21-тижневого курсу. При цьому,

військові збори віднесені до категорії обов'язкової військової служби. На цей час за захисниками батьківщини зберігаються 80% заробітної плати, й відповідно робоче місце.

Для проходження зборів резервісти приписуються к міліційним військовим частинам, розташованим в районі їх місця проживання. Як було зазначено вище, усі резервісти зберігають вдома особисту зброю, військову форму та необхідне спорядження, що дозволяє їм в мінімальні терміни зайняти місце в строю. Розгортання територіально-міліційних формувань до штату воєнного часу відбувається на період навчань та при оголошенні мобілізації.

Таким чином, основна чисельність ЗС визначається кількістю військовозобов'язаних від 19 до 32 років, які проходять обов'язкову службу протягом поточного року. Така, одномоментна чисельність ЗС не перевищує 25 тис. осіб: 9 тис. постійного складу, плюс 10–15 тис. перемінного (резервістів, які проходять базову підготовку, або перепідготовку). Протягом року, за рахунок тих, хто проходить перепідготовку набирається 100 тис. осіб, з яких 20–22 тис., це новобранці. Фактично, в основній своїй частині швейцарська армія не знає існування постійного особового складу – це безперервний кругообіг зборів з перемінним складом. Така система покликана максимально підтримувати якісний резерв, який і є фактично тим необхідним мобілізаційним ресурсом першої лінії, протягом 10 років після завершення першого етапу обов'язкової військової підготовки.

Таким чином, майже весь склад ЗС Швейцарії є резервістами, а 9 тисяч осіб є кадровими військовими [2].

Станом на листопад 2023 року чисельність армії Швейцарії складає 147 тисяч осіб. Враховуючи поточну складну геополітичну ситуацію, уряд держави вважає недоцільним скорочувати чисельність ЗС, яка відповідно до національного законодавства: мінімальна кількість – 100 тисяч, а максимальна – 140 тисяч осіб, а тому Міністерству оборони Швейцарії було доручено внести відповідні поправки до федерального закону про Збройні сили, а також до Постанови Федеральних зборів щодо порядку та правових основ організації ЗС. Йдеться про те, щоб надати уряду країни повноваження збільшувати встановлену чисельність ЗС, у випадку необхідності на певний період часу [3].

Швейцарія є державою, здатною розвернути з 22-тисячної за дві-чотири години 650-тисячну, а за дві доби 1,7 мільйонну армію, прекрасно навчену, організовану і досить добре озброєну [2].

Таким чином, міліційний спосіб формування армії підходить для невеликих країн, котрі дотримуються принципу нейтралітету, де іншим шляхом неможливо сформувати багаточисельну та ефективну армію. Проте, в умовах інтеграції західноєвропейських країн та глобалізації НАТО, в останні роки, більшість невеликих держав віддають, все ж таки, перевагу не нейтралітету, а входженню із своїми небагаточисельними

військовими формуваннями до складу Північноатлантичного союзу, тобто делегують йому функції своєї національної безпеки (про що йдеться і в Преамбулі Конституції України).

До речі, в 2014 році, коли ще тільки розпочиналися бойові дії на Донбасі, політичне керівництво нашої держави пропонувало застосувати для формування Української армії та якісного мобілізаційного ресурсу саме швейцарський досвід міліційного способу формування ЗС. Нажаль, як ми знаємо, в силу різноманітних чинників, цього так і не сталося. Зрозуміло, що елементи позитивного досвіду щодо порядку формування ЗС та створення якісного мобілізаційного ресурсу в зарубіжних країнах, ми зможемо використати, але вже після перемоги, враховуючи в цих питаннях свій власний, набутий під час війни досвід.

Властивість швейцарської армії в доведенні до абсолюту ідеї «народ та армія єдині» є саме тим елементом національної стратегії державного будівництва, котрий необхідно адаптувати в Україні.

Список використаних джерел:

1. Флурі Ф., Бадрак В. Сучасний досвід призову на строкову службу та формування військового резерву. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння. Женева – Київ, 2017. 86 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Research-Project-on-Reserve-System-Practices_ukr.pdf

2. Каганець О. Швейцарська модель. URL: <https://www.ar25.org/article/shveycarska-model.html>

3. Swiss army must maintain current military strength, says government. URL: <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/swiss-army-must-maintain-current-military-strength--says-government/48945542>

Федчук Т.Ю., н.с. Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
Риндич Д.С., с.н.с. Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ В АРМІЇ ОБОРОНИ ІЗРАЇЛЮ – БАЛАНС РАЦІОНАЛЬНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

Українська армія міцніє у горнілі повномасштабної війни, що триває майже два роки. Стратегічне військове мислення базується на усвідомленні того, що Україні не вистачить населення і ресурсів, необхідних для завдання вирішальної поразки агресору, що переважає в озброєнні, техніці, ракетах і боеприпасах.

У статті “Сучасна позиційна війна та як у ній перемогти” для The Economist Головнокомандувач Збройних Сил України (далі – ЗСУ) Валерій Залужний охарактеризував новий рівень війни, в якому контроль над небом, засоби радіоелектронної боротьби (далі – РЕБ), контрбатареїний вогонь, технології розмінування і нарощення резервів є пріоритетними.

“Війна зараз переходить на новий етап: те, що ми у військових називаємо “позиційною” війною статичного та виснажливого бою, як у Першій світовій війні, на відміну від “маневрової” війни руху та швидкості. Це піде на користь росії, дозволяючи їй відновити свою військову міць, що зрештою загрожуватиме Збройним Силам України та самій державі”, – пише генерал.

За таких умов країни зазвичай змушені проводити масові мобілізації і переводити економіку на “воєнні рейки”. Враховуючи протяжність кордону з країною-агресором та перманентність територіальних суперечок як спадок від колоніального минулого, необхідно приділяти більше уваги не лише підготовці резерву, а й підтримці високого рівня його військової готовності в мирний час.

“Ми запроваджуємо єдиний реєстр призовників, маємо розширити категорію громадян, які можуть бути призвані на збори чи за мобілізацією. Також ми запроваджуємо “бойове стажування”, яке передбачає розміщення новомобілізованих та навчених особового складу в досвідчених передових підрозділах для їхньої підготовки”, – також зазначив Головнокомандувач ЗСУ.

Українське законодавство у сфері мобілізації вимагає негайних змін. Та лише наприкінці 2023 року депутатська група з проблем терміну служби, демобілізації та правил військового обліку почала роботу з удосконалення законодавства України щодо мобілізації, військового обліку та проходження військової служби.

Натомість, росія, отримавши гідну відсіч у 2022 році, наступний рік присвятила нарощуванню потужностей, власних та запозичених. Протягом 2023 року за словами сергея шойгу, росіяни змогли рекрутувати і призвати приблизно 335 000 додаткових військовослужбовців в рамках часткової мобілізації.

Для порівняння, Ізраїль, з населенням меншим в 15 разів, повідомляє про призов понад 300 000 резервістів протягом тижня в рамках проведення операції “Залізні мечі” у відповідь на напад бойовиків “Харакат аль-мукавама аль-ісламійя” (“Ісламський рух опору”, далі – ХАМАС) 7 жовтня 2023 року. В деяких випадках резервісти з’являлися на службу ще до того, як отримували повістку, що дозволило заощадити дорогоцінні години.

Ефективне правове регулювання механізму проведення мобілізації Армії оборони Ізраїлю (далі – АОІ) дозволяє швидко знаходити симетричні загрозам військові рішення, які не обтяжують економіку Ізраїлю у відносно мирний час. Основою ізраїльської мобілізаційної системи відповідно до закону про резервістську службу від 2008 року є обов’язкова строкова служба в АОІ та служба в Активній резервістській службі. Саме завдяки значній мобілізації і неймовірній військовій логістиці держава Ізраїль пережила війни 1956, 1967, 1973 років.

Враховуючи подібність геополітичних та безпекових чинників для Ізраїлю та України, принципи підготовки резерву в АОІ можна вважати еталоном для розвитку ЗСУ.

Визначення тривалості служби призовників, чисельності армії мирного часу, співвідношення між загальною мобілізаційною чисельністю армії воєнного і мирного часу, створення мобільного та ефективного резерву – безумовні пріоритети, враховуючи високий запит українського суспільства на справедливість.

Правове регулювання мобілізаційних заходів в Україні має покладатися на оборонну стратегію безпеки, засновану на забезпеченні існування держави. Ця сфера має бути вільною від політичної кон'юнктури, потребує правової визначеності, сталості критеріїв і термінів; чітких соціальних гарантій з боку держави; раціонального підходу до професійної орієнтації та підготовки резерву згідно стандартів НАТО, враховуючи об'єм наданої партнерами високоточної сучасної зброї.

Інформаційна підтримка з боку держави, медіа та системи освіти покликана сприяти підвищенню престижу ЗСУ. Проходження строкової служби повинне стати критерієм, необхідним для розбудови успішної кар'єри політика або держслужбовця в Україні.

Українська історія вчить робити висновки з минулих поразок та помилок. Так, однією з причин поразки армії Української народної республіки у 1920 році був провал широких мобілізаційних заходів, оскільки патріотично налаштований прошарок населення, що першим іде на війну, на жаль, першим і гине. Натомість більшовики і Червона армія, мобілізували до мільйона солдатів вже у 1920 році тільки на території України. Тож, масштабна мобілізація в умовах загрози існуванню держави, цілком виправдана. Війна в Україні довела, що створення боєздатних підрозділів вимагає також навченого офіцерського складу та необхідного матеріально-технічного забезпечення.

На сьогоднішній день, формування мобільної, самодостатньої, ефективної армії – першочергове завдання Президента України та Уряду.

Список використаних джерел:

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3544-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 44. Ст. 416.

2. Валерій Залужний. Сучасна позиційна війна та як у ній перемогти. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/stattja-zaluzhnoho-dlja-the-economist-opriljudneno-povnij-pereklad-966066.html> (дата звернення 02.11.2023).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби: Законопроект від 25.12.2023. № 10378. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43451> (дата звернення 11.01.2024).

Титаренко О.О., д.ю.н., доц.,
професор кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів
(мобілізований, військовослужбовець
Національної гвардії України)

ЯКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД МОБІЛІЗАЦІЇ МОЖЕ БУТИ ЗАПОЗИЧЕНИЙ УКРАЇНОЮ ЗА УМОВИ АКТИВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ?

У зв'язку з триваючою військовою агресією російської федерації проти України, нарощування зусиль агресора щодо подальшого захоплення території нашої держави, гостро стоїть питання щодо удосконалення механізмів проведення заходів мобілізації для залучення більшої кількості населення бажаючого стати на захист суверенітету і територіальної цілісності України, а також забезпечення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів та удосконалення окремих питань проходження військової служби. Саме це стало однією з причин необхідності розробки змін щодо удосконалення окремих питань мобілізації в Україні.

Основні зміни знайшли своє відображення в проекті Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби № 10378 від 25.12.2023 (далі – законопроект № 10378), який був запропонований Кабінетом Міністрів України на прикінці грудня 2023 роки і вже викликав жваву дискусію в суспільстві.

В найближчій перспективі законопроект № 10378 депутати Верховної Ради України мають обговорити в Комітеті з нацбезпеки за участі представників Генерального штабу, представників комітетів здоров'я нації, соціальної політики, а також – Міністерства фінансів України. Є перспектива, враховуючі публічні заяви парламентарів, що починаючи з 4 січня 2024 року буде напрацьована компромісна версія даного законопроекту, де будуть переглянуті (доопрацьовані) найбільш дискусійні питання: 1) повістки через електронний кабінет призовника та електронну пошту; 2) скасування відстрочки (та можлива мобілізація) для людей з інвалідністю III групи; 3) покарання для ухилянтів: заборона на проведення операцій з рухомим і нерухомим майном, обмеження у праві керувати транспортом та отримання водійського посвідчення, обмеження прав розпоряджатися коштами та іншими цінностями, відмова в підписанні кредитних договорів, зупинка отримання пільг і послуг від держави; 4) припинення надання консульських послуг в українських дипломатичних установах за кордоном у разі відсутності військово-облікових документів; 5) кримінальна відповідальність за відмову проходити ВЛК.

З 24 лютого 2022 року в Україні діє загальна мобілізація військовозобов'язаних та резервістів, проте призовників (особи віком від 18 до 27 років, які не мають військового досвіду) – не мобілізують без їх згоди.

Попередній аналіз законопроекту № 10378 показав, що частково він, на моє переконання, є прогресивним і таким, що відповідає тим реаліям воєнного стану, в яких знаходиться наша країна. Зокрема, це стосується таких положень як: зниження граничного віку призову на військову службу (з 27 до 25 років); запровадження для всіх громадян базової загальновійськової підготовки до 3 місяців; базової військової служби (за бажанням) для громадян до 25 років тощо.

Проте, що стосується міжнародного досвіду мобілізації і того, що Україна може запозичити – є питанням відкритим та спірним. З чим це пов'язано? В-першу чергу, з тим, а досвід яких країн можна запозичити? Аналіз відкритих даних та інформації з інтернет-джерел (контент-аналіз), показав, що найбільш масштабні збройні конфлікти, які виникали на планеті після Другої світової війни, не припинилися й досі, особливо на тих територіях, де є такі ресурси, як нафта. Більш локальні – перейшли у фазу замороженого конфлікту, деякі вдалося локалізувати чи навіть припинити повністю. Наведемо приклади: Джамму-Кашмір (Індія з 1947 року і по т. ч.), Палестина (Ізраїль з 1947 року і по т.ч.), Курдистан (Ірак з 1961 року і по т. ч.), Чечня (РФ з 1991–2009 роки), Косово (Сербія з 1998–2008 роки), Придністров'я (Молдова з 1990-1992 роки), Нагірний Карабах (Азербайджан з 1988-1994, 2016, 2020, 2022, 2023 роки), Афганістан (СРСР з 1978 по 1989 роки, США з 2001 по 2021 роки).

Дослідження відкритої інформації про наведені військові конфлікти, дає можливість в позитивному сенсі виділити хіба що США та Ізраїль (ЦАХАЛ). Щодо останньої країни, її досвід є актуальним враховуючі останні події – війну в Секторі Гази з жовтня 2023 року, яка пов'язана з масованою ракетною атакою останньої на Ізраїль та вторгнення на її територію бойовиків. Так зокрема в жовтні 2023 року в Ізраїлі мобілізації підлягали виключно *резервісти, тобто тих, хто вже відслужив. Цивільні на війну в цій країні потрапити не можуть, навіть добровольцями. Це як раз той випадок, коли держава піклується про належний рівень бойової готовності армії і коли немає часу на тривалу підготовку добровольців без військового досвіду. До цього ще слід додати, що цьому передують політика самої країни до організації військової служби та високий рівень патріотизму громадян країни. Так, в цій країні діє «Армійський заклик в Ізраїлі», якій представляє собою процес обов'язкового призову молодих людей з 18 років (враховується стан здоров'я, національність) до лав збройних сил (чоловіки/жінки). Нажаль в Україні, на сьогодні, цього поки немає (проте було). Слід зауважити, що ЦАХАЛ є прикладом народної армії, де все населення країни на рівних виконує свій військовий обов'язок у лавах збройних сил.*

Під час війни або в умовах воєнного стану постійно буде виникати питання мобілізації більшої кількості людей. Наприклад, якщо треба мобілізувати більше людей в деяких країнах використовували «сліпий призов» або «призовні лотереї». Такий спосіб мобілізації використовували

в США (І та ІІ світовій війни, війна у В'єтнамі). Схожі лотереї проводяться в Данії, Мексиці, Таїланді і Аргентині. Про те ця процедура не завжди є «справедливою» і є сумніви щодо її запровадження в Україні (хоча окремі політики про неї говорять). В сучасних умовах в цих країнах робиться акцент на професійну складову у разі проведення мобілізації (акцент на резервістів, які раніше проходили службу у військах).

Щодо США, то сьогодні в країні запроваджений добровільний принцип комплектування збройних сил, де одним із головних недоліків такої системи, на думку вітчизняних експертів, є відсутність великої кількості підготовленого резерву особового складу у разі ведення повномасштабних бойових дій на території держави.

Варто звернути увагу на те, що у Збройних Силах США існує чотири види мобілізації: вибіркова, часткова, повна та загальна. Окрім цього, в інтересах національної безпеки та у разі, коли часткова чи повна мобілізації небажані внаслідок можливих внутрішніх чи зовнішніх негативних наслідків, може здійснюватися президентський призов. Він може стати основою для наступного проведення більш масштабних мобілізаційних заходів. Внаслідок його проведення протягом п'яти діб можуть бути призвані до 200 тис. чоловік організованого резерву й індивідуальних резервістів на термін до 270 діб. Одночасно міністр оборони має право призупинити на цей час звільнення зі складу регулярних військ, що в сукупності забезпечить нарощування збройних сил фактично на 250–300 тис. чоловік.

У Франції чинним законодавством також передбачено, що у разі мобілізації використовуються потужності наявного резерву. Цією країною ще з 1993 року було взято курс на комплексне реформування збройних сил, підвищення ролі резерву і посилення підготовки резервістів.

Наприклад, щодо Китаю, то слід згадати, що в лютому 2023 року в цій країні був ухвалений новий закон про реформування військового резерву. Відповідно до положень закону, резервісти – це громадяни, які виконують свої обов'язки військової служби в активних або резервних частинах Національно-визвольної армії Китаю. Особовий склад складається із солдатів і офіцерів запасу. Запас формується з числа військовослужбовців у відставці, які відповідають умовам служби в запасі, а також із числа професійно-технічного персоналу.

Узагальнюючи вищевикладене та на підставі проведеного огляду досвіду окремих провідних держав світу, погоджуючись з наявними думками вітчизняних фахівців у військовій сфері можна зробити висновок, що всі види комплектування збройних сил в окремих зарубіжних країнах в умовах воєнного стану мають свої суттєві недоліки та переваги і запозичити якусь окрему модель для України є проблематичною.

Сьогодні наша країна в складних умовах формує свій власний підхід до проведення мобілізації, враховуючі різні чинники та наявні безпекові виклики (загрози) і можливо сам новий вітчизняний підхід буде в певному сенсі унікальний і зразковим для інших Європейських країн (базова загальновійськова підготовка для всіх, мобілізація військовозобов'язаних,

резервістів). Питання в тому, що на жодну з цих країн не напала російська федерація. У зв'язку з цим окремі положення щодо удосконалення механізму мобілізації в Україні, викладені в законопроекті № 10378 є новими і відповідають наявній в країні ситуації. Коли вже другий рік поспіль проти нас воює російська федерація і намагається стерти все, що є українським і стоїть питання «Чи буде Україна як держава», то кожен громадян України повинен максимум зробити задля захисту Вітчизни (ст. 65 Конституції України). В той же час мобілізація в Україні не повинна бути примусовою, бо як кажуть самі ж військові на передовій, що користь від таких «захисників» буде мінімальна і може призвести до небажаних наслідків». Але в цьому напрямку є сенс розвивати відповідні мотиваційні складові мобілізації (система патріотичного виховання, система заохочень, система обмеження, система покарання).

Список використаних джерел:

1. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34543/1/%D0%86%D0%9D%D0%9E%D0%97%D0%95%D0%9C%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%94%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%94%20%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>
2. Савинець О.Ю. Іноземний досвід комплектування збройних сил. Право. Випуск 51. Том 2. С. 34–38.
3. Віктор Кевлюк. Упіймай військкома-2. Світовий досвід (11 серпня 2023). URL: https://lb.ua/society/2023/08/11/569478_upiyмай_viyskkoma2_svitoviy.html
4. Олександр Шульман. Дещо про світову історію мобілізацій у війну (7 березня 2023 року). URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/07/deshho-pro-svitovu-istoriyu-mobilizacij-u-vijnu>
5. Які збройні конфлікти виникали у світі після Другої світової війни та до чого вони призвели (13 грудня 2019 року). URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/12/13/infografika/polityka/yaki-zbrojni-konflikty-vynykaly-sviti-pislya-druhoiy-svitovoyi-vijny-ta-choho-vony-pryzvely>
6. Світлана Попова. Мапа найкривавіших конфліктів: за що воював світ у ХХ столітті (1 січня 2020 року). URL: https://24tv.ua/mapa_naykrivavishih_konfliktiv_za_shho_voyuvav_svit_u_hh_stolitti_n1129184
7. Тетяна Чубенко. Війни та воєнні конфлікти у світі після Другої світової війни (інфографіка). URL: <https://sil.media/p/viini-ta-voienni-konflikti-u-sviti-pislya-druhoiy-svitovoyi-viini-infografika-816358>
8. Мобілізація в Китаї: ухвалено закон про реформування військових резервів (28 лютого 2023 р.). URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/552242-mobilizaciya-v-kitae-prinyat-zakon-o-reformirovanii-voennyh-rezervov>
9. Владислав Бурда. Рейтинг армій світу Global Fire Power 2023: яке місце посіла Україна, яка армія найсильніша та як це визначають (6 січня 2023 року). URL: <https://chas.news/current/reiting-armii-svitu-global-fire-power-ukraina-obignala-izrail-polschu-ta-nimechchinu>

Каптан М.В., підполковник юстиції, с.н.с.
НДВ правових проблем у сфері міжнародного співробітництва
НДУ проблем ресурсного забезпечення у війсьній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
Зінчук А.М., старший лейтенант юстиції,
м.н.с. НДВ правових проблем у сфері, сфері оборони
та військового будівництва науково-дослідного управління
проблем ресурсного забезпечення у війсьній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ: ВІЙСЬКОВА СИСТЕМА ШВЕЙЦАРІЇ

У цьому короткому огляді буде розглянуто досвід провідних держав Європи у сфері мобілізації та способу комплектування збройних сил, особливості комплектування збройних сил на прикладі Швейцарії.

В українському законодавстві дуже гостро стоїть питання мобілізаційної підготовки та мобілізаційних заходів, недосконалість українського законодавства, що регулює цю сферу, а саме складну систему призову громадян України на військову службу, що в свою чергу тягне відсутність бажання у призові та вступу до лав Збройних Сил України громадян України. З метою впровадження та здійснення мобілізаційних заходів у ближчому майбутньому, слід врахувати набутий досвід провідних країн Європи а саме Швейцарії.

Швейцарія – європейська країна, яка не є країною – членом ЄС, але вже декілька років входить до Шенгенської зони, славнозвісна швейцарська армія, яку часто обговорюють в Україні останнім часом набула не аби якої уваги щодо проведення мобілізаційних заходів [1].

Швейцарія продемонструвала високу військову готовність загальною мобілізацією в 1939 році та окупацією кордону 430 000 військовими.

Армія Швейцарії мала міліційну систему комплектування: практично все доросле чоловіче населення країни регулярно мобілізувалося на короткострокові військові збори, а в разі війни могло бути протягом двох діб повністю відмобілізувати. Така комплексна мобілізація була обумовлена як невеликими розмірами країни (від 150 км. до 300 км.), так і правилом, за яким легке стрілецьке озброєння зберігалося не в арсеналах, а у швейцарців вдома.

У 1939 року в країні почалося проведення мобілізації, і вже 4 вересня чисельність збройних сил була доведена до 430 000 чоловік [2].

У періоді Другої світової війни Швейцарія володіла наступними збройними силами:

Сухопутні війська в складі п'яти армійських корпусів, однієї окремої дивізії і декількох окремих підрозділів. З цих сил три піхотні бригади. Військово-повітряні сили в складі трьох авіаполків. Війська протиповітряної оборони в складі 8 батальйонів. З огляду на досвід мобілізації часів Першої світової війни, що призвела до за собою певне соціальне напруження, уряд країни ухвалив рішення виплачувати компенсацію всім покликаним військовослужбовцям в розмірі 80% від попереднього заробітку [3].

Сьогодні збройні сили Швейцарії, обумовлюють в собі “армію громадян”: де проживають близько 8 мільйонів чоловік, лише 5 відсотків військовослужбовців країни – професійні військові. Решта – громадяни, виконують роль поліції та регулярної армії, і яких призивають на обов'язкову військову службу з 18 років до 35 років. Після реформи 2003 року, яка відбулась під назвою “Армія-XXI” і за яку проголосувало населення на референдумі, – фінансування збройних сил та кількість людей були різко скорочені [3].

Військова система Швейцарії має низку особливостей. По-перше, йдеться про порядок проходження військової служби. У віці 20 років чоловік стає військовозобов'язаним. За рік він має відслужити 18–21 тижнів в збройних силах. Потім солдат щороку повертається разом зі своїм підрозділом на 3-тижневі курси підвищення кваліфікації до 26 років, після чого переходить до категорії резерву (резерв – до 50 років). Тож майже всі чоловіки віком 20–50 років є солдатами, вправно володіють зброєю та навіть зберігають її в себе вдома [4].

Водночас багато науковців сходяться на думці, що, незважаючи на велику кількість переваг професійної армії поряд з армією, укомплектованою шляхом призову громадян, вона все ж таки має ряд недоліків. Недоліками війська, яке комплектується виключно на добровільній основі, є такі:

- професійна армія потребує набагато більших витрат на утримання особового складу, ніж армія, яка комплектується призовниками;

- система виплат військовослужбовцям потребує постійного удосконалення та збільшення їх розмірів;

- держава змушена спрямовувати значні кошти на підготовку й утримання резерву;

- професійну армію не тільки складніше комплектувати, а й складніше скорочувати порівняно з армією, що комплектується на основі призову (потрібні значні витрати на компенсаційні виплати, вихідні допомоги, пільги на перекваліфікацію та працевлаштування);

- перехід до професійної армії завдає шкоди морально-патріотичному духу військ. Поряд із недоліками, як зазначалося вище, контрактна армія має суттєві переваги порівняно з армією, що комплектується шляхом призову.

Узагальнюючи вищевикладене та на підставі досвіду провідних держав світу можна зробити висновок, що всі види комплектування збройних сил мають свої суттєві недоліки та переваги.

Список використаних джерел:

1. Jenni S. Switzerland's Regulatory European Integration: Between Tacit Consensus and Noisy Dissensus. *Swiss Political Science Review*. 2015. № 21 (4). P. 508–537.

2. Білоусов М.С. Правові засади міжнародного і тимчасового захисту у праві ЄС у контексті Російської військової агресії. *Юридичний науковий електронний журнал*. Київ. С. 683–686. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/172.pdf (дата звернення: 06.01.2024).

3. Рудич С.Ф. Швейцарія: феодалізм, багатомовність, етнічна та культурна різноманітність. *Наукові записки. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. Київ. Випуск 5 (61). С. 304–319. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rudych_shveitsaria.pdf (дата звернення: 08.01.2024).

4. Воюють усі: чи можна в Швейцарії відмовитися від служби в армії. *Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція України*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/10/23/7102149> (дата звернення: 11.01.2024).

Степаненко А.В., курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Біліченко В.В., старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ МОБІЛІЗАЦІЇ

В умовах сучасного геополітичного середовища проблема забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави є актуальною. Особливо важливою стає тема мобілізації в країнах, які зазнали військової агресії. Цей текст аналізує міжнародний досвід правового регулювання механізмів проведення мобілізації в контексті воєнних конфліктів.

Міжнародне співтовариство визнає необхідність розвинути правовий фреймворк для ефективного забезпечення обороноздатності країн, що зазнали військової агресії. Одним із ключових принципів є прозорість та демократичний характер прийняття рішень щодо мобілізації, щоб забезпечити відповідність цих заходів міжнародним нормам [1, с. 4]. Держави, які зазнали агресії, визнають важливість ефективного управління механізмами мобілізації. Міжнародний досвід вказує на необхідність впровадження чітких та ефективних систем управління для забезпечення оперативності та координованості дій в умовах надзвичайних ситуацій [3, с. 70].

Важливим елементом міжнародного досвіду є співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями в галузі мобілізації. Спільні навчання, обмін досвідом та створення міжнародних механізмів допомоги можуть значно покращити здатність країн зазналих агресії реагувати на виклики мобілізації.

В історії багатьох держав, включаючи Сполучені Штати Америки, мобілізація військових ресурсів в часи війни відіграла важливу роль у забезпеченні національної безпеки та захисті національних інтересів. Правове регулювання механізму проведення мобілізації становить ключовий елемент в здатності країни ефективно реагувати на загрози [2, с. 40].

У США період Першої та Другої Світової війни визначався системою військового призову. Принциповою частиною цього механізму була система Selective Service, яка дозволяла державі визначати та вивчати групу придатних для служби громадян, які підлягали призову. Такий підхід сприяв ефективному формуванню армії за короткий час.

Підходи до військового призову та мобілізації також вивчалися у різних регіонах світу. Наприклад, у воєнний період в Індокитаї, що охоплював конфлікти у В'єтнамі, Лаосі, та Камбоджі, держави впроваджували різноманітні механізми мобілізації, щоб забезпечити військовий потенціал та захистити свої інтереси [3, с. 63].

У країнах Карибського басейну та на Близькому Сході, зокрема на Кубі, в Домінікані, і Лівані, правове регулювання механізму проведення мобілізації визначалося національними умовами та вимогами. Це включало в себе впровадження конкретних правових актів, які надавали державі необхідні повноваження для організації військових ресурсів.

У Грузії мобілізація регулюється рядом законів та нормативно-правових актів, зокрема Конституцією Грузії, Законом про національну гвардію та Законом про оборонну готовність. Конституція передбачає можливість введення військового стану у випадку загрози національній безпеці, а Закон про національну гвардію визначає роль резервної військової сили, яка може бути мобілізована у разі необхідності [4, с. 61].

У Чечні, яка має складну історію внутрішньополітичних конфліктів та терористичних загроз, механізм мобілізації розглядається у контексті захисту від внутрішніх загроз. Правова база включає Закон про оборону, який визначає процедури та вимоги до мобілізації резервів національної безпеки. Окрім того, чеченська влада акцентує на забезпеченні соціальних та матеріальних умов для учасників мобілізації, що є важливим аспектом легітимації цього процесу в очах громадян.

Кримінальний кодекс Болгарії, який включає главу 13, присвячену «Військовим злочинам», визначає правовий статус та відповідальність за порушення військової дисципліни та правила ведення військової служби. Зазначена глава надає можливість звільнення винного від кримінальної відповідальності за вчинені військові злочини, якщо їхній вплив на військову дисципліну виявився незначним. При цьому передбачено застосування дисциплінарних стягнень, зокрема арешту, який може бути збільшено до 30 діб у разі арешту військовослужбовця [2, с. 38].

У Кримінальному кодексі Азербайджану також встановлено карантин за тимчасове ухилення від виконання обов'язків військової служби, а саме обмеженням з військової служби або утриманням у дисциплінарній військовій частині на строк до одного року [4, с. 62]. У разі повного ухилення від виконання обов'язків військової служби передбачено більш суворе покарання – обмеження з військової служби терміном до двох років або утриманням у дисциплінарній військовій частині терміном до двох років. Дії, скоєні під час війни або у бойовій обстановці, караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Міжнародний досвід правового регулювання механізмів мобілізації в державах, що зазнали військової агресії, визначає ключові аспекти, які сприяють ефективній реалізації цих заходів. Прозорість, ефективне управління, співпраця з міжнародним співтовариством та захист прав громадян визнаються як важливі елементи в забезпеченні національної безпеки та обороноздатності.

Список використаних джерел:

1. Бровко Н.І. Правове регулювання права особи на свободу переміщення: міжнародний та національний досвід. 2022. С. 94.
2. Лаговська, Н. В., А. А. Теслицький. Міжнародний досвід регулювання кримінальної відповідальності за ухилення від призову в умовах воєнного стану: досвід для України. Ірпінський юридичний часопис 2023. С. 97–107.
3. Прохоренко, Михайло Михайлович, Валерій Михайлович Хлань. Сутність та зміст особливого періоду в Україні. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal Air and Space Law* 2.55: 62-67.
4. Шевченко С. О., Степанченко О. М. Публічне управління розбудовою професійної армії: зарубіжний досвід. 2022. С. 843.

Паршина О.А., д.е.н., проф.,
професор кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНОГО РЕЗЕРВУ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Однією з важливих основ забезпечення національної безпеки та оборони будь-якої держави в сучасних умовах геополітичної нестабільності є організація формування й функціонування мобілізаційного резерву.

Актуальність та важливість проблеми вдосконалення сучасної системи мобілізаційної підготовки в Україні зазначено в багатьох наукових працях [1, 2, 3 та ін.]. За результатами проведених досліджень слід зазначити, що доцільною є думка щодо вивчення та врахування досвіду провідних країн світу у цій сфері.

З метою визначення країн з високими військовими показниками здійснюється кількісна оцінка з використанням глобального індексу вогневої могутності Global Firepower (GFP) [4]. Цей індекс враховує 50

різних військових, демографічних, фінансових, логістичних та географічних факторів, що дозволяє порівнювати потенціал звичайних бойових дій різних країн з погляду щодо наземних, морських та повітряних бойових можливостей [5]. В доповіді надано аналіз найсильніших армій світу за версією Global Fire Power (GFP) з порівнянням позиції України за версією Global Fire Power.

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє засвідчити існування чотирьох способів комплектування збройних сил. Перший спосіб відбувається на основі загального військового обов'язку; другий – на добровільній основі, шляхом набору військовослужбовців за контрактом. Третій – це змішаний спосіб, у відповідності до якого комплектування збройних сил відбувається на основі закону про загальний військовий обов'язок і добровільного набору військовослужбовців за контрактом. Четвертий – міліційний спосіб, який здійснюється на основі закону про загальну військову повинність.

Значна кількість держав у сучасному світі розробляють стратегії поступового відмовлення від загального призову або змішаного способу комплектування збройних сил на користь добровільного комплектування армії.

Зокрема, збройні сили США та резерв американської армії комплектуються на добровільній основі, в наслідок чого країна має професійну армію. Професійну армію, сформовану на добровільній основі, мають такі країни, як Люксембург і Бірма, але при цьому не мають резерву [3].

Практичний досвід із комплектування та розвитку збройних сил таких держав, як Сполучені Штати Америки (США), Франція, Ізраїль та Швейцарія розглянуто в роботі Савинець О.Ю. [3]. Буковський І.В. в науковій праці [1] представляє результати аналізу досвіду щодо заохочення та стимулів добровільного найму та підготовки кадрів з урахуванням формування перспективної траєкторії щодо їх просування по службі.

Збройні сили Франції пройшли шлях комплексного реформування з метою створення нової моделі армії. В ході глибокого перетворення був взятий курс на підвищення ролі мобілізаційного резерву і посилення підготовки резервістів. Слід зазначити, що французьким законодавством визначено статус резервіста, а також джерела формування та поповнення резерву. Проте незважаючи на формування професійної армії Франції, проблеми щодо створення мобілізаційних резервів все ж таки залишаються. Зазначимо, що головна проблема пов'язана з тим, що основу оборони Франції становить стратегічна ядерна зброя, тому французи вважають несумісними рішення щодо необхідності розгортання масової армії з імовірною раптовістю і швидкоплинністю ядерного конфлікту.

Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) пройшла тривалий шлях від погано озброєних нерегулярних формувань до однієї з найсильніших армій сучасного світу. Відмінність Армії оборони Ізраїлю полягає в тому, що все населення цієї країни на рівних виконує свій військовий обов'язок у збройних силах.

Аналітики в галузі військової науки та практики пояснюють військові успіхи Ізраїлю завдяки його ефективній мобілізаційній та резервістській системи. Зокрема автор роботи [2] надає аналіз формування та комплекту-

вання Армії оборони Ізраїлю. В дослідженні зазначено, що після закінчення дійсної військової служби всі чоловіки і жінки зараховуються до резерву. Слід зазначити, що високий рівень боєготовності в армії оборони Ізраїлю забезпечується за рахунок високого темпу розгортання армії.

Сучасні науковці вважають, що міжнародний досвід доцільно використовувати у реформуванні Збройних Сил України з метою переведення їх на професійну основу. За результатами узагальнення проведених досліджень, слід зробити висновок, що різні моделі армій світу мають свої суттєві недоліки та переваги. Вибір оптимального варіанту формування мобілізаційного резерву потребує комплексного підходу з урахуванням потенційних загроз та рівня загострення геополітичної нестабільності у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1.Буковський І.В. Історичний досвід будівництва професійних армій провідних країн світу. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2012. № 724. С. 215–220.

2.Карлов А. Особенности комплектования ВС Израиля и Великобритании. *Зарубежное военное обозрение*. 2003. № 12. URL: <http://militaryarticle.ru/zarubezhnoe-voennoe-obozenie/2003-zvo/7066-osobennosti-komplektovaniya-vs-izrailja-i> (дата звернення 08.01.2024).

3.Савинець О.Ю. Іноземний досвід комплектування збройних сил. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Вип. 51 (2). С. 34–38.

4.Military Strength Ranking 2024. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (дата звернення 03.01.2024).

5.Рейтинг армій світу Global Fire Power 2023: яке місце посіла Україна, яка армія найсильніша та як це визначають. URL: <https://chas.news/current/reiting-armii-svitu-global-fire-power-ukraina-obignala-izrail-polschu-ta-nimechchinu> (дата звернення 03.01.2024).

Нагорна О.О., старший викладач кафедри
цивільного права та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, старший лейтенант поліції
Могильний О.С., курсант
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГОСПОДАРСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ

В контексті механізму проведення мобілізації в державах, що зазнали військової агресії, господарське право виконує важливу роль у забезпеченні ефективності та управління ресурсами під час цього процесу. Важливо враховувати економічні аспекти та реалізовувати їх у законодавстві з метою забезпечення стабільності та здатності країни відновлювати свою обороноздатність. Декілька аспектів господарського права, які можуть бути враховані в цьому контексті [1, с. 99].

Умови мобілізації ставлять перед державою виклик, що вимагає не лише мобілізації людських та матеріальних ресурсів для оборони країни, але й ефективного господарського регулювання для забезпечення оптимального використання цих ресурсів. Ефективність господарського регулювання у контексті мобілізації може бути визначена наступним чином:

1. Координація та планування. Ефективне господарське регулювання визначає чітке планування та координацію дій уряду, підприємств та населення. Здатність централізованого планування визначає швидкість та ефективність використання ресурсів у воєнний час.

2. Розподіл ресурсів. Господарське регулювання дозволяє державі ефективно розподіляти ресурси з урахуванням стратегічних потреб у військовій сфері. Це охоплює виробництво важливих товарів, забезпечення армії необхідним устаткуванням та матеріалами.

3. Стимулювання виробництва. За допомогою податкових стимулів та регулювання виробництва, держава може активізувати сектори, які необхідні для мобілізації. Це може включати в себе збільшення виробництва військової техніки, медичних засобів, тощо.

4. Фінансова стабільність. Забезпечення фінансової стабільності у часи мобілізації є ключовим елементом. Господарське регулювання повинно включати механізми управління бюджетом, виваженими фінансовими стратегіями та контролем над інфляцією.

5. Підтримка населення. Ефективне господарське регулювання також означає підтримку населення під час мобілізації. Це включає в себе соціальні програми, забезпечення безпеки та врахування потреб сімей військовослужбовців.

6. Сприяння інноваціям. Господарське регулювання може стимулювати інновації в галузі військово-промислового комплексу та інших ключових секторах. Інвестиції в дослідження та розвиток можуть поліпшити якість військової техніки та технологій

Мобілізаційні економічні заходи Визначення правових механізмів для активації економічних ресурсів у період мобілізації, таких як забезпечення фінансових ресурсів, регулювання виробничої діяльності підприємств та використання робочої сили.

Мобілізація є одним із найважливіших заходів, що застосовуються у разі воєнного стану. Вона спрямована на забезпечення потреб Збройних Сил України та інших військових формувань у людських ресурсах. Мобілізація розділяється на кілька етапів, починаючи від розробки планів та закінчуючи практичним використанням ресурсів. У цьому контексті важливо визначити ролі влади, бізнесу та громадянського суспільства. Контрольоване та ефективне проведення мобілізаційних заходів можливе завдяки правильному господарському регулюванню [2, с. 39].

Правове регулювання господарської інфраструктури, а саме розробка нормативів, що стосуються господарської інфраструктури, забезпечує її збереження та використання в період мобілізації для потреб оборони. Стимулювання промисловості та інновацій тобто сприяння розвитку галузей, ключових для оборони, через створення сприятливих правових умов, податкових пільг та інших заходів.

Міжнародна торгівля та економічна блокада регулювання міжнародної торгівлі та управління економічною блокадою в контексті мобілізації для забезпечення національної безпеки. Правові аспекти майнових відносин: Визначення прав та обов'язків стосовно майнових відносин у період мобілізації, включаючи конфіскацію майна та компенсаційні механізми [3, с. 86].

Врахування господарських аспектів у правовому регулюванні мобілізації сприятиме оптимальному використанню ресурсів та збереженню економічної стійкості в умовах військової агресії. Зокрема, потрібно розробити відповідні законодавчі акти, що враховують специфіку господарських відносин у контексті мобілізації та сприяють забезпеченню національної безпеки.

Господарське регулювання механізму мобілізації включає в себе прийняття різноманітних заходів. Це може бути удосконалення законодавства, розробка ефективної системи управління ресурсами, а також впровадження стимулюючих заходів для підтримки підприємств та громадян у період мобілізації.

У заключенні, господарське регулювання механізму проведення мобілізації є критичним компонентом національної безпеки та стійкості. Ефективне управління ресурсами та вчасна мобілізація створюють умови для успішного подолання можливих викликів та збереження стабільності в країні. Подолання проблем, пов'язаних із механізмом проведення мобілізації в державах, що зазнали військової агресії, вимагає не лише національних зусиль, але й активної взаємодії та узгодженого підходу на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Хрідочкін А.В., Бичков І.В. Проблеми нормативно-правового регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності у сфері господарської діяльності. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 97–103.

2. Коваль І. Правові форми передання майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Право України*. 2018. № 6. С. 31–42.

3. Рябова Т.О., Атаманчук Т.Р. Використання прав інтелектуальної власності в господарській діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. С. 85–87.

Дрозд В.В., курсант
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Нагорна О.О., старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Забезпечення готовності держави до ефективного реагування на можливі військові загрози передбачає не лише наявність сучасних військових засобів, але й комплексну правову базу, яка регулює процес мобілізації.

Україна, як суверенна держава, не є винятком і зазнала необхідності перегляду та удосконалення своєї правової системи в сфері мобілізації. Засади оборони, захисту суверенітету та територіальної цілісності України визначені Конституцією та реалізуються через спеціальний юридичний механізм мобілізації. У цьому контексті, аналіз юридичних аспектів мобілізації є надзвичайно важливим для розуміння та ефективного впровадження механізмів, спрямованих на забезпечення національної безпеки та готовності до захисту держави.

В умовах сучасного світу, де національна безпека та територіальна цілісність стають об'єктом постійної уваги держав, питання, пов'язані з аспектами мобілізації, стають неабияк актуальними.

З повномасштабним вторгненням було видано Указ Президента України про запровадження воєнного стану. Того ж дня в Україні оголосили загальну мобілізацію. Мобілізація в Україні не припиняється від 24 лютого 2022 р., у складі Сил оборони несуть службу близько мільйона людей [1].

Стаття 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначає, що мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення ... цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу [2].

Мета мобілізації полягає у захисті суверенітету, збереження територіальної цілісності країни та забезпечення національної безпеки, що потребує ясності у питанні правового регулювання мобілізаційних заходів. Вважаємо, що в сучасних умовах вкрай важливим є дотримання уповноваженими суб'єктами організаційних та нормативно-правових вимог щодо проведення мобілізаційних заходів, особливо щодо дотримання прав і свобод громадян. У зв'язку з цим особлива роль має бути відведена контролю та нагляду уповноважених органів.

О. Ю. Савинець у своїй статті розглядає аспекти адміністративно-правового регулювання мобілізації, враховуючи досвід і підходи різних науковців. Згідно з його дослідженням, він схиляється до думки, що адміністративно-правове регулювання мобілізації є результативним організаційно-правовим впливом на суспільні відносини, які виникають у процесі мобілізаційної підготовки та самої мобілізації.

Він підкреслює, що це досягається завдяки системі правових засобів, які спрямовані на упорядкування, охорону та розвиток зазначених суспільних відносин. Адміністративно-правове регулювання в цьому

контексті виступає не лише як засіб забезпечення державної безпеки та обороноздатності, але і як інструмент формування дисциплінованого та систематизованого підходу до питань, пов'язаних із мобілізацією.

Відповідно до частини другої ст. 17 Конституції України, оборона, захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України покладені виключно на Збройні Сили України. Згідно з частиною 1 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», захист та оборона своєї Вітчизни є конституційним обов'язком кожного громадянина України [3].

Мобілізація триває у термін, визначений Указом Президента України. Згідно з указами Президента України «Про часткову мобілізацію» від 17.03.14 № 303/2014 та від 06.05.14 № 454/2014, її термін встановлений на 45 діб.

Громадянам, які були призвані до мобілізації, держава надає всебічну допомогу та підтримку соціальної та фінансової спрямованості. Зокрема, згідно із чинним законодавством, за мобілізованим зберігається робоче місце, він має право на весілля позачергово, йому надаються кредитні канікули, соціальні виплати, а також заходи соціальної підтримки сім'ї.

Отже, Україна, відповідно до своєї Конституції та законодавчого базису, наділена відповідальністю за оборону, захист суверенітету та територіальної цілісності виключно Збройними Силами. Військова служба є обов'язковим конституційним завданням для кожного громадянина України, а мобілізація визначається як комплекс заходів для забезпечення функціонування держави в умовах особливого стану.

Список використаних джерел:

1. Романова О.М. Юридичні аспекти мобілізації в Україні. Часопис Київського університету права 1. 2023. С. 73–78.

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 44. Ст. 416. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Р.2. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Дудник В.П., к.в.н., доц., доцент кафедри керівництва військами (силами) в мирний час Національного університету оборони України
Чайковська О.Є., старший викладач кафедри керівництва військами (силами) в мирний час Національного університету оборони України

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА СИСТЕМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Повномасштабне російське вторгнення перевернуло уявлення про європейську безпеку та похитнуло глобальний порядок, заснований на правилах. Багато інституцій виявилися нездатними чи неготовими для того, щоб впоратися із новими загрозами та викликами.

З часів здобуття незалежності в Україні неодноразово порушувалося питання доцільності несення обов'язкової військової служби для чоловічого населення. Громадськість перманентно підтримувала ініціативи по внесенню змін до Закону України “Про військовий обов'язок і військову службу” у частині комплектування військовослужбовцями шляхом призову громадян України на військову службу. Проте, зважаючи на події на Сході України та в Криму, як пересічні громадяни, так і політики були змушені переглянути своє ставлення до Збройних Сил України, а в умовах широкомасштабної збройної агресії вирішення питання мобілізації та комплектування Збройних Сил України набуло непересічної актуальності. Вивчення та запозичення досвіду країн, що опинились у подібній ситуації, може докорінно змінити ставлення громадян та керівництва держави до цієї проблеми.

Яскравим прикладом є ретроспективний та сучасний досвід Республіки Корея (Південної Кореї), яка з початку 50-х років минулого століття до даного часу юридично знаходиться у стані війни з агресивним сусідом. Враховуючи особливості сьогодення, розглянемо специфіку формування збройних сил Республіки, ставлення громадян до військового обов'язку, важливість впливу громадськості в контролі за дотриманням закону та виважену принциповість уряду в підходах залучення чоловіків до проходження армійської служби.

Офіційною датою створення Збройних сил Республіки Корея (ROKAF) вважається 30 листопада 1948 року після того, як 15 серпня 1948 року в південній частині Корейського півострова було офіційно проголошено Республіку Корея. Для новоствореної Республіки переломним моментом стало 25 червня 1950 року – день, коли військами Півночі було здійснено перетин демаркаційної лінії “38 паралелі”, що призвело до початку Корейської війни, в якій армія Півдня була фактично розгромлена, 90% всієї території країни зайняли сіверяни і лише вступ у війну США врятував Південну Корею від остаточної поразки. Саме досвід літа 1950 року, пам'ять про військову та політичну катастрофу, про фактичну беззахисність корейської армії перед обличчям добре озброєного і навченого ворога багато в чому сформували світосприйняття південнокорейських військових та державних діячів. Рішучість не допустити повтору подібної катастрофи до цих пір немалою мірою визначає південнокорейську військову політику.

Система комплектування Збройних сил Південної Кореї базується на поєднанні призову та добровільної служби. Армія Республіки Корея налічує близько 492 000 військовослужбовців при загальній чисельності населення до 50 млн. чоловік та загальній площі 100 210 км² (для порівняння – загальна чисельність населення України 38 млн. чоловік та площа 603 700 км²). Рівень призову в корейську армію становить близько 78%: до 229 000 із 293 000 осіб, які набувають право на військову службу, залучаються щороку шляхом призову, а загальна чисельність резервістів в країні становить понад 2 970 000 чоловік.

Військова служба в Південній Кореї є обов'язковою для всіх чоловіків старших 18 років, її термін (залежно від роду військ) складає від 21 до 24 місяців. Верхня вікова межа призовників – 36 років, в армії і морській піхоті служать 1 рік 9 місяців, в військово-морському флоті – 1 рік 11 місяців, у військово-повітряних силах – 2 роки. Також існує альтернативна громадська служба, тривалість якої може сягати 3 років. Термін служби залежить також від сімейних обставин кандидата, ряду інших факторів, але в цілому складає від 1,5 до 2,5 років.

Ставлення до строкової служби в республіці Корея дуже серйозне. В армії служать майже всі чоловіки, незалежно від їх освіти та статусу батьків. За відмову від служби в армії можна отримати 18-місячний термін ув'язнення, причому притягнення до відповідальності за такими статтями, навіть після відбуття покарання, в суспільстві сприймаються вкрай негативно. Для чоловіка вони стають незмивною плямою на репутації, що тягне за собою ряд обмежень: відмова у вступі до престижних вишів, отримання пристойної роботи, обмеження в кар'єрному зростанні. Чоловік, що не відслужив в армії, може викликати величезні підозри у батьків дівчини, на якій він зібрався одружитися. Звільняються від призову: особи, старші 45 років; з початковою освітою; із серйозними захворюваннями (короткозорість, невеликий зріст, незначна вага, цукровий діабет тощо); інваліди; особи з психічними захворюваннями; засуджені до позбавлення волі більше 1,5 року; сироти; особи, на утриманні яких знаходяться непрацездатні члени сім'ї; олімпійські чемпіони; монахи. Цікаво, що від служби в армії звільняються особи, які мають татуювання на тілі, що асоціюються з приналежністю до гангстерських та бандитських угруповань. На думку керівництва армії, їх вигляд “буде викликати відразу у товаришів по службі”.

Відстрочки від призову для осіб, які навчаються не передбачені (студентів можуть призвати до лав армії прямо з навчального закладу), військова служба без відриву від навчання не передбачена, але можлива служба студентів і на офіцерських посадах: для цього під час навчання у вищому навчальному закладі студенти відвідують заняття на військових кафедрах, або ж мають можливість екстерном складати іспити на посаду офіцера збройних сил. Підкреслимо, що ставши офіцерами, південнокорейські студенти у будь-якому випадку пройдуть службу в армії, без “альтернатив” та “спрощених варіантів”. Що стосується спортсменів, то їм, щоб на законних підставах уникнути армії, потрібно здобути медаль на Олімпійських іграх, “золото” – на Азіатських іграх або, у випадку з футболом, дійти до півфіналу Кубка світу, що і сталося з національною збірною Південної Кореї в 2002 році.

Ще раз наголосимо, що у Південнокорейській армії **служать усі**: відомі актори, зірки шоу-бізнесу, спортсмени представники заможних та впливових сімей. Якщо якусь “зірку” запідозрять у спробі уникнути або хоча б в прагненні “знайти спокійне місце служби”, то широкий розголос та осуд співгромадян гарантований. Спроба ухилитися від військової

служби нерідко є перешкодою до зайняття державних посад. Так, під час проходження виборів у Кореї у 1997 році очікувалось, що перемогу здобуде кандидат в президенти Лі Хве Чан. Виборча кампанія провалилася після оприлюднення інформації, що два його сини уникли обов'язкової військової служби, спеціально скинувши вагу перед проходженням медкомісії. У кінці 2004 року знаменитий південнокорейський актор Сон Син Хон провалив військовий тест на здоров'я прийнявши ліки, таким чином нелегально ухилившись від служби в армії. Оприлюднення цієї інформації коштувало актору його репутації та вплинуло на кар'єру. Питання проходження строкової служби членами найпопулярнішого k-поп-гурту в світі BTS набуло у Південній Кореї суспільного і навіть політичного характеру. У грудні 2020 року парламент Південної Кореї прийняв спеціальну поправку, яка дає можливість видатним діячам культури та мистецтва чоловічої статі отримати відстрочку від призову. Така зміна була запропонована після того, як поп-група BTS очолила американський чарт синглів Billboard Hot 100 з композицією Dynamite. Тим не менше учасники гурту у 2023 році будуть призвані до армії. Возз'єднання гурту планується приблизно у 2025 році після того, як усі музиканти завершать службу. Тобто ніякі громадські, фінансові, політичні чи сімейні мотивації не можуть завадити проходженню строкової служби у Південній Кореї!

Після проходження служби, упродовж наступних 8 років корейці повинні їздити на військові збори, терміном не менше 100 годин у рік. Уникнути їх вже можливо, але за умови сплати суттєвого штрафу.

Слід зауважити, що військове керівництво докладає чимало зусиль аби налагодити достойні умови для проходження служби, врахувати особливості та побажання потенційних призовників. У Південній Кореї військовослужбовці військової служби за призовом протягом терміну служби отримують фінансову компенсацію за службу. Оплата змінюється в залежності від звання, стажу служби та роду військ. Як правило, заробітна плата призовників починається з нижчої ставки під час базової підготовки та збільшується в міру проходження служби. Окрім основної зарплати, вони також отримують допомогу на харчування, житло та інші потреби. Однак важливо зазначити, що оплата обов'язкової військової служби, як правило, не така висока, як на цивільних роботах, але тим не менше призовники мають можливість відкладати частину зарплати на особисті витрати чи плани на майбутнє після виконання військового обов'язку. У 2018 році солдат строкової служби отримував близько 306 000 вон (приблизно 255 доларів США), перший із "професійних" NS рангів "На са" (лідер загону) отримував 1 488 800 вон (1240 доларів США) із перспективою щорічного збільшення на 10–15 %.

Досить цікавим є підхід до фізичного виховання призовників. Наприклад, спочатку військовослужбовцям дають незначне фізичне навантаження, збільшуючи його поступово. Військові пояснюють це тим, що система освіти в Південній Кореї змушує школярів-старшокласників дуже багато часу витратити на навчання, навіть на сон може залишатися

всього 4–6 годин. Оскільки часу на фізичні тренування у хлопців не вистачає, новобранці в масі своїй приходять на службу дуже кволими. Щоб не зірвати їм здоров'я і не відвернути від армійської служби, навантаження збільшують плавно. Також повністю відсутні покарання у вигляді “нарядів позачергово”, практично повна відсутня стройова підготовка, однак новобранців тренують одягатися в повній темряві, на випадок відмови електромережі, а проступки караються додатковими фізичними навантаженнями.

З січня 2003 року командування сухопутних військ Південної Кореї ввело нововведення в систему призову в армію: призовники, які хотіли служити разом, отримали можливість проходити військову службу в одній частині. На думку командування Збройних сил Південної Кореї, нова система спільного проходження служби дозволить усунути у призовників небажання служити в армії, а також допоможе їм краще адаптуватися до військового життя.

На додаток до призову, Збройні сили Південної Кореї також комплектуються так званими професійними добровольцями або волонтерами – у нашому розумінні контрактниками. До них відносяться особи, які обирають кар'єру в армії та служать після закінчення строку обов'язкового призову. Добровольці можуть приєднатися до армії в будь-якому віці, але вони повинні відповідати певним вимогам, наприклад, мати диплом про повну загальну середню освіту або її еквівалент. Добровольців, як правило, призначають на технічні або спеціалізовані посади в армії. Вони отримують суттєво вищу платню і пільги, ніж призовники.

Військову освіту корейці здобувають в Академії Збройних сил Республіки Корея (ROKAFA). Кадети проходять сувору 4-річну програму навчання, яка включає академічну, військову підготовку та фізичну підготовку. Навчальна програма включає курси з військової науки, інженерії, англійської та корейської мов. Військова підготовка включає в себе вогневу підготовку, польові навчання та лідерську підготовку. Фізична підготовка включає подолання смуги перешкод, біг на витривалість та бойові мистецтва. У правилах вступу до військового вишу зафіксовано, що дівчата повинні скласти 10% від всіх новобранців, при цьому конкурс на вступ до Академії серед дівчат набагато вище – 25 осіб на місце, у юнаків – 10 чоловік. Після закінчення навчання курсанти отримують звання молодших лейтенантів, потім їх призначають до різних підрозділів по всій армії. Корейська військова Академія є престижним навчальним закладом, який формує та випускає еліту не лише армії, а і всієї країни. Академія відома своєю суворою дисципліною і вимогливими академічними та військовими стандартами. Курсанти, які закінчують Академію, користуються великою повагою і апріорі вважаються майбутніми лідерами корейської армії. За час її існування серед випускників: 3 президенти, 3 прем'єр-міністри, 176 міністрів і їх заступників, 99 депутатів парламенту, 44 послы та близько 700 високопоставлених держслужбовців.

Ще однією цікавою особливістю є система резервних військ, яка була створена в квітні 1968 року і стала діяти з прийняттям у тому ж році закону про Війська резерву. Непридатні до військової служби зараховуються до складу резервних військ. Військовослужбовці запасу періодично залучаються на триденні збори і проходять курс мобілізаційної підготовки на базі військових частин. Така урядова політика надзвичайної готовності була розроблена для того, щоб мати можливість швидко мобілізувати цивільний персонал і підтримати запас військових у воєнний час. Міністерство національної оборони веде автоматизований облік всіх громадян, що мають право служити в резерві.

Всі ці перелічені вище заходи спрямовані на зацікавленість та популяризацію армійської служби і така політика приносить позитивні результати. Якщо судити за видатками, то дуже суттєві кошти витрачаються на розвиток інфраструктури і соціальний захист військовослужбовців та їх сімей. Крім того, Південна Корея вкладає значні кошти в модернізацію своїх Збройних сил, оснащуючи їх найсучаснішими технологіями та озброєнням. Ця модернізація гарантує, що армія Південної Кореї залишається на передньому краї обороноздатності, що робить її грізною силою в регіоні. Серед примітних моментів можна відзначити також продовження курсу на збільшення частки жінок у військах.

Південна Корея заслужила репутацію завдяки видатному економічному зростанню, технологічному прогресу, дисциплінованим і боєздатним Збройним силам. Ефективна модель комплектування забезпечує Збройним силам Південної Кореї можливість відігравати ключову роль у підтримці регіональної безпеки та стабільності. Південнокорейський підхід до комплектування Збройних сил є свідченням її відданості безпеці та добробуту свого народу в регіоні, де стабільність має першочергове значення. Система призову сприяє розвитку почуття національної єдності та відповідальності, забезпечуючи великий резерв підготовленого персоналу, який є критично важливим для підтримки обороноздатності країни, враховуючи її розташування в нестабільному регіоні. Південна Корея приділяє велику увагу національній гордості та важливості ролі військових у захисті країни. Це підкріплюється освітою населення, церемоніями та заходами, присвяченими Збройним силам. Позитивне сприйняття військових у суспільстві створює міцний зв'язок між цивільним населенням і військовими. Крім того, Південна Корея має довгу історію цивільного контролю над військовими, що сприяло стабільності та демократичному правлінню. Армія є шанованою установою і її лідери розуміють свою роль у безумовному служінні інтересам нації, а не переслідуванні власних тимчасових політичних завдань.

Описана вище модель комплектування збройних сил, безсумнівно, ефективна завдяки комплексному підходу. Поєднання обов'язкового призову на військову службу, суворої підготовки, інвестицій в освіту та технології, а також міцних цивільно-військових відносин призводить до створення боєздатних і дисциплінованих військових сил.

Обидві наші країни мають різні геополітичні та військові контексти, однак є деякі аспекти системи комплектування особовим складом, яким потенційно можна навчитися або адаптувати їх до принципів комплектування Збройних Сил України з урахуванням усіх переваг і недоліків, які притаманні моделі комплектування Збройних сил Південної Кореї та власних загальнодержавних обставин. Це стосується організації та внутрішнього сенсу системи призову, державної підтримки іміджу Збройних Сил України (не лише на словах!), дотримання проголошеного принципу меритократії, формування національної свідомості у поєднанні з громадською мораллю. Трансформована таким чином модель комплектування забезпечить не тільки захист нашої нації, але й сприятиме національній єдності, гордості та індивідуальному розвитку громадян.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства оборони України від 14.09.2021 № 280 “Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року”.
2. URL: <https://www.quora.com/topic/Republic-of-Korea-Armed-Forces>
3. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D1%96_%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8_%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B8_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%8F
4. URL: <https://podrobnosti.ua/2459437-uchasniki-kej-pop-grupi-bts-jdut-do-arm.html>
5. URL: <https://web.archive.org/web/20070728195739/http://www.mnd.mil.kr>

Ровинська К.І.,
к.н.держ.упр., доц.,
доцент кафедри державознавства,
права і європейської інтеграції
Національного університету “Одеська політехніка”

КОМПЛЕКСНІ СТАНДАРТИ РОЗЗБРОЄННЯ, ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ ООН ЯК ОСНОВА ПОВОЄННОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Від початку повномасштабного вторгнення агресора у лютому 2022 року кількість осіб, які перебувають на службі, обороняючи державу, різко зросла, і можна припустити, що потреби учасників бойових дій також суттєво зросли. Водночас війна зумовила серйозні гуманітарні труднощі для населення загалом, оскільки забрала багато життів, призвела до масових руйнувань майна та інфраструктури, а також масового переміщення населення. Хоча війна триває, важливо вже нині замислитися над тим, як надаватимуть підтримку великій кількості ветеранів, коли вони реінтегруватимуться в суспільство та виробити відповідну стратегію.

Комплексні стандарти роззброєння, демобілізації та реінтеграції (РДР) були розроблені спільними зусиллями 27 структур ООН, які разом утворюють Міжвідомчу робочу групу з РДР (IAWG) і керують підтримкою системою ООН процесів роззброєння, демобілізації та реінтеграції. IDDRS спочатку були розроблені для надання вказівок у постконфліктних ситуаціях, коли РДР є невід'ємною частиною всеосяжних мирних угод, як правило, там, де миротворчі операції також були створені та доручені для підтримки національних зусиль РДР.

Демобілізація – це складний процес, який офіційно фіксує перехід окремої особи від участі в військових структурах до статусу цивільної особи. Цей процес включає фізичне відокремлення бойовика від підпорядкування та контролю з боку військових чи угруповань, а також перехід від військової менталітету до цивільного. Формально, особа отримує цивільний статус лише після отримання документів, які підтверджують повний вихід з лав військових чи угруповань. Проте розрив офіційних зв'язків з військовими командними структурами є тривалим та складним процесом. Тому необхідна підготовча робота для экс-бійця, яка сприяє його соціально-економічній реінтеграції у цивільне життя. Демобілізація може призводити до скорочення чисельності збройних сил або угруповань, або до їх повного розпуску. Це важлива фаза у ширшому процесі демілітаризації суспільства, яке виходить із конфлікту і має символічне значення для утвердження миру [1, с. 18].

Демобілізація – це офіційне і контрольоване звільнення активних комбатантів зі збройних сил або зі складу інших озброєних формувань. Перший етап демобілізації може відрізнятися за масштабами – від оформлення індивідуальних комбатантів у тимчасових центрах до зосередження військ у таборах, створених з цією метою (у місцях розквартирування, поселеннях, районах збору чи казармах). Другий етап демобілізації передбачає забезпечення демобілізованих комбатантів комплексом заходів із підтримки, що називається реадаптацією [2, с. 5].

Існують два різні методи демобілізації: використання стаціонарних демобілізаційних пунктів, відомого як розквартирування (стаціонарний метод), або мобільний метод, при якому демобілізація відбувається на місці збору груп экс-комбатантів. Хоча розквартирування тривалий час вважалося стандартною практикою, програми роззброєння та демобілізації все частіше віддають перевагу мобільному методу, оскільки він є дешевшим, більш доцільним і гнучким у порівнянні з розквартируванням. Вибір між ними повинен здійснюватися враховуючи контекст конкретної країни та особливості ситуації безпеки.

Наприклад, була впроваджена альтернатива розквартируванню та мобільній демобілізації у програмі роззброєння та демобілізації в Республіці Конго за участю Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) і Міжнародної організації з міграції (МОМ). Цей підхід передбачає створення мережі офісів роззброєння та демобілізації по всій

території країни. Учасники програми залишаються відповідних таборах або громадах і звертаються до найближчого офісу для реєстрації, роззброєння, отримання інформаційних та консультативних послуг, демобілізації, реадаптації та підтримки у реінтеграції. Перевага цього підходу полягає в проведенні заходів із роззброєння та демобілізації з використанням вже наявних установ, що робить його більш ефективним для надання допомоги экс-комбатантам у процесі реінтеграції [3].

Програми мають бути зосереджені не лише на економічній підтримці, а й на соціальних, психосоціальних і політичних аспектах реінтеграції, які зміцнюють стійкість особистості та громади. На індивідуальному рівні стійкість означає здатність адаптуватися, відновлюватися та зміцнювати себе перед обличчям труднощів і ризику. Для учасників РДР і часто для спільнот, які постраждали від конфлікту, це здатність долати травматичний досвід, налагоджувати соціальні мережі та уникати негативних механізмів подолання (таких як зловживання психоактивними речовинами), регулювати свою нервову систему, застосовувати ненасильницькі підходи до вирішення конфліктів, а також протидію повторній вербовці або вербуванні в злочинні групи чи банди.

Список використаних джерел:

1. Гайдай Д., Зарембо К., Літра Л., Лимар О., Литвиненко Я., Мединський І. Досвід врегулювання конфліктів у світі: Уроки для України. Інститут світової політики. 2016. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Conflict_Lessons-for-Ukraine_01-36_ukr.pdf

2. Operational guide to the integrated disarmament, demobilization and reintegration standards (2010). URL: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/operational-guide-rev-2010-web.pdf>

3. The Integrated DDR Standards. 2019. URL: <https://www.unddr.org/the-iddrs>

Легеца Є.О., д.ю.н., проф.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ НА ПРИКЛАДІ США

Як відомо, збройні сили США комплектуються на добровільній основі. Це професійна армія, де військовослужбовці отримують гідну заробітну платню та велику кількість пільг і переваг. Сучасного вигляду американська армія набула в результаті реформування, яке відбулося після В'єтнамської війни. Загалом за всю історію існування США кілька разів змінювали форму призову в армію з призовної й обов'язкової на найману [1, с. 216].

Особливістю більшості країн, які мають добровільне військо, є наявність резерву. Резерв американської армії комплектується виключно на добровільній основі [2, с. 142].

Досвід США як країни, військо якої комплектується на добровільній основі, демонструє, що цей процес є дуже тривалим і потребує значних фінансових витрат, адже ця держава створювала армію, що комплектується виключно на добровільній основі, впродовж двадцяти років [3, с. 16].

Для підняття престижу військової служби, суттєво втраченого в результаті непопулярною в народі війни США в Індокитаї, та підвищення рівня бойової готовності армії уряд США вирішив перевести всі свої збройні сили з 1 липня 1973 р. повністю на добровільну систему комплектування [4, с. 1].

Втім, у 1980 р. система військової повинності була частково поновлена, але основним її змістом стало те, що всі громадяни США мали пройти реєстрацію, яка, однак, не зобов'язувала їх одягати уніформу. Реєструватися стало необхідним лише у разі введення надзвичайного стану або війни. Інакше кажучи, йдеться про реєстрацію мобілізаційних ресурсів, і це не має нічого спільного з порядком комплектування армії, особливо в мирний час [1, с. 215].

Так, нині на добровільну військову службу приймають придатних за станом здоров'я та загальним розвитком громадян США, а саме чоловіків у віці від 17 (жінки з 18) до 35 років (у сухопутних військах – 17–34 років, у військово-повітряні сили – 17–27 років, військово-морські сили – 17–35 років, у корпусі морської піхоти – 17–28 років). Особи віком до 18 років повинні мати письмовий дозвіл батьків або опікунів. Відбір кандидатів здійснюється протягом усього року в пунктах вербування, розташованих на всій території країни, спеціально підготовленими сержантами-вербувальниками [4, с. 239].

Сприятливі економічні умови дозволяли США донедавна успішно вирішувати завдання з матеріального стимулювання залучення на військову службу й утримання добровольців. Однак з 2001 року в процесі військових операцій у межах «глобальної війни з тероризмом» у системі комплектування збройних сил США виникли серйозні проблеми. Труднощі, з якими стикаються американські військовослужбовці в Іраку й Афганістані, а також високий рівень втрат серед них зумовили зниження кількості добровольців, які виявляють бажання проходити службу в збройних силах США.

Із метою залучення більшої кількості добровольців на військову службу військове відомство США було змушене вжити низку заходів. Так, істотно знижено вимоги до добровольців, які набиралися для проходження служби в сухопутних військах. Також зроблено серйозні послаблення щодо прийому на військову службу для осіб, які притягалися раніше до юридичної відповідальності за вчинення правопорушень.

Поступово система мотивів вступу на військову службу США цілеспрямовано трансформувалася. Військове керівництво пропонує рекрутам широкий спектр корисних у цивільному житті спеціальностей і прагне до того, щоб вони отримували задоволення від своєї служби. Молодь,

на думку керівництва збройних сил, іде в армію для того, щоб присвятити себе служінню Батьківщині й військовій службі. Тому все, не пов'язане з військовою справою, а саме прибирання казарм, території військових баз, приготування їжі тощо, – обов'язки цивільного персоналу [4, с. 239].

Важливим мотивом завжди був і досить високий рівень матеріальної забезпеченості та соціального захисту військовослужбовців [6]. Соціальне забезпечення військовослужбовців посідає неабияке місце в системі організації дієвої й ефективної структури та функціональності збройних сил США. Слід зазначити, що американці досить велику увагу приділяють забезпеченню військових, які користуються великою повагою. Тому американська система соціального захисту військових і ветеранів є досить налагодженою та ефективною [5, с. 119].

Успішний набір добровольців (а їх щорічно потрібно близько 180–200 тис. чоловік) на військову службу є не лише результатом діяльності пунктів вербування, яких налічується майже 2200, а перш за все – продуманої й активної військово-професійної орієнтації молоді [4].

На нашу думку, незважаючи на переваги добровільного війська, необхідно враховувати те, що для ведення повномасштабної війни будь-якій державі все ж таки потрібен мобілізаційний людський ресурс, наявність якого не в змозі забезпечити армія, яка комплектується виключно на добровільній основі. Тому у законодавстві США передбачено механізм урегулювання цієї проблеми професійної армії.

В американській армії, крім резерву, який також комплектується на добровільній основі, та Національної гвардії, керівництво зберегло механізми, які в разі потреби дозволять швидко перейти з добровільно-контрактної системи на примусово-призивний спосіб комплектування збройних сил. Із цією метою в США діє Закон «Про систему вибіркової військової служби», згідно з яким Міністерство оборони реєструє всіх американців обох статей, які досягли 18 років. Для забезпечення підготовки цього потенційного призовного контингенту навчальні центри армії країни укомплектовано штатами, які перевищують потреби підготовки особового складу професійної армії мирного часу [5].

Варто зазначити, що у Збройних Силах США передбачаються чотири види мобілізації: вибіркова, часткова, повна та загальна. Окрім цього, в інтересах національної безпеки й у випадку, коли часткова чи повна мобілізації є небажаними через можливі внутрішні чи зовнішні негативні наслідки, може здійснюватися президентський призов. Він може стати основою для подальшого проведення більш масштабних мобілізаційних заходів [5].

Слід звернути увагу, що в результаті його застосування протягом п'яти діб може бути призвано до 200 тис. чоловік організованого резерву й індивідуальних резервістів на термін до 270 діб. Водночас міністр оборони має право призупинити на цей час звільнення зі складу регулярних військ, що в сукупності забезпечить нарощування збройних сил фактично на 250–300 тис. чоловік [4].

США здобули величезний досвід у сфері побудови армії, укомплектованої виключно на добровільній основі, який вони здобували впродовж двадцяти років. На нашу думку, досвід цієї країни може бути використаний нашою державою в процесі побудови професійної армії. Водночас варто враховувати і те, що навіть такою потужною в економічному плані державою, як США, в моменти відсутності необхідної кількості добровольців під час ведення війни все ж таки застосовувався призов населення до лав збройних сил.

На нашу думку, беручи до уваги досвід участі США у збройних конфліктах, компетенція добре підготовлених і забезпечених військовослужбовців, які укладають контракт на проходження військової служби добровільно, не викликає сумніву та є значно вищою порівняно із солдатами-строковиками.

Поряд із США велика кількість держав також поступово відмовляється від загального призову або змішаного способу комплектування на користь професійного. Останнім часом це зумовлено ще й надзвичайно актуальною проблемою міжнародного тероризму, яка висуває підвищені вимоги до професійності та майстерності військовослужбовців [2, с. 142].

Отже, в США притримується курсу на професіоналізацію своїх збройних сил і комплектує свої збройні сили на добровільній основі. Водночас слід зазначити, що багато науковців поділяють думку, що, незважаючи на велику кількість переваг професійної армії порівняно з армією, укомплектованою шляхом призову громадян, вона все ж таки має певні недоліки.

Список використаних джерел:

1. Буковський І. В. Історичний досвід будівництва професійних армій провідних країн світу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 724. С. 215–220.

2. Бориславська (Макухіна) М. Військова служба за контрактом: світовий досвід та передумови запровадження в Україні. *Право України*. 2003. № 7. С. 141–146.

3. Заскока О. Ф. Перехід до комплектування Збройних сил України військовослужбовцями за контрактом. *Наука і оборона*. 2002. № 3. С. 15–20

4. Гейко В. И. Особенности комплектования вооруженных сил на примере зарубежных стран. Наукова бібліотека України : веб-сайт. URL: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/680-osoblivosti-komplektuvannja-zbrojnih-sil-na-prikladi-zarubizhnih-krayin.html> (дата звернення: 04.01.2024).

5. Савинець О. Ю. Іноземний досвід комплектування збройних сил. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2018. Випуск 51. Том 2. С. 34–38.

**Секція 2. Соціально-економічні аспекти проведення мобілізації
в контексті забезпечення національної безпеки держави:
історія та перспективи**

Руснак Ю.І., к.ю.н., заслужений юрист України
заступник начальника центру,
начальник науково-дослідного управління
проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
Чухрай І.Ю., г.н.с. науково-дослідного управління
проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

**МОБІЛІЗАЦІЙНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА
ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВИ ДО ОБОРОНИ**

Військова агресія російської федерації проти України поставила перед українським суспільством ряд завдань до яких в повній мірі воно не було готове, а шляхи їх вирішення мали б бути реалізовані ще в мирний час. Мова йде про заходи мобілізаційної підготовки, оскільки проблема вдосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації завжди є дуже важливою, тому що мобілізація – це складова частина комплексу заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави [6].

Правовою основою мобілізаційної підготовки та мобілізації в державі є Конституція України, Закони України «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу» та інші закони України, а також видані відповідно до них нормативні акти. Можна стверджувати, що приведені законодавчі документи визначають положення щодо проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації для класичних війн та воєнних конфліктів, коли зміст життя всього населення держави, зусилля всієї національної економіки спрямовані на досягнення перемоги у збройній боротьбі та створення умов для укладання миру [2].

У чинному Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» зазначено, що «мобілізаційна підготовка – комплекс організаційних, політичних, економічних, фінансових, соціальних, правових та інших заходів, які здійснюються в мирний час із метою підготовки національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та Державної спеціальної служби транспорту (далі – Збройні Сили України,

інші військові формування), сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій до своєчасного й організованого проведення мобілізації та задоволення потреб оборони держави і захисту її території від можливої агресії, забезпечення життєдіяльності населення в особливий період» [5].

Сутність мобілізаційної підготовки в державі полягає в завчасній підготовці економіки держави, органів державної влади, місцевого самоврядування, Збройних Сил України та інших військових формувань до забезпечення захисту держави від збройної агресії або збройного конфлікту та задоволення потреб держави та потреб населення у воєнний час. До заходів мобілізаційної підготовки належить насамперед розробка і регулярна корекція мобілізаційного плану України, який являє собою комплекс різноманітних заходів, що проводяться в державі під час миру, в умовах загрози нападу, небезпеки для державної незалежності України та її територіальній цілісності. У ньому визначаються мобілізаційні заходи та порядок їх проведення [1].

Організація мобілізаційної підготовки та здійснення контролю стану готовності органів державної влади, інших державних органів, сил оборони і сил безпеки, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для задоволення потреб сил оборони і сил безпеки, економіки та життєдіяльності населення в особливий період, до проведення мобілізації покладається на їх керівників.

Події 2014 року, а саме, окупація АР Крим російською федерацією та збройна агресія на сході України, дещо змусили керівництво держави змінити своє ставлення до організації оборони взагалі та реалізації завдань мобілізаційної підготовки зокрема. Однак, й тоді не спостерігалось системності у розв'язанні нагальних суспільних потреб у цій сфері. Наступна активізація мобілізаційної підготовки в Україні настала майже за рік до широкомасштабної агресії РФ та була відповіддю на розосередження її військ по периметру кордонів нашої держави. Саме у зв'язку з цим, Президентом України було підписано Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку» № 1357-ІХ від 30 березня 2021 року, який запровадив новий вид військової служби – військову службу за призовом осіб із числа резервістів у особливий період. Цей законодавчий акт дозволяє комплектувати ЗСУ та інші військові формування резервістами (військово-навченими особами з бойовим досвідом) в особливий період без оголошення мобілізації. Окрім цього, було вжито низку інших заходів у сфері мобілізаційної підготовки, що дозволило краще підготувати ЗСУ та інші сили оборони до відбиття широкомасштабного нападу з боку РФ. В сучасних умовах, заходи мобілізаційної підготовки є важливою складовою і за умови їх реалізації здатні суттєво підвищити рівень обороноздатності держави [3, 4].

Висновок. Отже, мобілізаційна підготовка є складною та багаторівневою системою заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та ефективності функціонування держави в умовах загрози. Цей процес вимагає взаємодії всіх секторів суспільства та високого рівня організаційної

та стратегічної відповідальності. Поточний стан мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні вимагає глибоких наукових досліджень. В даній сфері важливі узагальнюючі праці, які зможуть визначити концептуальні засади сучасної мобілізаційної підготовки в державі. Також необхідні дослідження, що узагальнюють проблеми, які виникають під час мобілізаційної підготовки та мобілізації. Важливим аспектом є наукове супроводження процесу інтеграції результатів досліджень у практичну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Волотівський П.Б. Мобілізаційна підготовка та мобілізація – важливі складові організації оборони України. *Наука і оборона*. 2019. С. 13–19.
2. Гріненко О. І., Кутовий О. П., Шапталенко М. І. Напрями подальшого удосконалення національного законодавства у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського*. 2018. № 1-59. С. 16–20.
3. Курінний Є.В. Мобілізаційний кейс України: сучасний стан та перспективи реформування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. С. 130–134.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку : Закон України від 30.03.2021 р. № 1357-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-20#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ : станом на 30 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 10.01.2024).
6. Савинець О. Ю. Іноземний досвід комплектування збройних сил. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2018. Т. 2. Вип. 51. С. 34–38.

Череватий С.В., к.політ.н., полковник, заступник командувача
Оперативно-стратегічного угруповання
військ Хортиця зі стратегічних комунікацій
Східного угруповання Збройних Сил України

ДОСВІД ХОРВАТІЇ У ПРОВЕДЕННІ МОБІЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Війна Сербії на руїнах Югославії на початку 1990-х років багато в чому нагадує нам війну Росії проти України і інших держав, що отримали незалежність після розвалу СРСР. Белград, використовуючи «проксі-сили» у вчорашніх провінціях Югославії, розхитував державну владу молодих республік. І в решті впроваджувався план «гібридної» війни з відокремленням територій для підконтрольних собі сепаратистів. При цьому, офіційно, Сербія не з ким не воювала. Але в решті ця «гібридність» згубила і само сербське військо – мотивації воювати під примусом вистачило ненадовго, і його почали перемагати крайові армії з мотивованим місцевим населенням.

Звільнення територій Хорватії від сербських сепаратистів у 1991–1995 роках відбулося завдяки двом успішним військовим операціям і широкій мобілізації населення до війська хорватського.

До 1993 року, окрім повного отримання міжнародного визнання Хорватії, вдалося провести ряд успішних локальних військових операцій та відновити доступ до Адріатичного моря. Але в той же час, більшість захоплених територій залишались під контролем маріонеткової «республіки Сербська Країна» зі столицею в Книні.

У Хорватії також відбувались успішні економічні реформи і, що найголовніше – формування ефективних збройних сил. Хорватії довелося з нуля створювати армію. В її складі об'єдналися як колишні комуністи, які склали ядро офіцерського складу, так і добровольці та представники діаспори. Армія Хорватії активно озброювалась. Попри напоказ союзницькі стосунки Росії та Белграда, з 1992 по 1997 роки до Хорватії прилетіли 160 рейсів з проданою російською зброєю. Саме таким чином Хорватія отримала 21 винишувач МіГ-21, 11 бойових гелікоптерів Мі-24, боєприпаси, ракети та бомби для авіації, сотні протитанкових гранатометів “Фагот”.

Наприкінці 1994 року в Хорватії розпочалась підготовка зі звільнення окупованих територій. В січні 1995 міжнародне співтовариство розробило план мирного врегулювання «Zagreb-4». Він передбачав інтеграцію Сербської Країни в Хорватію і надання сербам широкої автономії. По суті – федералізація. Однак маріонеткове керівництво країнських сербів під протекторатом Мілошевича відмовилося від обговорення мирних ініціатив. Стало зрозуміло, що окуповані території прийдеться звільняти і більш вдалого часу, ніж поки режим Мілошевича був зайнятий конфліктом у Боснії та Герцеговині не знайти.

Необхідно відмітити, що не всі в політики в Європі прагнули незалежності Хорватії, віддаючи перевагу аби та залишалась автономією у складі Сербії. Можна сказати, що розуміння незалежності хорватів прийшло пізніше, коли загинуло досить багато людей. Проте хорватські політики на чолі з президентом Франьо Туджманом стояли на своєму і готували стрімке та рішуче звільнення територій.

У результаті на початку травня хорватською армією було проведено коротку наступальну операцію «Блискавка». Метою її було визволення від сербських військ території тодішньої Сербської Автономної Області Західна Славонія, яка була частиною самопроголошеної Республіки Сербська Країна (РСК). Операція стала підготовчим етапом для масштабнішої і амбіційнішої операції «Буря», яка відбулась вже у серпні. Протягом операції «Буря» було визволено 10 400 квадратних кілометрів або 18,4 відсотка загальної площі Хорватії. Всього за 84 години було відновлено хорватський конституційно-правовий порядок на всіх захоплених сербськими сепаратистами територіях, окрім східної Славонії.

В операції взяли участь майже 200 000 хорватських вояків. При цьому 50 тис. регулярної армії і більше 100 тис. – мобілізовані. На цьому варто зупинитись докладніше, адже, серед реформ, які хорвати зуміли провести в

армії були мобілізаційні. Саме ефективну масштабну мобілізацію липня 1995 року називають одним з основних чинників, які і призвели до швидкого звільнення територій. Як пояснюють науковці, президент Туджман вважав себе людиною, покликаною історією примирити нащадків партизанів та усташів заради створення незалежної Хорватії. Він загравав і з людьми з усташської еміграції, і з кадровиками з Югославської народної армії. Армія будувалась на патріотизмі та національній ідеї зі значною кількістю добровольців (в Україні ми зараз маємо схожу ситуацію). Битва за Вуковар у 1991 році та успішність подальших операцій, в тому числі «Блискавки», сприяли піднесенню патріотизму, що в свою чергу дозволило зібрати майже 250-ти тисячну армію з 4 млн населення Хорватії. Тобто, кожен 16-й воював (!). Мобілізація проводилась рівномірно по всій території країн і люди активно і добровільно долучались до лав армії.

Отже, в результаті військової операції «Блискавка» було звільнено Західну Славонію у травні 1995 року. Ця операція дозволила Хорватії відновити контроль над важливими транспортними і економічними маршрутами, покращити мораль військових і цивільних, а також підготувати ґрунт для наступної операції «Буря», яка призвела до кінця війни за незалежність.

Хорватська армія використовувала елемент несподіванки, швидкості, маневреності і вогневої переваги, щоб зламати опір сербських сил, які були погано організовані, підготовлені і мотивовані. Операції також показала високий рівень професіоналізму, дисципліни і координації хорватської армії, яка пройшла значні реформи і модернізацію з початку війни.

Мобілізація у хорватів під час війни за незалежність від Югославії у 1991–1995 роках відбувалася з використанням різноманітної агітпродукції, зокрема:

– Плакат «Хорватія тебе кличе!/Ти потрібен Хорватії» (мобілізація 1995 року);

– Плакат «Мій тато теж хорватський військовий!» (мобілізація 1992 року);

– Плакат правлячої партії Хорватії ГДЗ Туджмана “Повернутися додому!” (1991 року);

– Плакат «За хорватських «Тигрів» (реклама 1-ї гвардійської механізованої бригади «Тигри» 90-х років;

– Плакат “Не дивись, допоможи Хорватії!” (1995 року).

Хорвати також використовували національні символи, такі як хорватський герб та прапор. В результаті хорватська армія зросла з 100 до 250 тисяч людей завдяки мобілізації.

Населення Хорватії пішло до армії з різних причин. Ключові з них:

– Мотивація захистити свою країну від агресії і насильства, які тривали чотири роки.

– Бажання повернути свої домівки, майно і родичів, які були вимушені залишити окуповані зони.

– Підтримка від міжнародної спільноти, яка визнала право Хорватії на самооборону і суверенітет.

– Сподівання на краще майбутнє, яке було обіцяне новим демократичним урядом Хорватії.

При цьому мобілізація цивільних у Сербії у 1991–1995 рр. відбувалася примусово – людей гнали на війну під гаслами порятунку країни, хоча офіційно Сербія не з ким не воювала. Серед тих, хто примусово був відправлений служити, були переміщені особи з Боснії і Герцеговини, Хорватії; біженці з республіки колишньої Югославії; призовники з Хорватії, Словенії, Чорногорії, Сербії, Косова, які не хотіли йти на війну.

Коментуючи сучасну широкомасштабну війну Росії проти України, хорватські військові наголошують, що зараз Україна задля перемоги повинна мобілізувати 10% населення і шукати зброю по всьому світу. Однак головним завданням є те, що воювати має вся країна.

Суть поняття “мобілізація по-хорватські” полягає в тому що вона дозволяє майбутнім військовослужбовцям обирати собі спеціальність і підрозділ за власним бажанням, а не за рішенням військкомату. Таким чином, військо отримує більше мотивованих і кваліфікованих бійців, які готові захищати свою країну. Крім того, “мобілізація по-хорватські” сприяє підвищенню престижу військової служби, залученню добровольців і популяризації контрактної служби.

“Мобілізація по-хорватські” була запроваджена в Україні в 2023 році на основі досвіду Хорватії, яка успішно використовувала цей метод під час війни за незалежність у 1991–1995 роках. За даними Міноборони, в результаті “мобілізації по-хорватські” до Збройних сил України було залучено понад 100 тисяч осіб, з яких близько 70% обрали собі спеціальність і підрозділ.

Вірю, використовуючи сучасний досвід вільного світу і його технології, Україна подолає навалу російського окупанта! Слава Україні!

Слободяник С.П., к.е.н., с.н.с.,

начальник навчально-тренувального комплексу

Національний університет оборони України

Пархоменко П.П., к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки та фінансового забезпечення

Національний університет оборони України

Гродовський О.В., к.е.н., головний спеціаліст,

Департамент внутрішнього аудиту

Адміністрації Державної служби зв'язку і захисту інформації

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗІ СТАНОМ БЕЗРОБІТТЯ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні, постає складна і надважлива соціальна та політична проблема безробіття та міграції громадян України, оскільки виїхати за межі державного кордону можуть дозволити собі далеко не всі громадяни. Виїзд за кордон для громадян України залежить від кількох факторів (не враховуючи відомі обмеження внаслідок мобілізаційних потреб держави), зокрема:

– матеріального стану. Вартість виїзду за кордон може бути досить великою, особливо якщо мова йде про виїзд на тривалий термін. Отже, можливість виїхати за кордон мають лише громадяни з достатнім матеріальним статком;

– віку. Молоді люди та люди середнього віку мають більшу потенційну готовність до виїзду за кордон, оскільки вони мають більше шансів знайти роботу або навчання за кордоном;

– освіти та професійних навичок. Громадяни з вищою освітою та професійними навичками мають більшу можливість влаштуватися за кордоном, оскільки вони більш затребувані на ринку праці в зарубіжних країнах;

– родинних зв'язків за кордоном. Громадяни, які мають родичів або друзів за кордоном, мають більшу готовність виїхати за кордон, оскільки вони можуть розраховувати на їхню підтримку.

Згідно з дослідженням, проведеним Київським міжнародним інститутом соціології у 2023 році, 64% українців хотіли б виїхати за кордон на постійне проживання. Однак, лише 12% з них мали реальну можливість це зробити [1], тобто, тільки 7,7% з усіх громадян України що хотіли виїхати за кордон мали таку можливість.

За останні 5 років (2019-2023 роки) в Україні спостерігається тенденція до зниження рівня безробіття. Так, за даними Державної служби статистики України: у 2019 році рівень безробіття в Україні становив 9,5%, у 2020 році – 9,1%, у 2021 році – 8,8%, у 2022 році – 8,5%, а у 2023 році – 8,2% [2].

Ця тенденція пояснюється низкою факторів, серед яких:

покращення економічної ситуації в Україні. У 2023 році ВВП України зріс на 3,4%, що сприяло створенню нових робочих місць. Однак треба враховувати, що у 2022 році ВВП України скоротився на 29,2%. Це найглибше падіння ВВП за всю історію країни [3], тобто це не зростання, а досить повільне відновлення ВВП;

– зростання міграції за кордон. У 2023 році з України виїхало за кордон близько 2,5 мільйонів осіб, що також зменшило кількість безробітних. Станом на 16 січня 2024 року, за даними Держприкордонслужби України, з початку повномасштабної війни з Росії з України виїхало 8,2 млн громадян [4];

– залучення міжнародної допомоги. Міжнародні організації та країни-партнери надали Україні значну фінансову допомогу, яка була спрямована, зокрема, на створення нових робочих місць.

Незважаючи на позитивну тенденцію, рівень безробіття в Україні все ще залишається досить високим. За даними Міжнародної організації праці, у 2023 році рівень безробіття в Україні був вище середнього рівня по Європі (6,7%).

За даними Державної служби статистики України, на 1 лютого 2022 року чисельність населення України становила 41 130 432 особи. Це включало як тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей, так і Автономну Республіку Крим з містом Севастополь.

Однак, згідно з оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, на початок 2023 року чисельність населення України, яка контролюється українською владою, становила лише 33,5–34 мільйони осіб. Це пов'язано з тим, що внаслідок російської агресії з України виїхало понад 8,2 мільйонів осіб.

Таким чином, на території України, яка контролюється українською владою, проживало приблизно на 17% менше людей, ніж до початку війни.

Враховуючи зазначені факти, можна констатувати, що безробіття складає 9,6% до довоєнної кількості громадян України. Даний показник наближений до критичної межі.

Органи державної влади, Міжнародна організація праці, громадські організації України пропонують схожі підходи та заходи щодо зниження кількості безробітних в Україні:

– зміцнення економіки. Це передбачає створення нових виробництв шляхом залучення інвестицій, розвитку малого і середнього бізнесу та його дерегуляції;

– підвищення зайнятості. Це передбачає створення робочих місць, підвищення попиту на працівників на ринку праці шляхом розвитку професійної освіти та підготовки кваліфікованих кадрів, надання допомоги у пошуку роботи;

– захист прав працівників. Це передбачає створення сприятливих умов для зайнятості та розвитку людського капіталу шляхом забезпечення права на працю, право на справедливі умови праці та право на соціальне забезпечення, у тому числі виплати допомоги по безробіттю.

Ці заходи є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, оскільки їх реалізація в комплексі та послідовно буде мати більший синергетичний ефект, ніж реалізація окремих заходів. Зміцнення економіки за рахунок залучення інвестицій та розвитку малого і середнього бізнесу буде сприяти створенню нових робочих місць. Однак, якщо працівники не будуть мати відповідної освіти та кваліфікації, вони не зможуть знайти роботу на цих робочих місцях.

Таким чином, щоб досягти ефективного зниження кількості безробітних, необхідно реалізовувати заходи щодо зміцнення економіки, просування зайнятості та захисту прав працівників в комплексі та послідовно.

Список використаних джерел:

1. За даними Київського міжнародного інституту соціології. URL: <https://kiis.com.ua>

2. За даними Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>

3. За даними Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

4. За даними Державної прикордонної служби України. URL: <https://www.dpsu.gov.ua>

5. За даними Міжнародної організації праці. URL: <https://www.ilo.org>

Фараонов Г.Є., курсант
Національної академії Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Національна безпека є невід'ємною складовою стабільності та розвитку будь-якої країни. У сучасному світі, де геополітичні та економічні зв'язки стають все більш складними, забезпечення безпеки стає викликом високого порядку. Особливо гостро це стає у випадку повномасштабного вторгнення, коли національні ресурси та системи безпеки піддаються серйозним випробуванням.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало серйозним викликом для національної безпеки України. Для протидії агресору та захисту суверенітету держави виникла нагальна потреба у мобілізації всіх ресурсів, включаючи людський потенціал.

Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1]. В контексті даної статті ключовою складовою успішної національної безпеки є проведення мобілізації населення України, особливо в умовах повномасштабного вторгнення.

Мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу [2]. Вона включає в себе: призов військовозобов'язаних на військову службу; переведення економіки на воєнні рейки; залучення сил та засобів цивільного сектору до потреб оборони.

Мобілізація є важливим інструментом забезпечення національної безпеки, адже вона дозволяє: збільшити чисельність Збройних Сил України та інших військових формувань; підвищити їх боєздатність; забезпечити їх необхідними матеріально-технічними ресурсами.

За умови повномасштабного вторгнення в Україні мобілізація проводилася в кілька етапів:

- Перший етап (24 лютого – 6 березня 2022 року) передбачав призов військовозобов'язаних, які мають досвід військової служби. Призивають оперативних резервістів, колишніх військовослужбовців та ветеранів АТО та ООС.

- Другий етап (6 березня – 23 травня 2022 року) призивають резервістів, які не потрапили до першої хвилі мобілізації, та військовослужбовців, які проходили строкову службу до 2014 року або служили за контрактом.

• Третій етап (з 23 травня 2022 року) офіцери запасу та військовозобов'язані, які закінчили військові кафедри університетів [3].

Ефективна мобілізація військових ресурсів передбачає не лише залучення активної армії, але й розробку механізмів для швидкої мобілізації резервів. Це включає в себе ретельне планування, тренування та створення ефективної системи комунікації між військовими та цивільними органами.

Успішна мобілізація також передбачає активну роль економіки та технологічного сектору. Залучення підприємств для виробництва стратегічних товарів, зокрема військового призначення, та використання новітніх технологій може значно підвищити ефективність оборонної системи. Використання сучасних засобів комунікації, штучного інтелекту та аналітики дозволяє швидко та точно визначати потреби, виявляти загрози та координувати дії різних сил. Важливим аспектом є залучення економічних ресурсів для виробництва необхідних товарів та послуг. Гнучкість економіки в умовах кризи може визначати успіх оборонної стратегії.

Україна повинна активно працювати над встановленням та утриманням міжнародних союзів та співпраці для отримання підтримки та ресурсів у випадку конфлікту. Зовнішній тиск та дипломатичний вплив можуть зменшити ризики та сприяти зміцненню оборонної позиції.

Успіх мобілізації також залежить від активності громадян. Соціальна мобілізація включає в себе підтримку національних цілей, добровільну участь в оборонних силах, та підтримку державних ініціатив.

Проведення мобілізації в умовах повномасштабного вторгнення має ряд особливостей: мобілізація повинна проводитися в максимально стислі терміни, адже від цього залежить обороноздатність країни. Мобілізаційні заходи повинні бути максимально ефективними, щоб забезпечити максимальну віддачу від задіяних ресурсів. Система мобілізації повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до мінливої ситуації на фронті.

Проведення мобілізації в умовах повномасштабного вторгнення пов'язано з рядом викликів: в умовах війни ресурси держави є обмеженими, що ускладнює проведення мобілізаційних заходів. Війна може призвести до дестабілізації політичної ситуації в країні, що може ускладнити проведення мобілізації. Ворог може намагатися саботувати мобілізаційні заходи.

Для підвищення ефективності мобілізації в умовах повномасштабного вторгнення важливі наступні заходи:

- Розробити та затвердити комплексну стратегію мобілізації, яка враховуватиме особливості сучасної війни.
- Вдосконалити систему мобілізаційної підготовки населення.
- Забезпечити прозорість та підзвітність мобілізаційних заходів.
- Покращити матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України.
- Здійснювати активну інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення щодо мобілізаційних заходів.

Мобілізація є критичним елементом стратегії забезпечення національної безпеки України в умовах повномасштабного вторгнення Росії. Вона вимагає комплексного підходу, поєднуючи військові, економічні, соціальні та технологічні аспекти для ефективної реакції на виклики та захисту національних інтересів. В умовах повномасштабного вторгнення вона відіграла ключову роль у стримуванні ворога та захисті суверенітету країни.

Мобілізація стала одним з ключових факторів, що забезпечили успіх України у протидії російській агресії. Вона продемонструвала високий рівень патріотизму та єдності українського народу перед обличчям зовнішньої загрози.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про національну безпеку України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Закон України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
3. Мобілізація в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мобілізація_в_Україні
4. Указ Президента України “Про загальну мобілізацію”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>
5. Воєнна доктрина України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/366136>

Ганаба С.О., д.філос.н., проф.,
професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
ім. Богдана Хмельницького

ЗАХОДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Аналіз міжнародного досвіду соціально-психологічного супроводу військовослужбовців під час мобілізації й підготовки до участі у бойових діях є релевантним. Визначення низки принципів та підходів у адаптації та підготовки військовослужбовців до участі у бойових діях сприятиме створенню ефективних програм збереження та відновлення психічного здоров'я та благополуччя, що є одним із пріоритетних завдань обороноздатності країни.

У більшості країн світу соціально-психологічний супровід має декілька етапів, серед яких релевантну роль відіграє превентивний. Зокрема, в армії Ізраїлю (ЦАХАЛ) превентивною роботою займаються військові психологи (з івриту – “офіцери душевного здоров'я”). На них покладено завдання контролю та корегування психічного стану

військовослужбовців в умовах повсякденної служби (за умови виявлення порушень психіки вони мають право надати експертний висновок із подальшим направленням військового до госпіталю) [1, с. 24]. Система психологічної підтримки цієї країни має потужний підрозділ діагностики, профілізації та профорієнтації. Фахівці цього підрозділу відповідають за всебічне обстеження молодих людей. Обстеження обов'язково включає психологічне тестування. За результатами обстеження формується медична картка військового та первинна оцінка його психологічного здоров'я. Слід зазначити, що ця оцінка включає не лише аналіз психічного стану людини, а й її мотиваційні характеристики та лідерські якості, інтелектуальний рівень, психологічний та соціальний статус тощо. На основі оцінки психологічного здоров'я й формується індивідуальна програма профорієнтаційної роботи з майбутніми військовослужбовцями та визначається рід служби. Такий підхід є людиновимірним, оскільки дозволяє врахувати індивідуальність людини, її особистісні пріоритети та інтереси та максимально використати у вирішенні завдань обороздатності країни. Індивідуальний підхід у профорієнтаційній роботі сприяє реалізації на практиці норми ізраїльського законодавства, які дозволяють залучати до військової служби осіб, які мають психіатричні діагнози, як-то: аутизм, синдром Дауна, афективні розлади, легку форму дебільності, шизофренію у тривалій ремісії тощо. Такі військові проходять низку програм соціалізації та реабілітації в армійському середовищі. Наприклад, особи з аутизмом використовуються у підрозділах електронної розвідки, а люди з вадами зору та слуху працюють з тваринами [2, с. 52].

Заходи превентивної роботи відіграють важливу роль у визначенні рівня психологічної готовності військовослужбовців канадських збройних сил. Статистика Загального медичного обстеження військовослужбовців збройних сил Канади свідчить, що близько 90% особового складу не користується послугами психологічної допомоги, оскільки відсутня така потреба [1, с. 23]. Особливістю реалізації превентивних заходів є: по-перше, відбір на військову службу здійснюють лікарі-психіатри, які за законодавством цієї країни мають бути військовослужбовцями; по-друге, декілька ступеневий професійно-психологічний відбір кандидатів на військову службу; по-третє, у великих містах функціонують багатопрофільні групи із забезпечення психічного та психологічного здоров'я військових у складі лікаря-психіатра, психолога, соціального працівника, капелана та медичної сестри.

Психологічна підготовка військовослужбовців у країнах Балтії передбачає розвиток у них низки професійних компетенцій та особистісних якостей, як-то: впевненості, вміння правильно ставити завдання, критично осмислювати ситуацію, визначати цілі та шляхи їх досягнення, управління увагою, розвиток ментальних здібностей та емоційного інтелекту, технік саморегуляції психофізіологічних реакцій у повсякденному житті та в умовах бойового стресу, розвитку креативності

тощо [4]. Такий підхід сприяє розвитку психологічної гнучкості та стресостійкості. Особливістю презентивних заходів психологічної підготовки військовослужбовців збройних сил Грузії є орієнтація на особливості ведення сучасних гібридних війн, концентрація уваги на важливості інформаційнопсихологічної гігієни, ознайомлення з психологічним портретом ворога [3].

Презентивні заходи психологічного супроводу військовослужбовців американських збройних сил загалом зосередженні на психоедукаційних заходах. Фахівці вважають, що навчальна діяльність й аналіз конкретних випадків з життєвого досвіду мають високий рівень ефективності не лише як профілактика, а й як допомога для осіб з травмованою психікою (68). Мова йде про те, що отримані військовослужбовцем знання допоможуть їм у майбутньому з розумінням поставитися до свого психоемоційного стану й навіть зменшити його прояви та інтенсивність за умови виникнення [5]. Психоедукаційна робота з військовими проводиться у спеціально створених центрах: центр конфліктів і примирень (розглядає проблеми нестатутних відносин); центр підтримки дезадаптантів (вирішує проблеми наркотичної та алкогольної залежності та суміжних проблем); центр підтримки мотивації (пропонує ідеї чи рішення щодо вдосконалення армійського життя, які не можуть бути реалізовані у межах поточної військової служби) [1, с. 24]. До прикладу, одним із професійних завдань командирського складу британських збройних сил є психологічна підготовка особового складу до участі у бойових діях. Вона передбачає ознайомлення із візуальною діагностикою основних психологічних проблем, а також умінь (на прикладі рольових ігор, ситуативних завдань тощо) надавати екстрену допомогу товаришам по службі з подальшою евакуацією бійців з поля бою.

Релевантною формою психоедукаційної роботи є навчання за допомогою додатків для присторів iOS та Android. Так чинними програмами самопомоги є додатки: сімейний тренер ПТСР PTSD Family Coach є програмою для підтримки родини ветерана й тих людей, які живуть й працюють поряд з ним; обережний тренер є програмою, яка допомагає військовослужбовцю краще впоратися з негативними емоціями та неприємними думками; Vet Change-додаток призначений для ветеранів та військовослужбовців, схильних до зловживання алкоголем, надає інформацію про те, як долати залежності під час посттравматичного стресу й культивувати здоровий спосіб життя; управління гнівом – це мобільний додаток AIMS, який допомагає впоратися з проблемами гніву, відстежувати причини виникнення цієї емоції та віднаходити інструменти для управління гнівними реакціями [5].

Отже, міжнародний досвід організації соціально-психологічного супроводу є продуктивним для розроблення заходів психотерапевтичної роботи. Особливу цінність мають заходи превентивної роботи, які покликані зменшити (а в ідеалі унеможливити) кількість невмотивованих,

морально нестійких й психологічно вразливих військовослужбовців. Незважаючи на відмінності в організації психологічного супроводу та психоедукаційній роботі об'єднаною площиною досвіду превентивної роботи зарубіжних країн є визнання того, “що людина є головною цінністю, метою, а не засобом” (І. Кант) у реалізації поставлених завдань.

Список використаних джерел:

1. Арабський А. П. Психологічне забезпечення діяльності військ у контексті імплементації військових стандартів НАТО. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи»*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. С. 22–29.

2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навчальний посібник. Т. 1. Київ, 2018. 208 с.

3. Albright, D., Thyer, B., Becker, B., & Rubin, A. (2011). Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) for Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in Combat Veterans. *Campbell Systematic Reviews: The Campbell Collaboration*. Vol. 11. P. 23–34.

4. Human performance enhancement in high-risk environments: insights, developments, and future directions from military research / P. E. O'Connor, P. E. & Cohn, Joseph V. 2010. 346 с.

5. Hodge K., Danish S., & Martin J. Developing a conceptual framework for life skills interventions. *The Counseling Psychologist*. 2013. Vol. 41. P. 1125–1152.

Поплавський О.О., к.і.н., доц.,
завідувач кафедри військової підготовки
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Процес реформування вітчизняної системи вищої військової освіти в умовах війни вагомою мірою базується на співробітництві з іноземними військовими навчальними закладами, вивченні їхнього досвіду, впровадженні кращих методик у процес підготовки військових фахівців для Збройних Сил України з урахуванням національних здобутків у цій сфері. Для подальшого підвищення ефективності та результативності цього, вкрай важливого в умовах війни процесу, одним з головних акцентів трансформації системи військової освіти є формування багаторівневої системи професійної військової освіти, яка акумулює актуальні бази знань, аналіз сучасного бойового досвіду ведення операцій, вивчення процедур планування та прийняття військових рішень за стандартами НАТО, інноваційні форми і методи викладання.

На сьогодні в нашій країні запланований та практично почався перехід на нову багаторівневу структуру курсів професійної військової освіти, яка виглядає наступним чином:

1. Курси професійної військової освіти L-1A, B, C та L-2 (тактичний рівень військової освіти).

Під час здобуття вищої освіти за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра у ВВНЗ, ВНП ЗВО за різними спеціальностями, зокрема і так званих цивільних галузей знань, на курсах професійної військової освіти L-1A та L-1B тактичного рівня здійснюється підготовка осіб до проходження військової служби на посадах молодшого офіцерського складу. При цьому на базовому курсі тактичного рівня професійної військової освіти (L-1A) курсанти проходять загальновійськову підготовку. На фаховому курсі тактичного рівня професійної військової освіти (L-1B) здійснюється підготовка осіб на первинні посади офіцерського складу за відповідною військово-обліковою спеціальністю (групою військово-облікових спеціальностей) за процедурами планування та прийняття військових рішень TLP (Troop Leading Process).

З метою набуття нових компетентностей, які забезпечують подальше просування по службі здійснюється підготовка на командному курсі тактичного рівня L-1C (входить до магістерської підготовки на тактичному рівні військової освіти) та командно-штабному курсі тактичного рівня L-2 професійної військової освіти.

На курсі професійної військової освіти L-1C здійснюється підготовка офіцерського складу для призначення на посади тактичного рівня штатно-посадової категорії «капітан» за відповідними військово-обліковими спеціальностями (групою ВОС) за процедурами планування та прийняття військових рішень TLP у поєднанні з елементами MDMP (Military Decision Making Process) – процедури прийняття військових рішень на рівні батальйону для сухопутної компоненти Збройних Сил України [1].

2. Курси офіцерів об'єднаних штабів L-3 (оперативний рівень).

3. Курси вищого керівного складу стратегічного рівня L-4 та курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики L-5 (стратегічний рівень).

Також в основу подальшого реформування системи військової освіти покладено подальшу оптимізацію мережі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, наукових закладів та установ, поліпшення підготовки та удосконалення механізму ротації науково-педагогічних кадрів.

І саме в контексті реформ, які необхідно впроваджувати для відповідності критеріям вступу до НАТО, необхідно наголосити на нових завданнях з удосконалення системи вищої військової освіти в Україні:

- завершення переходу на більш сумісну з країнами НАТО триступеневу систему рівнів військової освіти (тактичний, оперативний і стратегічний рівні);

- запровадження діяльності «школи оборонного менеджменту» та «школи лідерства» як складових професіоналізації освіти;
- перегляд кваліфікаційних вимог і штатно-посадових категорій до військових посад офіцерського складу стосовно здобуття освітніх ступенів («бакалавр», «магістр») та рівнів військової освіти;
- опрацювання механізмів мотивації на здобуття офіцерами освітніх (освітньо-наукових, наукових) ступенів на всіх рівнях військової освіти;
- перегляд змісту освіти й фахової підготовки, наполегливіше впровадження в освітній процес процедур і стандартів НАТО.

Розбудова єдиної та інтегрованої системи військової освіти, яка функціонує в межах трьох вертикалей – вища освіта, професійна військова освіта й підвищення кваліфікації – суттєвий крок до формування міцного підґрунтя набуття взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та структурами Альянсу, професіоналізації Сил оборони України.

Список використаних джерел:

1. Професійна військова освіта в Україні у сучасному безпековому середовищі: монографія / за заг. ред. Д. Вітера та В. Телелима; [кол. авт.]. – К.: НУОУ, 2021. – 286 с.

Миколайчук М.М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри публічного управління
та регіоналістики ННІ публічної служби та управління
Національного університету “Одеська політехніка”

МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА МИРУ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Військова агресія росії наносить моральну і матеріальну шкоду населенню України, призводить до руйнування господарських комплексів її регіонів. Тільки за період з 24 лютого до 1 червня 2022 року було завдано шкоди у вигляді прямих втрат, пов'язаних з руйнуванням фізичних активів, яка за оцінкою Світового банку разом з Урядом України та Європейською Комісією становить 97 мільярдів доларів США. Збитки, які враховують зміни в економіці внаслідок перетину втрат у різних секторах, оцінюються у 252 мільярда доларів США. На відновлення зруйнованих активів з урахуванням їх модернізації буде необхідно 349 мільярдів доларів США (це перевищує ВВП України 2021 року у 1,6 рази). Жахливі макроекономічні і соціальні наслідки. Скорочення ВВП за перший квартал становило 15,1%. Експертами прогнозувалося десятикратне зростання бідності в Україні у 2022 – до 21,0%.

На тлі цих показників варто подивитися на міжнародний досвід формування мобілізаційного потенціалу країни, щоб зрозуміти наскільки «геніальним» кроком був проект «Великого будівництва» для країни, яка перебувала в стані військового конфлікту.

Заслуговує на увагу доповідь президенту США Г. Трумену подану у відповідь на розпорядження Президента від 31 січня 1950 року щодо повторної перевірки завдань для США в умовах миру та війни та впливу цих цілей на стратегічні плани, у світлі ймовірних можливостей застосування ядерної бомби та можливої можливості створення термоядерної бомби Радянським Союзом.

У доповіді підкреслюється, що Кремль є жертвою власного динамізму. Цей динамізм може стати слабкою стороною, якщо він розчарований, якщо у своїх поштовхах вперед він стикається з вищою силою, яка зупиняє розширення та чинить вищий протитиск. Поки Кремль зберігає ініціативу, доки він може продовжувати наступ, незважаючи на явно переважаючу контрсилу – як духовну, так і матеріальну – його вразливі місця здебільшого не діють і навіть приховуються його успіхами. Кремль ще не отримав справжнього приводу для страху та відволікання через гніль у своїй системі [2].

Без переважаючої сукупної військової сили, оскільки вона є та може бути легко мобілізована, політика «стримування» – яка фактично є політикою прорахованого та поступового примусу – є не більш ніж політикою блефу.

На відміну від воєнної економіки країн з диктаторськими режимами, американська економіка (і економіка вільного світу в цілому) спрямована на забезпечення підвищення рівня життя. Ця різниця в акцентах між двома економіками означає, що готовність вільного світу підтримувати військові зусилля має тенденцію до зниження порівняно з готовністю диктатур. Прямих інвестицій у виробничі потужності для виробництва кінцевої військової продукції та розпорошення мало. Відносно мало чоловіків проходять військову підготовку і порівняно низькі темпи виробництва зброї. Однак, маючи час для переходу до військових зусиль, можливості економіки Сполучених Штатів, а також економіки Західної Європи будуть величезними. У світлі військових можливостей країн з диктатурами питанням, яке може мати вирішальне значення у випадку війни, є питання про те, чи буде час для мобілізації в країнах демократії вищих людських і матеріальних ресурсів для ведення війни.

Проте, існували ствердження, що вільний світ, ймовірно, не в змозі, за винятком кризи війни, мобілізувати та спрямувати свої ресурси на стримування та згортання прагнення Кремля до світового панування. Це потужний аргумент у світлі історії, але міркування проти війни настільки переконливі, що вільний світ повинен продемонструвати, що цей аргумент є хибним. Аргументи війни ґрунтуються на припущенні, що Сполучені Штати можуть розпочати та витримати атаку достатнього впливу, щоб отримати вирішальну перевагу для вільного світу в тривалій війні та, можливо, виграти швидке рішення.

Для стримування потенційного агресора потрібні більші сили, які є в наявності, аніж для забезпечення ядра сили та мобілізаційної бази, на якій можна побудувати величезні сили, необхідні для перемоги. Наприклад, як

у Першій, так і в Другій світових війнах остаточні переможці мали силу, щоб зрештою перемогти, хоча їм не вистачило сили, щоб запобігти вибуху війни. Принаймні частково це було тому, що вони не мали військової сили, на якій можна було б базувати сильну зовнішню політику. У будь-якому випадку, зрозуміло, що необхідна підтримка значного та швидкого нарощування сили у вільному світі тверда політика, спрямована на те, щоб стримати та згорнути прагнення Кремля до світового панування [2].

З огляду на вищезазначене, перед Урядом України постає завдання (якщо немає спроможності до розробки власної Стратегії мобілізації економіки країни) впровадження сучасного досвіду США: інвестування Урядом в ключові сфери, де приватна індустрія сама по собі не мобілізувалася для захисту основних економічних інтересів і інтересів національної безпеки, зокрема зміцнення національної стійкості [3].

Список використаних джерел:

1. Миколайчук М.М., Куспляк І.С., Лантратов М.С. Особливості забезпечення сталого розвитку регіонів України у післявоєнний період Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 2. <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.2.8>

2. The Office of the Historian. A Report to the President Pursuant to the President's Directive of January 31, 1950 URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1950v01/d85>

3. The White House. National Security Strategy. 2022 URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>

Роменська К.М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТУЖНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ І ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Жодний процес у ринковій економіці не може успішно розвиватися без добре налагодженої системи фінансового забезпечення. У зв'язку з військовою агресією російської федерації та веденням воєнного стану в Україні фінансування сфери оборони є вагомим напрямом видатків Державного бюджету України. Відповідно до Указу Президента України №392/202 від 14 вересня 2020р. «Стратегія національної безпеки України» реалізація пріоритетів національних інтересів забезпечується державною політикою у сфері національної безпеки, орієнтованою на: посилення спроможностей Збройних Сил України й інших органів сектору безпеки і оборони; активний розвиток відносин із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу.

Одним із партнерів України у сфері безпеки, країною, де головний пріоритет – фінансування оборони, є Сполучені Штати Америки (далі – США). Витрати на оборону США є найбільшими серед країн - членів G7 – групи найбільших країн світу з розвинутими економіками, до яких входять: Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Канада. Бюджет США на національну оборону фінансує широкий спектр заходів і займає значну частку загальних федеральних витрат, що становила 10% у 2020–2021 р. та 12% у 2022р. або 754 млрд дол. [1; 7].

Серед структури витрат Міністерства оборони США у 2022 р. найбільшими за обсягами є видатки на військові операції – 291 млрд дол., що включають навчання та підвищення кваліфікації; експлуатацію та технічне обслуговування військової техніки й обладнання; охорону здоров'я військовослужбовців. На другому місці за обсягами є видатки на заробітну плату та пенсійне забезпечення для військовослужбовців – 181 млрд дол. Крім того підтримка військовослужбовців в США, їх мобілізація та демобілізація забезпечується Департаментом фінансової готовності, Департаментом у справах ветеранів Міністерства оборони США. До базової зарплати військові отримують надбавки та пільги для компенсації різних витрат (обсяг витрат на таку компенсацію у 2022 р. становив 274 млрд дол.): витрати на забезпечення військовослужбовців та їх родин житлом, догляд за дітьми військових, догляд за літніми людьми – членами родини, відвідування дітьми дошкільних закладів; літніх таборів, додаткову допомогу багатодітним сім'ям, пільги на навчання військовим та членам їх родини, спеціальні пенсійні програми [2]. Родини отримують також компенсацію 250 дол. в місяць, якщо член родини – військовослужбовець не перебуває разом з родиною більше 30 календарних днів поспіль. Якщо військовий служить понад 90 днів та перебуває у військовій формі, то має право на додаткову надбавку 200 долл. США. Для військовослужбовців урядом США підтримуються депозитні програми, що дозволяють розміщуючи 10 000 дол. на рік отримувати 2,5% щоквартальної (10% річної) ставки прибутку [3]. Окрім внутрішнього фінансування оборони США підтримують програми зовнішнього військового фінансування, такі як Foreign Military Financing (FMF), що передбачають надання грантів та позик на придбання чи оренду зброї, техніки, обладнання на допомогу іншим країнам для співробітництва у сфері безпеки, що відповідає національним інтересам та цілям національної безпеки США [4].

Серед країн ЄС найбільшими за витратами на безпеку та оборону є Франція та Німеччина. У 2022 р. в цих країнах спостерігається зростання загального обсягу витрат, в тому числі воєнних витрат, що обумовлено початком активної фази бойових дій в Україні. Німеччина та Франція є членами G7, які ухвалили декларацію про гарантії безпеки для України та надають Україні пакети військової оборони. На рис.1. наведено обсяги бюджетних видатків США, Франції, Німеччини та України разом та частку видатків на оборону в загальному обсязі видатків бюджетів.

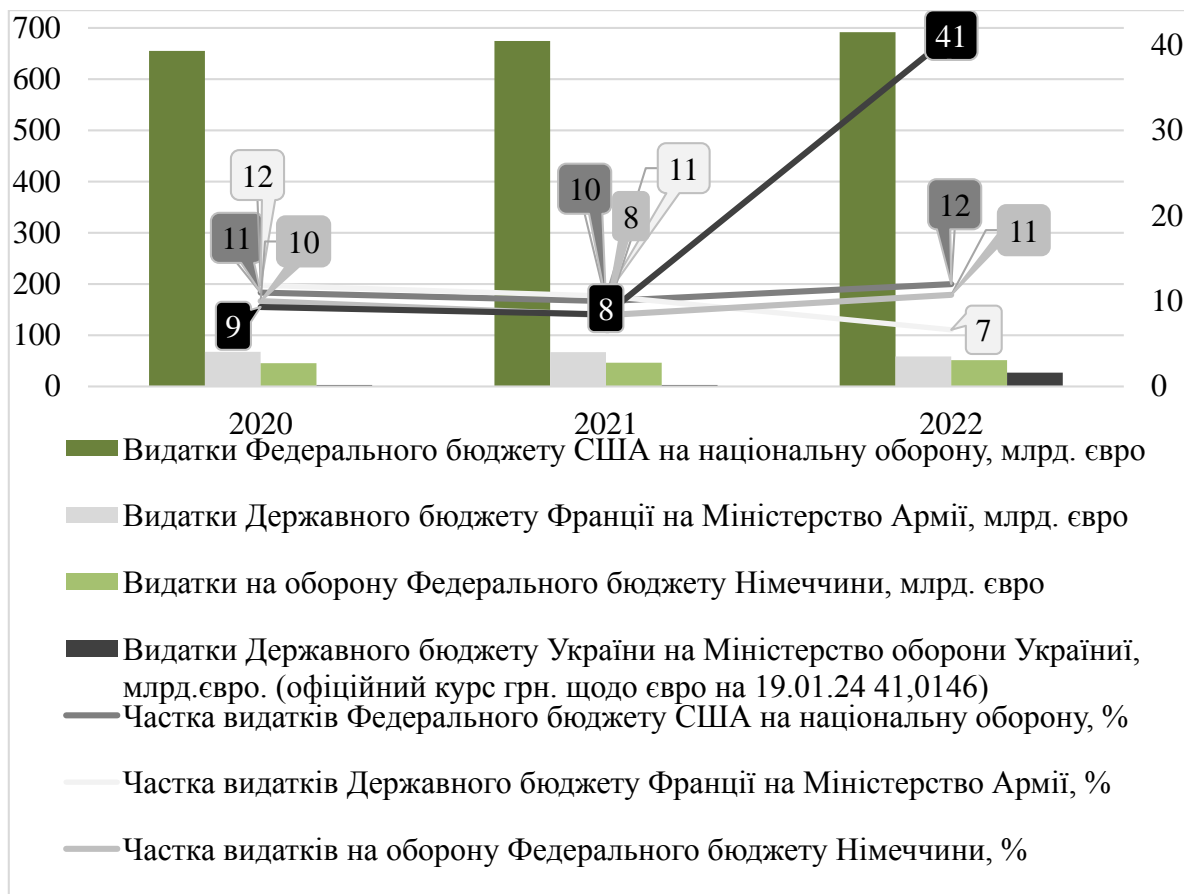

Рис. 1. Обсяги бюджетних видатків США, Франції, Німеччини та України разом і частка видатків на оборону в загальному обсязі видатків бюджетів [5; 6; 7; 8]

За обсягами бюджетних видатків на оборону серед досліджуваних країн лідером є США (від 655 млрд євро у 2020 р. до 691,93 млрд євро у 2022 р.) [7]. На другому місці за обсягами видатків Франція (від 67,6 млрд євро у 2020 р. до 58,74 млрд євро у 2022 р.) [5], на третьому Німеччина (від 45,47 млрд євро у 2020 р. до 51,6 млрд євро у 2022 р.) [6] і на останньому місці – Україна (від 2,935 млрд євро у 2020 р. до 27,14 млрд євро у 2022 р. за офіційним курсом НБУ на 19.01.24 р. 41,0146) [8]. Незважаючи на російське збройне вторгнення в Україну й окупацію її територій з 2014 р. упродовж 2020–2021 р. частка видатків на оборону України є найнижчою порівняно з Францією, Німеччиною та США. У 2022 р. спостерігається різке зростання частки витрат на оборону України у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації.

Оцінюючи формування та виконання Державного бюджету України, можемо констатувати невідповідність окремих параметрів Закону України про Державний бюджет України на 2024 р. розрахунковим показникам для умов інтенсивної війни впродовж планового року. Як бачимо з представлених на рис. 2 даних у 2024 р. заплановано на 279,25 млрд грн менше на оборону України ніж було заплановано у 2023 р.

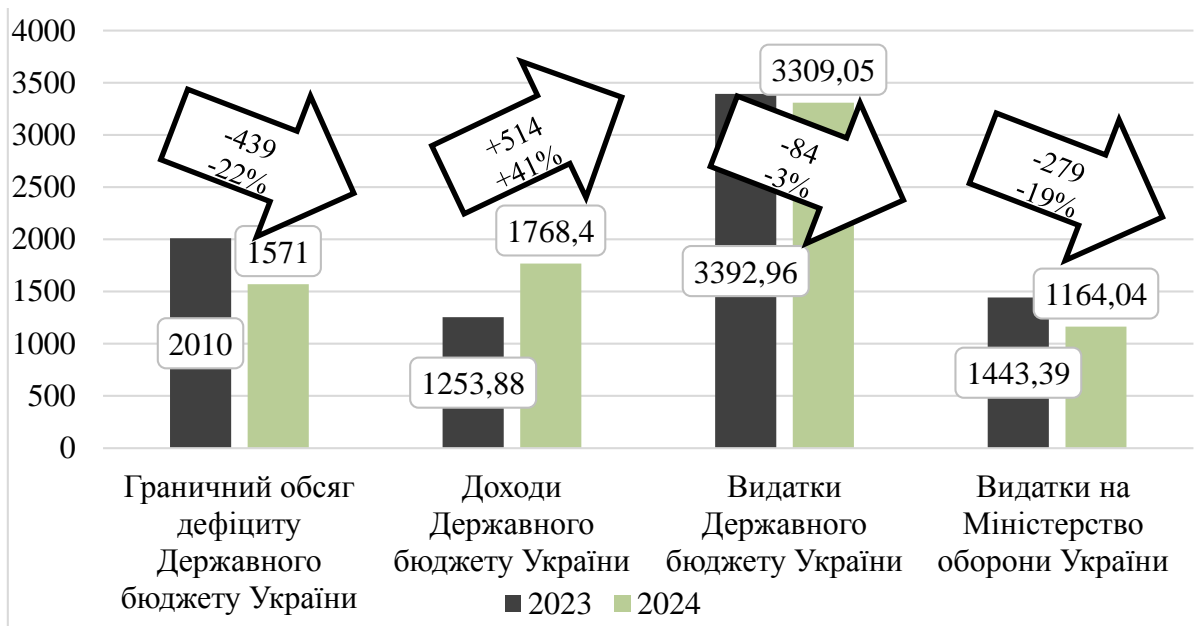

Рис. 2. Планові показники Державного бюджету України згідно із законами України “Про Державний бюджет України” на 2023 р. та 2024 р., млрд грн [8]

Формування бюджету на 2024 р. відбувалось в умовах високого ступеня невизначеності та непередбачуваності у сфері національної безпеки через зміну ситуації на фронті, інтенсивності та географії бойових дій та їх наслідків, тому імовірність відхилення частини фактичних показників від планових залишається високою. Проте запланованого обсягу видатків 1164,04 млрд грн на Міністерство оборони України не вистачить на 11 місяців 2024 р., оскільки за цей період 2023 р. використано 1784,47 млрд грн. Така політика заниження видатків може свідчити про прагнення Уряду зменшити таким чином плановий обсяг дефіциту бюджету на 439 млрд грн або на 22%. Велика ймовірність, що частина статей видатків та доходів потребуватимуть у 2024 р. уточнення.

Наявність вищезазначених проблем приводить до необхідності збільшення фінансування оборони в Україні, що передбачає своєчасне та у повній мірі фінансове забезпечення військових, їх мобілізації та демобілізації: оплату праці, навчання, харчування, медичну допомогу, медичні послуги, фінансову допомогу у разі непрацездатності, пільги на оплату житла (оренду чи забезпечення житлом військових та їх родин), фінансову підтримку членів родин військових тощо.

Необхідність забезпечення потреб Збройних Сил України зумовлює посилення контролю за цільовим спрямуванням, повнотою використання бюджетних коштів а також моніторингу ефективності їх витрачання. Для цього потрібно чітко недвозначне законодавче визначення ефективного й неефективного використання бюджетних коштів (не досягнення учасником бюджетного процесу запланованих цілей при виконанні бюджетів; не забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів; не отримання максимального

результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів тощо). Також необхідним є розробка механізму оцінки випадків неефективного використання бюджетних коштів, формулювання заходів впливу (покарань) за бюджетні порушення (злочини) й забезпечення неупередженого застосування визначених заходів. Вважаємо, що забезпечення у повній мірі фінансового забезпечення військових, їх родин та належного контролю за ефективним використанням бюджетних коштів на оборону в умовах воєнного стану сприятиме ефективній мобілізації до Збройних Сил України й зміцненню національної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Budget basics: national defense of the United States. URL: <https://www.pgpf.org/budget-basics/budget-explainer-national-defense#:~:text=The%20United%20States%20spent%20%24766,12%20percent%20of%20federal%20spending>
2. Department of Defense Office of Financial Readiness website. URL: https://finred.usalearning.gov/?utm_source=google&utm_medium=paid_search&utm_campaign=ar_fy24&gclid=Cj0KCQiA2KitBhCIARIsAPPMEhJ9uanStEdKoONenprLxgLMLGh1FDPnxw2iGcU-7FRh-FrPAMj9OhUaAsRCEALw_wcB
3. Finance Mobilization and Demobilization Briefing. URL: https://home.army.mil/cavazos/application/files/9816/8002/8091/Finance_MOB_Briefing_Mar_2023.pdf
4. Defense trade and arms transfers. URL: <https://www.dsca.mil/defense-trade-and-arms-transfers>
5. Budget de l'État. Dépenses par ministère. URL: https://www.budget.gouv.fr/budget-etat/ministere?annee=124&loi_finances=50&type_budget=all&type_donnee_budget=ae&op=Valider
6. Each month, the Federal Ministry of Finance publishes extracts from its monthly report. URL: https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/EN/Resources/Publications/Monthly_report/monthly_report.html
7. Budget of the United States Government. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BUDGET-2022-BUD/pdf/BUDGET-2022-BUD.pdf>
8. Звіти щодо виконання Державного бюджету України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>

Щолокова Г.В., к.політ.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин Університету митної справи та фінансів

СТРАТЕГІЇ ВІЙСЬКОВОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ МОБІЛІЗАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Маркетингові інструменти активно використовуються у бізнесі – сьогодні неможливо уявити собі підприємство, яке нехтує маркетинговими заходами. Відповідно, маркетингова діяльність активно осмислюється й у науковій літературі. При цьому слід наголосити, що потенціал маркетингу є значним й у військовій сфері, зокрема, йдеться про залучення до військової служби. У даному контексті значний потенціал мають наступні

маркетингові принципи та інструменти: сегментування та позиціонування; публік рилейшнз та реклама як елементи комплексу маркетингових комунікацій; залучення лідерів думок тощо.

Якщо застосовувати маркетинговий підхід, то можливим є розгляд військової служби як своєрідного продукту. Розробляючи нові заохочення, пільги чи програми, армія удосконалює свої пропозиції для цільової аудиторії. Також важливо підкреслити, що система маркетингу потребує цілеспрямованого процесу розробки продукту, що базується на відповідних маркетингових дослідженнях.

Отже, порівнюючи військовий маркетинг із класичним маркетингом (який називають філософією бізнесу), можливо визначити його специфіку: розуміння потреб теперішніх та майбутніх військовослужбовців, розробка і впровадження стратегій та програм їх залучення та утримання на службі, забезпечення того, щоб період служби відповідав очікуванням або навіть перевищував їх. Все це у своїй сукупності має сприяти високій боєздатності армії [1].

У цьому контексті важливим є дослідження мотивації для вступу на військову службу, на підвищення якої можливо впливати у тому числі за допомогою маркетингових інструментів. Такі цінності як патріотизм, обов'язок, концепція служіння тощо є внутрішніми мотивами вступу на військову службу. Також до внутрішніх мотивів відносять наступні: можливість розвинути самодисципліну, подолати виклик або стати частиною великої організації, якою можна пишатися. Виокремлюють й зовнішні причини вступу на військову службу [2]. Відповідно, доцільним є, зокрема, проведення PR-кампаній, в рамках яких можливо апелювати до зазначених цінностей. Високу результативність має й співробітництво з інфлюенсерами.

Звертаючись до вивчення такого інструмента маркетингових комунікацій як реклама в контексті тематики, яка аналізується, слід зазначити наступне. Мета військової рекрутингової реклами полягає в тому, щоб рекламувати військові можливості та переконати потенційних військовослужбовців приєднатися до того чи іншого роду військ [2].

Проаналізуємо конкретні приклади. Так, стратегії військового маркетингу для залучення населення до служби в армії США вже давно почали активно застосовуватися. Наприклад, йдеться про відомий військовий плакат із фразою «I Want You for U.S. Army» («Ти потрібен армії США») та зображенням Дядька Сема (Uncle Sam / U.S.) – персоніфікованого образу США, який використали для просування патріотичних ідей. Відповідно, плакат використовували з метою залучення солдатів до американської армії під час Першої світової війни [3].

Звернімося до іншого прикладу із практики США. На початку 80-х років ХХ століття армія США розробила рекрутингову стратегію, яка включала поділ молодих чоловіків і жінок на два сегменти, розробку

альтернативних варіантів вступу на військову службу, які відповідали б їхнім потребам. Була розроблена комунікаційна стратегія «Be All You Can Be» («Будь всім, ким ти можеш бути»). Застосування американською армією цієї маркетингової стратегії високо оцінюється як приклад ефективного використання військового маркетингу [1].

Ще одним прикладом застосування технологій військового маркетингу в контексті залучення населення до військової служби є комунікаційна кампанія, що проводиться у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. У вересні 2023 року британська армія оголосила про початок рекрутингової кампанії «You Belong Here» («Твоє місце тут»). Це інтегрована кампанія, в якій використовуються різноманітні канали комунікації – засоби масової інформації, кіно, зовнішня реклама, Інтернет тощо. Концепт приналежності завжди був основою того, що означає «Be the Best» («бути найкращим») в армії Сполученого Королівства, але в результаті проведених досліджень було з'ясовано, що природа приналежності для молодих людей змінилася. До того ж результати досліджень показали важливість цінностей для молоді. Відповідно, в рамках даної кампанії повинні бути надіслані такі меседжі, які, виходячи із задумів її розробників, мають бути інтерпретовані молодими людьми наступним чином: варто бути там, де їхні цінності є важливими, – в британській армії [4].

Таким чином, підводячи підсумки, необхідно зазначити, що військовий маркетинг довів свою важливість, що було продемонстровано шляхом проведення аналізу міжнародного досвіду його застосування. Також необхідно наголосити на значному потенціалі відповідних маркетингових стратегій та інструментів в контексті мобілізації.

Список використаних джерел:

1. Ayer R. E. Applying Modern Marketing Concepts to Military Recruiting. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA383747.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
2. Fransen M. Selling Military Service During Wartime: U.S. Army Recruitment Advertising and Enlistment Motivation During the War Against Terror. *Scandinavian Journal of Military Studies*. 2019, 2(1). P. 178–192. URL: <https://sjms.nu/articles/10.31374/sjms.12> (дата звернення: 18.01.2024).
3. I want you for U.S. Army: nearest recruiting station / James Montgomery Flagg. URL: <https://www.loc.gov/resource/ppmsc.03521> (дата звернення: 18.01.2024).
4. “You belong here”, says latest British Army recruitment campaign. URL: <https://www.army.mod.uk/news-and-events/news/2023/09/you-belong-here-recruitment-campaign-2023> (дата звернення: 18.01.2024).

Міщенко Д.А., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри маркетингу
Університету митної справи та фінансів

СУЧАСНИЙ СТАН ЗБРОЙНИХ СИЛ ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Республіка Італія є розвинутою демократичною державою із потужним військовим потенціалом та багатовіковим досвідом функціонування армії. Італія з 1949 року є членом воєнно-політичного блоку НАТО, її війська брали участь у військових операціях в колишній Югославії, Афганістані, Іраку, Лівії, інших миротворчих місіях ООН.

Відповідно до італійського законодавства Збройні Сили Італії (*Forze Armate Italiane*) включають: армію (*Esercito*), військово-морський флот (*Marina Militare*), повітряні сили (*Aeronautica Militare*), корпус карабінерів (*Carabinieri*); також функціонує фінансова гвардія (*Guardia di Finanza*).

Відповідно до ст. 52 Конституції Республіки Італія: Захист Вітчизни – священний обов'язок кожного громадянина. Військова служба здійснюється в межах і в порядку, встановлених законом. Її несення не завдає шкоди ні працевлаштуванню громадянина, ні дотриманню його політичних прав. Організація Збройних Сил ґрунтується на демократичному дусі Республіки. Законом від 23 серпня 2004 року в Італії було призупинено призов на військову службу починаючи з 1 січня 2005 року. Відтак, наразі комплектування збройних сил здійснюється на добровільній основі. Згідно зі ст. 89 Кодексу військового порядку Італії від 15 березня 2010 року пріоритетним завданням Збройних Сил є захист держави. Збройні Сили також мають завдання функціонувати з метою реалізації миру і безпеки, відповідно до норм міжнародного права та визначень міжнародних організацій, до яких належить Італія. Збройні Сили беруть участь в охороні виборних органів і виконують конкретні завдання за умов стихійного лиха та в інших випадках надзвичайної необхідності й терміновості.

Бюджет Міністерства оборони Італії на 2023 рік становить 27,7 млрд. євро, що більше у порівнянні з бюджетом на 2022 рік. До цього потрібно додати майже 1,15 млрд євро на постачання до України озброєнь, у тому числі ЗРК SAMP/T та 162,9 млн євро, запланованих на 2023 рік для миротворчих місій за кордоном та витрати, пов'язані з командуванням Північних оперативних сил COMFOPNORD. Окрема стаття – внесок у загальноєвропейську оборону.

Серед сучасних викликів, що постають перед збройними силами Італії можна виділити віковий фактор особового складу. Середній вік італійського військовослужбовця становить 38 років, причому 30,3% це особи у віці 41–50 років, а 11,6% у віці 51–60 років. Це пов'язано з припиненням обов'язкової військової служби що підштовхує все більше і більше молодих людей не обирати військову кар'єру як професійний шлях, за винятком поліції та

карабінерів. В даний час військовий персонал складає 165 000 одиниць, із них лише 58% бойових частин, близько 96 000 осіб. Ці 58% комбатантів на 34,9% складаються з офіцерів та унтер-офіцерів.

Збройні сили Італії мають в наявності лише 200 танків. Їхній застарілий стан знижує кількість активних танків, яка оцінюється від 100 до 140 танків. До них додаються 120 Leopard 1, також старих. Що стосується артилерії, то вона налічує 164 самохідних артилерійських установок, з них 68 німецьких PwH 2000, 90 артилерійських гармат, що буксируються, і 21 важка реактивна система залпового вогню (РСЗВ).

Повітряні сили мають у розпорядженні сучасні та ефективні 96 винищувачів-перехоплювачів Eurofighter EF-2000 Typhoon, 71 винищувачів-бомбардувальників Panavia A-200 Tornado 1980-х років, 24 штурмовика AMX International A-11 Ghibli італо-бразильського виробництва та 90 винищувачів F-35, з них 60 у варіанті А та 30 у варіанті Б.

До складу ВМФ входять два авіаносця: Савоїг та Джузеппе Гарібальді, але авіаносець Савоїг є військовим кораблем з обмеженими наступальними можливостями, оскільки належить до класу STOVL – Short Take Off and Vertical Landing. Він має загалом 12 вертольотів SH-3D, NH-90 та EH-101 або, альтернативно, 4 вертольоти та 8 винищувачів F-35В або V/STOL AV-8B Harrier II Plus. Джузеппе Гарібальді – це модернізований крейсер 1983 року місткістю 20–36 літаків, включаючи гелікоптери та винищувачі. Незабаром «Гарібальді» буде виведено з експлуатації та замінено кораблем «Трієст», що вміщає кілька десятків літаків. Також на озброєнні флоту знаходиться 8 багатоцільових фрегатів класу «Бергаміні», 2 з яких – нової будови. Найближчим часом до складу флоту увійдуть 4 підводні човни U-112, побудовані за німецькою технологією, а Fincantieri вже займається виробництвом підводних човнів U-212NFS, всього 4 одиниці. Нові підводні човни замінять старі Sauro.

Таким чином, збройні сили Італійської Республіки мають достатньо потужний військовий потенціал, що знаходить своє відображення й у різноманітних міжнародних рейтингах, зокрема згідно Global Fire Power 2024 збройні сили Італії посідають 10 місце серед інших 145 країн.

Список використаних джерел:

1. ARMY REPORT 2022. URL: https://www.esercito.difesa.it/en/Army-Report/Documents/2022/ENG_RE22_COMPLETO_ONLINE_A4.pdf
2. Yeni O., Cristoni R. Military Service in Ukraine and Italy: Comparative Study on Some Aspects. *Journal of the National Prosecution Academy of Ukraine*. 2019. № 2. P. 28–43. URL: <https://doi.org/10.34285/visnyknapu2019.02.028>
3. Лежненко І.П. Організаційно-правові засади функціонування фінансової гвардії Італії. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 142–147.

Паршина М.Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ІЗРАЇЛІ

На сьогодні Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ – збройні сили Держави Ізраїль та головний орган її безпеки) вважається однією з найсучасніших і найсильніших армій у світі. В рейтингах воєнних аналітиків Армія оборони Ізраїлю посідає перші рядки за рівнем оснащення засобами електронної боротьби, високоточною зброєю та системами управління [1; 4; 5].

За результатами аналізу історичних аспектів, слід зазначити, що Армія оборони Ізраїлю пройшла тривалий шлях з часу її створення від погано озброєних нерегулярних формувань до однієї з найсильніших армій світу (як відомо [4], 26 травня 1948 року тимчасовим урядом був підписаний «Указ про Армію оборони Ізраїлю»).

Сьогодні, беручи до уваги терористичні акти з боку Палестини та військову загрозу з боку сусідніх арабських держав, армія Ізраїлю знаходиться у повній бойовій готовності. Зокрема, в роботі [1] зазначено, що саме за сукупністю якостей, серед яких найбільш важливими вважаються такі, як рівень бойової та морально-психологічної підготовки особового складу, компетентність та ініціативність командування, а також ряд інших, рівних ЦАХАЛ у світі немає.

Сучасні вчені та військові аналітики приділяють значну увагу щодо побудови прогресивних армій світу, вивчають принципи роботи та діяльності [2; 4; 5]. Зокрема, основним принципом роботи Армії оборони Ізраїлю є принцип національної армії, тобто солдатами ізраїльської армії можуть бути особи з громадянством Ізраїлю або репатрійовані особи, які народилися за межами країни, однак їх батьки мають єврейське походження. Однак, перевага надається етнічним ізраїльтянам з метою забезпечення відповідного морального духу армії [2]. В цілому слід зазначити, що Армія оборони Ізраїлю є прикладом народної армії, тому що все населення Ізраїлю на рівних виконує свій військовий обов'язок у лавах збройних сил [5].

Важливим принципом роботи Армії оборони Ізраїлю, який сприяє забезпеченню високого рівня її боєздатності є принцип самозабезпечення армії військовими технологіями та якісною військовою технікою.

До основних принципів діяльності Армії оборони Ізраїлю покладено жорстку відповідальність за ухилення від служби в армії, яка передбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі на 2 роки за неявку у призовний пункт та на 5 років за ухилення від служби, свідоме калічення тощо [2]. Така відповідальність за ухилення від служби в армії практично не створює жодних проблем в проведенні мобілізації призовників.

Армія оборони Ізраїлю спрямована не лише на оборону, але й на виховання фізично і психологічно здорового, розумного патріота країни. Також, Армія оборони Ізраїлю характеризується повною відсутністю

дідівщини або нестатутних відносин між військовослужбовцями. За будь-який прояв такого виду відносин, військових притягують до кримінальної відповідальності, а військовий підрозділ розформовується [2].

Через напад ХАМАСу в Ізраїлі було оголошено мобілізацію резервістів, а наступного дня урядом офіційно був затверджений стан війни. Таким чином, 8 жовтня 2023 р. введено пункт 40 Алеф, який не вводили в країні з 1973 р. Це означає офіційне оголошення війни, що надає повну свободу дій військовим, залишаючи необхідність армії доповідати політичному керівництву країни.

Як було зазначено в авторитетному довіднику The Military Balance 2023 [3], в Сухопутних військах Армії оборони Ізраїлю налічується 126 тисяч кадрових військовослужбовців на постійній основі. ЦАХАЛ нараховує повітряно-десантну, інженерну та окрему розвідувальну бригади.

Щодо мобілізаційного резерву, Ізраїль має у повній бойовій готовності орієнтовно понад 400 тисяч резервістів, з яких сформовано 9 бронетанкових, 8 механізованих, 16 легких піхотних («територіальних»), 4 повітряно-десантних та 5 артилерійських бригад, а також 6 підрозділів логістичного забезпечення. На мобілізаційних складах ЦАХАЛу налічуються орієнтовно 700 танків нового покоління, а також на зберіганні понад 5 тисяч модернізованих бронетранспортерів [3].

Також ЦАХАЛ володіє легкими та найсучаснішими винищувачами. На озброєнні Ізраїлю є транспортні літаки різних модифікацій. ЦАХАЛ має протиракетні комплекси, а протиповітряна оборона Ізраїлю забезпечується завдяки системі протиракетної оборони, а саме: на великій відстані, середнього ешелону та малої дальності.

В результаті проведених досліджень, слід акцентувати увагу на доцільність імплементації досвіду роботи Армії оборони Ізраїлю в Україні, з метою підвищення якості та рівня боєздатності з урахуванням загроз сучасного зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Армия обороны Израиля как модель для создания новых ВС Украины. URL: https://antikor.com.ua/ru/articles/11904-armija_oborony_izrailja_kak_modelj_dlja_sozdanija_novyh_vs_ukrainy (дата звернення 16.01.2024).
2. Гбур З.В. Принципи роботи Армії оборони Ізраїлю та їх імплементація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. №7. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2117> (дата звернення 16.01.2024).
3. Мобілізація та воєнний стан: скільки війська здатен виставити Ізраїль. URL: <https://www.unian.ua/weapons/mobilizaciya-ta-voyenniy-stan-skilki-viyska-zdaten-vistaviti-izrajil-12419016.html> (дата звернення 16.01.2024).
4. ЦАХАЛ: як створили одну з найсильніших армій світу. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/07/31/czahal-yak-stvoryly-odnu-z-najsyl'nishyh-armij-svitu> (дата звернення 15.01.2024).
5. Шульман А. ЦАХАЛ – Армия Обороны Израиля. URL: <https://shaon.livejournal.com/45302.html> (дата звернення 16.01.2024).

Чернявська О.К., к.філол.н., доц.,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної підготовки
Університету митної справи та фінансів
Чухно Т.В., к.філол.н.,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу
та професійної мовної підготовки
Університету митної справи та фінансів

ПРОЦЕДУРА ВІЙСЬКОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ У ФРАНЦІЇ: КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ

Воєнні конфлікти в сучасному світі все більш набирають обертів. Зростання загрози міжнародній і національній безпеці зумовлює необхідність удосконалення комплексу мобілізаційних заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави. В цьому контексті доцільним стане досвід інших країн світу. Розглянемо етапи мобілізаційних процесів у Франції.

У Франції військова мобілізація регулюється Оборонним кодексом. За наявності серйозної загрози національній безпеці Президент Республіки може оголосити загальну або часткову мобілізацію. Загальна мобілізація передбачає залучення всіх збройних сил, тоді як часткова мобілізація може бути обмежена певними підрозділами або резервістами.

Після прийняття рішення про мобілізацію здійснюється низка кроків:

1. Запуск мобілізації. Указ про мобілізацію публікується в «Офіційному віснику», оголошуючи про початок загальної або часткової мобілізації.
2. Призов резервістів. Резервісти отримують повістки від органів військової влади, щоб приєднатися до своєї частини або місця збору у встановлений термін.
3. Реалізація оборонних планів. Заздалегідь розроблені оборонні плани активуються, військові підрозділи розгортаються відповідно до оперативних потреб.
4. Реквізиція ресурсів. У разі необхідності товари і послуги можуть бути залучені для підтримки військових зусиль.
5. Координація дій. Підрозділи збройних сил і відповідні державні відомства координують свої дії для забезпечення ефективного проведення мобілізації [1].

Загальна мобілізація приводить у дію всі оборонні заходи, передбачені законодавством. Міністр оборони відповідає за видачу наказу про мобілізацію та його доведення до відома цивільних і військових органів влади. Після оголошення мобілізації уряд має забезпечити комплекс заходів, спрямованих на зменшення вразливості населення або основних об'єктів, а також на розгортання збройних сил і приданих підрозділів. Також згідно Оборонного кодексу уряд має право:

- реквізувати товари та послуги;

– піддавати контролю і розподілу енергетичні ресурси, сировину, промислову продукцію і товари, необхідні для постачання, і з цією метою накладати на фізичні або юридичні особи, що перебувають у їхній власності, необхідні обмеження (стаття L2141-3) [1].

У разі часткової мобілізації особовий склад, визначений указом, передбаченим статтею L. 2141-2, викликається індивідуальною повісткою, в якій кожному з них вказується формування, до якого він повинен приєднатися, і конкретний термін, протягом якого він повинен приєднатися. Наказ про часткову мобілізацію може також поширюватися за допомогою білбордів на автошляхах загального користування [1].

У разі оголошення мобілізації кожному військовозобов'язаному належить, не чекаючи повідомлення про індивідуальний маршрут, виконувати вказівки, викладені в мобілізаційній книжці або в наказі, який він має, або в належним чином повідомленому йому наказі про призов. Наказ має бути виконано незалежно від місця перебування військовозобов'язаного.

Наразі військовий резерв Французької Республіки складається з двох компонентів: громадянського резерву оборони та безпеки – добровольців, яких військове керівництво затвердило на основі їхніх навичок та досвіду, та оперативного резерву. Оперативний резерв складається з резервістів з військовим досвідом або без нього, які добровільно зголосилися посилити збройні сили. Ці резервісти отримують платню, а їхній контракт триває від одного до п'яти років з можливістю продовження. Загалом, в країні налічується майже 140 000 осіб, які теоретично можуть бути мобілізовані, в тому числі близько 40 000 добровольців, які перебувають в оперативному резерві.

Резервісти можуть бути залучені для виконання різноманітних завдань, включаючи логістичну підтримку, кібербезпеку, розвідку, охорону здоров'я та захист території. Їх залучення може бути одноразовим або регулярним, і вони можуть бути мобілізовані на певні періоди в залежності від оперативних потреб. Французьким законодавством визначено статус резервіста, джерела формування та поповнення резерву. Громадяни, які перебувають у його складі, мають право на винагороду у формі заробітної плати та премії переважно на тих же умовах, що і військовослужбовці регулярних військ. Також їм гарантовано збереження робочого місця в цивільній сфері на період виконання обов'язків резервіста [2].

Підсумовуючи варто відзначити, що з 1996 р. Збройні Сили Франції було реформовано. Було створено армію нової моделі. Армія перейшла на професійну основу.

Список використаних джерел:

1. Оборонний кодекс (розділ VI). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_1c/LEGITEXT000006071307/LEGISCTA000006151488 (дата звернення: 05.01.2024).

2. Савинець О. Іноземний досвід комплектування збройних сил: Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право. Вип.51. Ужгород: УжНУ, 2018. С. 34–38.

Саричев В.І., д.е.н., доц.,
професор кафедри економіки на економічній безпеки
Університету митної справи та фінансів

ЕФЕКТИВНІСТЬ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ І МОБІЛІЗАЦІЇ ЯК ІНДИКАТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ефективність мобілізаційної підготовки та мобілізації в сучасних умовах обумовлюється, по-перше, системної реалізацією 4 складників:

– підготовкою у мирний час та збереженням (нарощуванням) спроможності національної економіки задовольняти матеріально-технічні потреби оборони, збройних формувань різних видів, а також всебічно забезпечувати життєдіяльність населення на достатньому рівні;

– комплексом організаційних, політичних, фінансових, соціальних та інших заходів, які здійснюються в мирний час з метою підготовки органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування щодо налагодження стійкого управління територіями в особливий період, надання функціонуванню владних структур цивільно-військового характеру;

– створенням у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також правоохоронних органах спеціального призначення, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України та Державній спеціальній службі транспорту, а також в силах цивільного захисту умов для доукомплектування до штатів воєнного часу, підготовки техніки та озброєння до використання, а також бойового злагодження військових частин з метою ефективного використання за призначенням;

– підготовкою та накопиченням військово-навчених людських ресурсів призовників, військовозобов'язаних та резервістів для комплектування посад, передбачених штатами воєнного часу, а також створенням організаційно-правових та морально-психологічних умов для належного виконання громадянами України свого військового обов'язку [1].

По-друге, плануванням та доцільним розподілом часу усього особливого періоду: від початку мобілізації та потім протягом стану воєнного часу до завершення певних заходів відновлюваного періоду (оголошення демобілізації).

Провідне місце у такій системі безумовно належить ресурсному забезпеченню мобілізації з боку національної економіки, усіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності.

Проте, аналіз соціально-економічної ситуації в країні свідчить про наявність загрозливих проблем у цій сфері, переважно, щодо відчутного дефіциту зброї: протитанкової, ППО, ракетної, БПЛА, протикорабельної тощо. Поряд з цим гостро відчувається нестача авіації, сучасних засобів зв'язку, радіо-електронної боротьби, наземної та повітряної розвідки, обладнання для розмінування та ін. [2].

Принадно зауважимо, що загальний обсяг видатків Міністерства оборони у 2023 р. становив 1342,8 млрд грн, або 21% ВВП (до 2013 р. цей показник становив лише 1%, а у 2014–2021 рр. – близько 3 %) [3]. Такі видатки хоч і необхідні, але вкрай обтяжливі для Держбюджету (рис. 1).

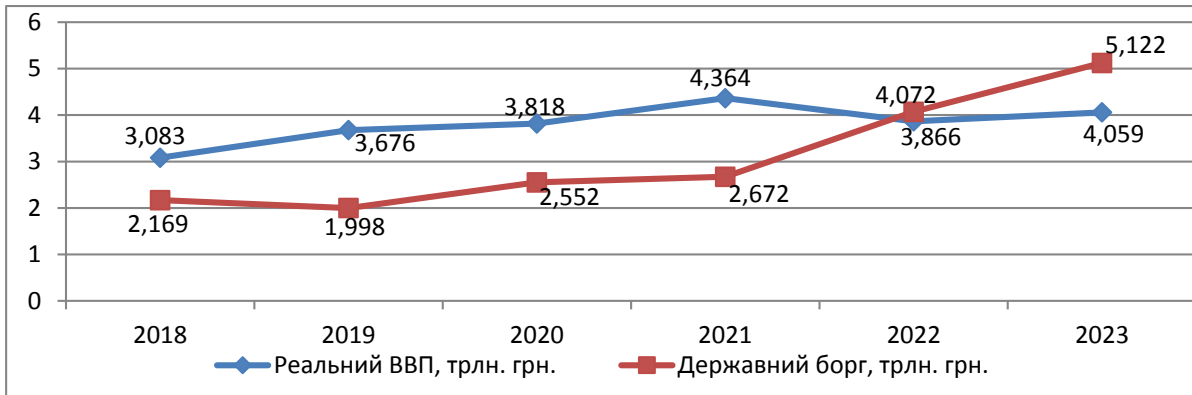

Рис. 1. Реальний ВВП України та загальний державний борг у 2018–2023 рр., трлн грн [3]

Отже, великий державний борг, значні економічні дисбаланси, зокрема в промисловості (рис. 2) створюють підґрунтя економічної небезпеки.

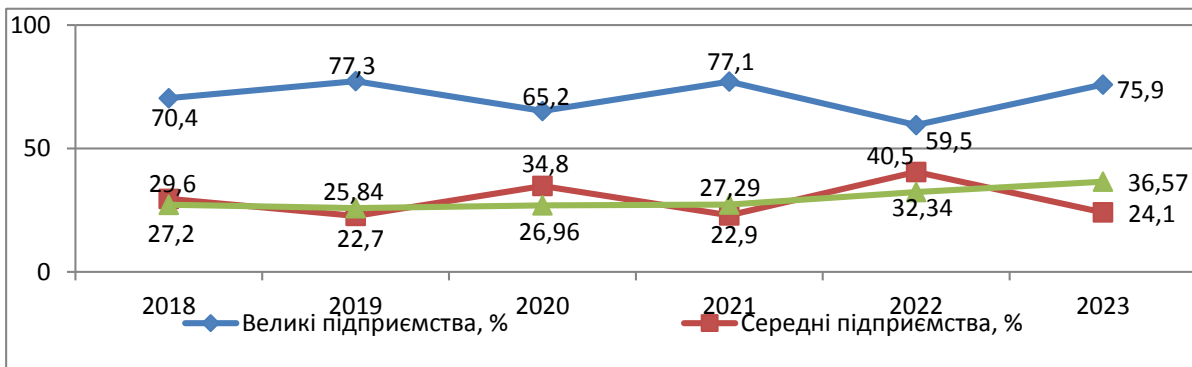

Рис. 2. Частка великих та середніх підприємств, які одержали прибуток (у %), на тлі середньорічних коливань національної валюти [3]

Таким чином системне застосування всіх складових процесів мобілізаційної підготовки та мобілізації дозволить виконати важливі оборонні завдання з належною ефективністю, а також уникнути непродуктивних втрат.

Ресурсне забезпечення на рівні сучасних вимог до якості зброї та спорядження як під час мобілізації, так і в наступному застосуванні військових за призначенням створює підґрунтя для формування усвідомленої мотивації щодо виконання громадянського обов'язку із захисту Вітчизни.

Список використаних джерел:

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Закон України від 21.10.1993 року №3542-ХІІ.
2. Офіційний сайт інформаційного агентства АрміяInform. Публікації. URL: <https://armyinform.com.ua/category/publications>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Новини та статті. URL: <https://minfin.com.ua/ua/news>

Нагорна О.О., старший викладач
кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
старший лейтенант поліції
Карапетян А.В., курсант
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні, яка триває вже майже два роки, поставила перед державою ряд викликів, одним із яких є мобілізація фізичних осіб-підприємців.

Згідно із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», до військової служби можуть бути призвані громадяни України, які мають придатність до військової служби за станом здоров'я і віком. До цієї категорії належать і фізичні особи-підприємці.

Важливо відзначити, що це стосується лише тих фізичних осіб-підприємців, які уклали договори з державними замовниками та мають документальне підтвердження виконання своїх зобов'язань.

З початком військових дій на території України значна кількість громадян була мобілізована до складу Збройних Сил України (ЗСУ), включаючи численних підприємців. За словами юриста та адвоката, навіть після мобілізації можливо залишатися зареєстрованим як фізична особа-підприємець.

Здійснення підприємницької діяльності через фізичну особу-підприємця дозволено, якщо підприємець не призначений на військову службу в якості посадової особи ЗСУ чи іншого військового формування. У випадку, якщо підприємець не входить до категорії військових посадових осіб, йому дозволяється займатися підприємницькою діяльністю через фізичну особу-підприємця у вільний час, за умови, що це не завдає шкоди інтересам служби та виконанню покладених військових обов'язків.

Під час мобілізації фізичні особи-підприємці та особи, які займаються самостійною професійною діяльністю, звільнені від обов'язку сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та єдиного податку, а також від подання звітності. Це передбачено Податковим кодексом України (пункт 25 підрозділу 10 розділу ХХ) [1].

Мобілізовані фізичні особи-підприємці також звільнені від сплати Єдиного соціального внеску (ЄСВ) за себе. Для отримання цього звільнення необхідно подати заяву та копію військового квитка (або іншого документа), де зазначено відомості про мобілізацію, в орган ДПС за місцем реєстрації. Документи можна подати або негайно після мобілізації, або протягом 10 днів після демобілізації, яка включає в себе завершення лікування чи реабілітації.

Важливо відзначити, що це звільнення не залежить від наявності найманих працівників, форми оподаткування, а також групи і ставки єдиного податку.

Відповідно до пояснень Державної податкової служби України, у випадку, коли фізична особа-підприємець (ФОП), не дивлячись на мобілізацію, продовжує свою підприємницьку діяльність та має найманих працівників, він може делегувати іншу особу для виплати заробітної плати працівникам. В такому випадку на уповноважену особу також покладається обов'язок нараховувати й утримувати податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), військовий збір і Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) з заробітної плати (чи інших доходів) найманих працівників [1].

Мобілізовані фізичні особи-підприємці також мають право самостійно розірвати трудові відносини зі своїми працівниками за власною ініціативою.

Окрім цього, мобілізація фізичних осіб-підприємців в умовах воєнного стану має ряд проблемних питань, які потребують вирішення.

Одним із таких питань є визначення критеріїв, за якими фізична особа-підприємець може бути звільнена від мобілізації. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачає звільнення від мобілізації лише осіб, які мають певні пільги, наприклад, інвалідів війни, матерів-одиначок, які виховують дітей віком до 16 років тощо. Проте, для фізичних осіб-підприємців, які не мають таких пільг, відсутні чіткі критерії, за якими можна визначити, чи мають вони право на відстрочку від мобілізації [2, с. 144].

Іншою проблемою є відновлення підприємницької діяльності після демобілізації. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачає, що особи, які були призвані на військову службу, мають право на відновлення трудового договору на попередньому місці роботи за умови, що вони не перебувають у трудових відносинах з іншим роботодавцем. Проте для фізичних осіб-підприємців, які є одночасно і найманими працівниками, це правило не діє. Таким чином, фізичні особи-підприємці, які були призвані на військову службу, можуть втратити своє підприємство, якщо вони не будуть в змозі знайти інше місце роботи.

Ще одним проблемним питанням є забезпечення соціальних гарантій для сімей мобілізованих фізичних осіб-підприємців. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачає виплату грошової компенсації сім'ям мобілізованих осіб. Проте, розмір цієї компенсації є недостатнім для забезпечення нормального рівня життя сім'ї. Крім того, існує проблема з своєчасною виплатою компенсації.

Вирішення проблемних питань мобілізації фізичних осіб-підприємців в умовах воєнного стану є важливим завданням для держави. Для цього необхідно внести зміни до законодавства, які б передбачали:

- визначення чітких критеріїв для звільнення фізичних осіб-підприємців від мобілізації;
- запровадження механізму відновлення підприємницької діяльності після демобілізації;
- підвищення розміру грошової компенсації сім'ям мобілізованих осіб;
- вдосконалення системи контролю за своєчасною виплатою компенсації.

Здійснення цих заходів дозволить забезпечити справедливу та ефективну мобілізацію фізичних осіб-підприємців в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Мобілізація ФОП: чи можлива відстрочка від служби, як сплачувати податки та що робити з працівниками. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231212-mobilizacziya-fop-chy-mozhlyva-vidstrochka-vid-sluzhby-yak-splachuvaty-podatky-ta-shho-robyty-z-praczivnykamy> (дата звернення 16.01.2024 р.).
2. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.

Слободяник С.П., к.е.н., с.н.с.,
начальник навчально-тренувального комплексу
Національного університету оборони України
Пометун С.М., с.н.с.
Національного університету оборони України
Дем'яненко О.В., н.с.
Національного університету оборони України

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ З УРАХУВАННЯМ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

В Україні в період повномасштабного вторгнення ворога суттєво зросли ризики, як техногенні ризики, так і фінансового характеру, які суттєво пов'язані між собою. Так втрати майна одного суб'єкта можуть призвести до виникнення фінансових ризиків іншого. Одним з основних, на думку авторів, є ризик втрати платоспроможності підприємства. У значній мірі це стосується більшості промислових підприємств, що випускають, як ОВТ, так і продукцію широкого вжитку. Збитковість переважної більшості підприємств призводить до нестачі надходжень коштів на банківські рахунки для здійснення необхідних виплат, що обумовлює високий рівень ризику втрати ними платоспроможності. Це у

свою чергу погіршує технічний стан основних активів, наслідком чого є низька якість продукції, зниження продуктивності праці, що, опосередковано впливає на економічну безпеку держави.

Рівень платоспроможності українських підприємств є невисоким. За даними Державної служби статистики України, на кінець 2022 року коефіцієнт поточної ліквідності українських підприємств становив 1,09, що свідчить про їхню нестабільність. Коефіцієнт швидкої ліквідності становив 0,72, що означає, що підприємства не мають достатньо ліквідних активів для покриття своїх поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності становив 0,43, що свідчить про низький рівень ліквідності підприємств [1].

Як зазначалось, одним із основних факторів, що негативно впливає на платоспроможність українських підприємств, є війна в Україні. Вона призвела до значного скорочення обсягів виробництва, зростання цін на сировину та енергоносії, а також до порушення логістичних ланцюгів. Це призвело до зниження прибутковості підприємств і погіршення їхньої фінансової стійкості.

Іншим фактором, що негативно впливає на платоспроможність українських підприємств, є економічна криза, яка є наслідком першого фактору. Вона призвела до зростання інфляції, зниження доходів населення і погіршення платоспроможності споживачів. Це негативно вплинуло на обсяги продажів підприємств і їхню здатність отримувати грошові кошти.

Незважаючи на таке положення, дотепер на підприємствах не створені ефективні системи управління ризиками, головним чином, через відсутність необхідної методологічної бази. Лише протягом останніх двадцяти років в Україні почали з'являтися дослідження та розробки в галузі ризикології. Праці за цим напрямком носять загальний характер або стосуються, в основному, агропромислового комплексу та фінансово-кредитної сфери. Отже, невідповідність діючого на підприємствах господарського механізму вимогам ринкової економіки, недостатня структурованість проблеми управління фінансовими ризиками роблять актуальним дослідження задачі планування руху грошових коштів як складової системи управління ризиком втрати платоспроможності. Він носить комплексний характер, пронизує всі сфери господарської діяльності підприємства, по-друге, через присутність в операційній діяльності є постійним.

Причини виникнення фінансових ризиків запропоновано поділяти на передбачувані й непередбачувані, зовнішні та внутрішні. Внутрішні поділяються на попередні, що діють на етапі прийняття управлінських рішень, і подальші, дія яких проявляється в процесі господарської діяльності.

В даному дослідженні ми розглянемо методи роботи із передбачуваними ризиками, тобто тими, якими можна управляти в певних межах втрат підприємства, оскільки втрати під час військових дій можуть нести непередбачувані та катастрофічні наслідки. Таким чином економічна безпека наражається на серйозні виклики, але підприємства мають продовжувати працювати над подоланням фінансових ризиків, підтримуючи економіку держави, в цей складний час.

Враховуючи складний, комплексний характер ризику втрати платоспроможності його можна оцінити лише якісно, до того ж опосередковано за допомогою аналітичного методу. Суть методу полягає у тому, що відповідно до результатів аналізу платоспроможності підприємства встановлюється рівень ризику: при високій платоспроможності ризик є прийнятним, при низькій – критичним, а в окремих випадках – катастрофічним.

Детальний аналіз існуючих методів зниження фінансових ризиків дозволив зробити висновок про доцільність використання попереджуючих методів, а саме методу бюджетування, для зниження ризику втрати платоспроможності. У даному випадку мова йде про бюджет руху грошових коштів. Бюджет розробляється на рік із розподілом по місяцях і дозволяє за даними прогнозу грошових надходжень і виплат визначити надлишок або нестачу коштів для фінансування господарської діяльності підприємства, тобто чистий грошовий потік кожного місяця. Для періодів із від'ємним значенням потоку необхідно передбачити зовнішнє фінансування, яке може здійснюватися шляхом запозичення коштів у кредиторів чи залучення їх у інвесторів. Збільшення частки запозичених джерел призводить до погіршення платоспроможності. Отже, завдання полягає у тому, щоб віднайти таке співвідношення між запозиченими й власними джерелами фінансування від'ємного чистого грошового потоку, яке б забезпечувало прийнятний рівень ризику втрати платоспроможності.

В основу загальної методики дослідження покладено системний підхід. Відповідно до його вимог проведено обґрунтування методів планування руху грошових коштів. Враховуючи те, що величини доходів та витрат операційної діяльності, які є базою для визначення грошових надходжень і виплат, являються випадковими величинами, при їх плануванні доцільно скористатися методом статистичних випробувань. Окрім зазначеного методу, при складанні бюджету руху грошових коштів використано балансовий метод, а для планування окремих показників – аналітично-розрахунковий метод.

В якості критерію прийняття рішення стосовно структури джерел фінансування від'ємного чистого грошового потоку запропоновано (далі – Кпл) як комплексний показник фінансового стану підприємства:

по-перше, він характеризує рівень можливостей погашення поточних боргів. При $Кпл > 1$ підприємство може погасити борги протягом строку операційного циклу. Якщо, ж $Кпл < 1$, то такі можливості стають обмеженими і ризик платоспроможності суттєво зростає;

по-друге, значення коефіцієнта вказує на рівень фінансової стійкості підприємств, а отже, можливості погашення боргів у майбутньому. При $Кпл = 1$ необоротні активи повністю покриваються власними джерелами; при $Кпл > 1$ ними фінансуються також оборотні активи, в першу чергу виробничі запаси. Якщо ж $Кпл < 1$, то частина необоротних активів покривається поточними зобов'язаннями і на вимогу кредиторів може бути спрямована на їх погашення, що призведе до катастрофічного рівня ризику втрати платоспроможності.

Для прибуткових промислових підприємств із високим рівнем платоспроможності мінімальне прийнятне значення коефіцієнта поточної ліквідності становить одиницю. Для збиткових підприємств, де фактичний рівень коефіцієнта менший за одиницю, прийнятне значення його повинно бути не нижчим за досягнутий рівень. При такій умові структура зовнішнього фінансування дефіциту грошових надходжень не погіршить вже досягнутий рівень ризику втрати платоспроможності.

Критерієм ефективності планування руху грошових коштів є: для прибуткових промислових підприємств – максимум рентабельності чистого доходу, для збиткових, із від’ємним значенням рентабельності, – її мінімальне значення.

Отже, наведене теоретичне узагальнення, що потребує розробки системи планування руху грошових коштів, матеріалізованої у відповідній імітаційній моделі, практичне використання якої створить передумови для зменшення ризику втрати платоспроможності промислових підприємств України до прийняттого рівня. Це має призвести до більш стабільного планування макроекономічних показників держави та підвищити її стійкість.

Список використаних джерел:

1. За даними Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>

Нагорна О.О., старший викладач
кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, старший лейтенант поліції
Сухомлин В.Р., курсант
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В сучасних умовах глобалізації та постійних змін у світовому порядку питань, мобілізація ресурсів стає актуальним завданням для багатьох країн. Одним із ключових аспектів цього процесу є забезпечення прав та інтересів підприємств, які є неодмінною складовою економічної системи.

В умовах мобілізації господарська діяльність стає невід’ємною частиною національної стратегії, вимагаючи від учасників бізнес-середовища високого рівня готовності та сприйнятливості до правових аспектів. Комплексний підхід є ключовим елементом у вирішенні правових питань, спрямованих на забезпечення стабільності та невідворотності бізнес-процесів, що в свою чергу сприяє економічному розвитку країни та її національній безпеці. Такий підхід сприяє оптимальному функціонуванню економічних суб’єктів у період мобілізації, дозволяючи забезпечити ефективність та усталеність національного господарства.

Додатково, важливо враховувати, що під час мобілізації господарська діяльність стає чутливою до змін у регулятивному середовищі, та вимагає ефективного взаємодії між державними інституціями, бізнес-середовищем і громадянським суспільством. Оптимізація механізмів взаємодії може сприяти швидкій і адаптивній реакції на зміни та забезпечити ефективний контроль над ресурсами.

У той час як забезпечення стабільності бізнес-процесів є стратегічно важливим, також слід враховувати соціальний вимір мобілізації, щоб забезпечити справедливий розподіл навантаження серед різних секторів суспільства. Це допомагає уникнути соціально-економічних напружень і підтримує легітимність мобілізаційних заходів у очах громадян [1, с. 574].

Таким чином, інтеграція правового, економічного та соціального підходів є вирішальною для успішної мобілізації, сприяючи ефективному функціонуванню економіки та зміцненню національної безпеки.

У даному контексті розгляд господарсько-правового аспекту мобілізації стає невід'ємною частиною вивчення взаємодії між державою та підприємствами. Визначення прав та обов'язків бізнес-суб'єктів, їхній захист у період мобілізації та розробка ефективних механізмів регулювання стають основними завданнями, які розкривають глибину інтеграції економіки та правової системи в умовах надзвичайних ситуацій.

Мобілізація є одним із найважливіших заходів, що застосовуються у разі воєнного стану. Вона спрямована на забезпечення потреб Збройних Сил України та інших військових формувань у людських ресурсах.

Мобілізація має значний вплив на діяльність підприємств. У зв'язку з мобілізацією може виникнути необхідність у відкликанні працівників з військового обліку, переведення працівників на інші посади, зміні режиму роботи підприємства тощо [2, с. 198].

Ці зміни можуть призвести до порушення прав та інтересів підприємств. Тому важливою є гарантія їх захисту.

Права та інтереси підприємств під час мобілізації захищаються шляхом реалізації таких заходів:

1. Звільнення від мобілізації працівників, які є необхідними для забезпечення функціонування підприємств. До таких працівників належать, зокрема:

- керівники підприємств;
- спеціалісти, які мають унікальні знання та навички, необхідні для виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг);
- працівники, які забезпечують життєзабезпечення населення (працівники підприємств комунальної галузі, транспорту тощо).

2. Відстрочка мобілізації працівників, які є необхідними для забезпечення функціонування підприємств. Відстрочка від мобілізації може бути надано працівникам, які мають дітей віком до 18 років, непрацездатних батьків або членів сім'ї, а також працівникам, які мають вагітність не менш як 12 тижнів.

3. Забезпечення компенсацій працівникам, які були призвані на військову службу. Працівникам, які були призвані на військову службу, виплачуються грошове забезпечення за рахунок держави, а також компенсація за невикористану відпустку.

Захист прав та інтересів підприємств під час мобілізації регулюється Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Цей Закон передбачає, що підприємства, які забезпечують функціонування критичної інфраструктури, мають право на відстрочення мобілізації працівників. Критична інфраструктура визначається Кабінетом Міністрів України.

Закон також передбачає, що підприємства мають право на компенсацію за невикористану відпустку працівникам, які були призвані на військову службу.

Отже, враховуючи важливість забезпечення прав та інтересів підприємств під час мобілізації, доцільно вдосконалити законодавство у цій сфері.

Зокрема, пропонується внести такі зміни:

– розширити перелік працівників, які мають право на звільнення від мобілізації. До цього переліку слід включити працівників, які мають важливі навички та знання, необхідні для забезпечення виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг) у воєнний час.

– запровадити механізм компенсації підприємствам за втрату працівників, які були призвані на військову службу. Така компенсація може надаватися за рахунок держави або за рахунок підприємств.

Ці зміни сприятимуть захисту прав та інтересів підприємств під час мобілізації та забезпеченню їх сталого функціонування в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Нагорна О. О., Турій С.М. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів*: матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 23 листоп. 2022 р). Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 573-574

2. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.

Морозов О.В., д.і.н., доц.,
завідувач кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ВМС ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІД ЧАС АНГЛО-АРГЕНТИНСЬКОГО КОНФЛІКТУ 1982 р.

1 квітня 1982 року розпочався військовий конфлікт між Великобританією та Аргентиною який увійшов в історію під назвою для аргентинців як «Мальвінська війна», а для британців – «війна у Південній Атлантиці» або Фолклендська війна. Мета нашого дослідження – розглянути основні заходи британського військово-політичного керівництва з мобілізації ресурсів для англійських ВМС, на які

покладалось основне завдання з відновлення суверенітету Великобританії над Фолклендськими островами. Тим більше, що мобілізаційні заходи прийшлося реалізовувати в умовах економічної стагнації, фінансових обмежень, і великого скорочення англійського флоту.

Вже 2 квітня Прем'єр-міністр сформувала військовий кабінет, куди, окрім Маргарет Тетчер, увійшли міністр оборони країни та командувачі видів збройних сил. До обов'язків військового кабінету входило загальне керівництво діями збройних сил у зоні конфлікту. Кабінет виробляв спільний політичний курс, координував дії Міністерства закордонних справ із діями Міністерства оборони, контролював внутрішньополітичне становище в країні та санкціонував проведення необхідних мобілізаційних заходів. Для оперативного керівництва діями британських експедиційних сил, які прямують до Південної Атлантики, Міністерством оборони було сформовано спеціальний штаб, який очолив командувач ВМС Великобританії адмірал Дж. Філдхауз.

Після доповіді керівництва ВМС про те, що наявні допоміжні судна флоту не забезпечать постачання угруповання на такій відстані від метрополії, військовий кабінет ухвалив рішення провести часткову мобілізацію торгового флоту. Було реквізовано і зафрахтовано 70 приватних суден. До складу мобілізованих суден увійшли: 4 лайнери, 3 пороми, 6 ролерів, 5 контейнеровозів, 8 універсальних транспортів, 23 танкери, 3 танкери-хімовози, 4 буксири, 2 спеціальні судна обслуговування морських нафтопромислів, 5 рибальських траулерів і кабельне судно.

До 14 квітня 1982 р. кількість суден, що надійшли в розпорядження ВМС, досягла 21, а до 21 квітня – 35. Мобілізовані судна необхідно було пристосувати для виконання специфічних, не властивих для них раніше завдань. Це завдання було покладено на суднобудівну промисловість країни. Переобладнання велося цілодобово, у три зміни, і займало трохи більше трьох діб для кожного судна. Для виконання такого обсягу робіт було залучено понад 300 англійських компаній, підрядників із виконання робіт та постачальників обладнання.

Для перекидання військової техніки та великої номенклатури предметів постачання було зафрахтовано та реквізовано значну кількість вантажних суден. Найбільший інтерес представляє переобладнання комбінованих суден ролерів-контейнеровозів «Атлантик Конвеєр» та «Атлантик Каузвей». Судна валовою місткістю 14946 реєстр. тон були побудовані в 1969 та 1970 рр. відповідно і мали швидкість ходу 22 вузла. Проведення десантної операції вимагало доставити в район бойових дій велику кількість інженерної та бойової техніки. Для цієї мети були використані пороми-ролери «Елк», «Балтік Фері», «Нордік Фері» та «Європік Фері» місткістю від 4200 до 6455 рег. тон. Усього ж для матеріального забезпечення військових дій на півдні Атлантики британським Міністерством оборони було додатково залучено 15 транспортних суден загальною валовою місткістю 155 620 рег. тон.

Окрім постачання військового угруповання на величезному віддаленні від власних баз, на плечі допоміжного флоту поклали й специфічні завдання. Необхідно було робити тралення фарватерів, надавати допомогу

пошкодженим кораблям та багато іншого. Для цих цілей було мобілізовано 13 суден технічного флоту загальною валовою місткістю 45 279 рег. тон. Значний обсяг робіт було виконано під час повернення до бойового складу ВМС десантного корабля-дока «Інтрепід», який на початку 1982 р. був підготовлений до виведення в резерв на консервацію.

Переведення підприємств аерокосмічної та суднобудівної промисловості на військовий стан займав у середньому до трьох діб. Слід враховувати, що експедиційний корпус споживав щодобово 60 тон продовольства, його постачанням займалося 30 британських компаній. Понад 50 компаній виконувало замовлення міністерства оборони на постачання мундирів та інших текстильних виробів.

Місячне споживання палива кораблями 317-го оперативного з'єднання сягало 135 тис. тон. Тому постійно в районі конфлікту знаходилося щонайменше 10 танкерів. За 74 дні конфлікту було здійснено 1500 заправок паливом. І це також забезпечувалось мобілізованими цивільними танкерами.

У результаті всіх цих мобілізаційних заходів у короткий термін були підготовлені експедиційні сили, а для забезпечення їх дій вдалося створити тримісячний запас матеріально-технічних засобів для ведення активних операцій на віддаленому театрі військових дій.

Список використаних джерел:

1. Fremont-Barnes G. The Falklands 1982: Ground operations in the South Atlantic (Osprey Campaign № 244), p. 20.
2. Duncan Anderson. The Falklands War 1982. Essential Histories. Osprey Publishing, Oxford, 2002. 430 p.
3. Daynes J. The Forces Postal History of the Falkland Islands and the Task Force, The Forces Postal History Society. London, 1983. 128 p.
4. Cawkwell M., The Falkland Story 1592–1982. «Anthony Nelson», 1983. 90 p.

Джафаров Р.Ф., курсант

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Нагорна О.О., старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ ДИРЕКТОРА КОМПАНІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблематика мобілізації почалась з моменту введення воєнного стану 24 лютого 2022 року. У зв'язку з цим військовозобов'язані особи повинні були з'явитись до територіальних центрів комплектування. Тож процес мобілізації стосується всіх, не має значення, чи то водій автобуса, чи директор компанії. Тому, врегулювання цього питання мало відбутись на рівні законодавства. Оскільки директори компаній займають відповідальне становище, тому на них покладені обов'язки підтримання життєдіяльності установ.

Незважаючи на те, яким саме способом директор компанії потрапив до Збройних Сил України, він повинен надати підтверджуючі документи до відділу кадрового забезпечення установи, в якій він перебуває на посаді, а саме:

- військовий квиток, в якому має бути зазначено те, що особу мобілізовано;
- повістка;
- мобілізаційне розпорядження, видане відповідним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки;
- для резервістів – витяг з наказу або довідка про зарахування списків військової частини, які видаються військовою частиною;
- контракт;
- довідка з військової частини за формою № 5, яка підтверджує, що особу мобілізовано згідно з Указом Президента України «Про загальну мобілізацію» № 69/2022 від 24 лютого 2022 року [2].

Дані документи особа надає кадровому співробітнику, який в свою чергу складає відповідний наказ про увільнення співробітника та передає його на підпис директору компанії [1].

Посаду директора неможливо виключити з штатного розпису, тому його не можна звільнити, а лише увільнити від виконання службових обов'язків. При цьому на весь час увільнення за директором зберігається його робоче місце і посада. У такому випадку дозволяється на підставі строкового договору оформити іншу особу, яка виконуватиме обов'язки директора або призначити тимчасово виконуючого обов'язки тощо. Також на весь період проходження особою військової служби її не видаляють з таблицю робочого часу та вносять до нього відомості протягом перебування працівника на службі, зокрема й вихідні дні [3].

Необхідно наголосити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 19.07.2022 року, період мобілізації та проходження військової служби не зараховується до стажу, що може давати право на щорічну відпустку. Тому право на отримання відпустки зберігається до 18.07.2022 року, отже особа має можливість її використати в подальшому або отримати грошову компенсацію [4].

Слід зазначити, що згідно з вище зазначеним законом, за увільненням працівником зберігається лише посада та робоче місце, але законодавець звільняє роботодавця від виплати середнього заробітку працівникові. Таким чином працівник буде перебувати на грошовому забезпеченні за рахунок Державного бюджету України. Але у випадку, якщо роботодавець самостійно приймає рішення про виплату середньої заробітної плати, він має сплачувати податки на доходи фізичних осіб, військовий збір та Єдиний соціальний внесок на загальних підставах як зі звичайною заробітною платою.

Підсумовуючи вище викладене, слід зробити висновок, що законодавцем визначено порядок та послідовність дій, у випадку мобілізації директора компанії, та умови його грошового забезпечення, тому роботодавці можуть заздалегідь підготуватись до тимчасової заміни або мають можливість діяти по ситуації. Проте ми вважаємо, що необхідно врегулювати питання нарахування робочого стажу в період проходження військової служби на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Мобілізація директора підприємства. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/220769_moblzatsya-direktora-pdprimstva (дата звернення 13.01.2024).
2. Указ Президента «Про загальну мобілізацію» № 69/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413> (дата звернення 13.01.2024).
3. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження типових форм первинної облікової документації за статистики праці» від 5 грудня 2008 року № 489. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/FIN42212?ut> (дата звернення 13.01.2024).
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 р. № 2352-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222352?utm> (дата звернення 13.01.2024).

Масоха В.О., курсантка
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Нагорна О.О., старший викладач
кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРАВІ

У наш час актуальність мобілізації набирає великих обертів. Понад півтора року війни все ще потрібні громадяни, які будуть надійно захищати Батьківщину. Проте важливим аспектом є підняття економіки держави у період дії воєнного стану. Таким процесом можуть займатись як зовнішньо (через експорт продукції) так і внутрішньо (за допомогою державних органів та підприємців).

Так, наприклад, фізична особа-підприємець, яка сплачує податки за свою діяльність, також може бути мобілізована на фронт. Кабінет Міністрів України виніс Постанову № 76 «Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» від 27.01.2023 року, де зазначив перелік осіб, які можуть відстрочити термін отримання повістки, оскільки вони займають певне положення, важливе для

працеспроможності держави [1]. Проте, ані фізичні особи-підприємці, ані працівники їх підприємств не можуть отримати бронь від мобілізаційних процесів, оскільки їх немає в переліку таких осіб.

На думку компетентних юристів, фізичні особи-підприємці можуть розраховувати на «відстрочку» лише при умові виконання замовлень, які будуть стосуватись безпосередньо забезпечення обороноздатності України. Такими особа є і волонтери, і водії, які перевозять гуманітарні вантажі, і працівники оборонного та агропромислового комплексів, і всім іншим працівникам, які працевлаштовані на підприємствах. Таким чином законодавець запускає роботу, яка буде сприяти досягненню оборонних цілей і підвищуватиме економіку через працюючі підприємства. Така позиція надає можливість особам, які не готові захищати країну на лінії фронту, залишитись і піднімати національну економіку. Проте слід зазначити, незважаючи на те, що даний текст дозволяє військовозобов'язаним не «бігати» від працівників Територіального центру комплектування і суттєво збільшив би кількість самозайнятих фізичних осіб-підприємців.

Слід зазначити, якщо певна посадова особа була мобілізована, то її повинні звільнити за наказом установи, де працювала остання. Але даний факт не відноситься до фізичних осіб-підприємців, оскільки на початку війни було багато підприємців які виявили бажання вступити до лав ЗСУ та стати на оборону держави, і навіть будучи на фронті вони все ще зареєстровані як фізичні особи-підприємці. Більше того, законодавець не забороняє реєструвати новий ФОП під час несення служби [2]. На нашу думку такі аспекти можна пояснити наступними тезами: деякі особи не встигли закрити ФОПи, у когось бізнесом керує дружина або інша уповноважена особа, хтось може суміщати службу та роботу. Не можна займатись підприємницькою діяльністю лише у випадку, якщо особа після мобілізації займає посаду в лавах ЗСУ або іншого військового формування.

Ми вважаємо, що варто звернути увагу на те, що мобілізована фізична особа-підприємець звільняється від сплати податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку та подання звітності. Для цього потрібно лише звернутись в орган Державної податкової служби та подати відповідні мобілізаційні документи у певний термін. Робота підприємства може бути продовжена, якщо мобілізована особа уповноважить іншу особу наймати працівників та сплачувати їм заробітну платню. Згідно Закону України «Про запобігання корупції» військовослужбовці строкової служби можуть займатись підприємницькою діяльністю оскільки вони не наділені організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями [3].

Отже, підсумовуючи написане, можна зробити висновок, що займатись підприємницькою діяльністю на законодавчому рівні не заборонено, проте для осіб, які все ж продовжать або почнуть займатись це може привести до вибіркового притягнення до адміністративної відповідальності. Таке може відбутись у зв'язку не конкретного тлумачення осіб у законі, яким все ж не заборонено займатись підприємницькою діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМУ № 76 «Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» від 27.01.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-п#n14> (дата звернення 11.01.2024).

2. Мобілізація ФОП: чи можлива відстрочка від служби, як сплачувати податки та що робити з працівниками. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231212-mobilizacziya-fop-chy-mozhlyva-vidstrochka-vid-sluzhby-yak-splachuvaty-podatky-ta-shho-robyty-z-pracziivnykamy> (дата звернення 11.01.2024).

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv#n24> (дата звернення 11.01.2024).

Баранник Л.Б., д.е.н., проф.,
професор кафедри соціального забезпечення
та податкової політики
Університету митної справи та фінансів

МОБІЛІЗАЦІЯ: ТЕОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ДОСВІД КРАЇН

Основи сучасної системи мобілізації виникли у Наполеонівській Франції. Є відомості, що під час військових походів Наполеона до французької армії було мобілізовано близько 2,6 млн чоловіків. Тоді ж створювалися навчальні команди з підготовки свіжомобілізованих, відпрацьовано систему швидкого розгортання частин із них.

Мобілізація означає підготовку збройних сил держави до розгортання або агресивної, або оборонної війни. Військові частини, що діють чи частково діють, мобілізуються, тобто стають «мобільними», їм надається можливість залишити місця свого розташування у мирний час для ведення бойових дій. Раніше бездіяльні військові частини реорганізуються. Від звичайного, регулярного призову мобілізація відрізняється тим, що проводиться в екстрених обставинах, а не в рамках звичайних призовних кампаній, і задіяно в ній більше людей, ніж зазвичай. Мобілізація відрізняється за масштабами. За загальної мобілізуються всі збройні сили, при частковій – тільки частина їх. У ході мобілізації діючі війська часто посилюються в особистому та матеріальному відношенні [1].

Мобілізація також передбачає збирання та концентрацію певної частини населення на перебудову промисловості (всієї економіки) на цілі оборони або на війну. Мобілізація може проводитися відкрито чи потай. Існують три варіанти мобілізації: через переконання, за винагороду та примусово. Мобілізація через переконання відбулася в Україні у 2022 р. на початку російської військової агресії; в Ізраїлі у жовтні 2023 р. Мобілізація через винагороду відбувається за рахунок обіцянок заробітної плати

російським контрактникам, яка у кілька разів перевищує заробітну плату в окремих регіонах РФ, а також за рахунок вербування найманців і навіть ув'язнених. За рахунок такої мобілізації створені терористичні воєнізовані організації Хамас та Хезболла та деякі інші. Примусова мобілізація відбулася у російських маріонеткових державах ДНР і ЛНР, а також на українських територіях, окупованих росією у 2022 р.

Мобілізація має певні особливості залежно від того, де і задля чого проводиться. Наприклад, у швейцарській армії громадяни, які підлягають військовій службі, призиваються на дійсну службу цивільною владою. Оскільки швейцарська ополченська армія не має постійних військ (окрім тих, хто зараз проходить підготовку); ті, хто підлягає військовій службі, повинні зберігати своє особисте спорядження та зброю вдома, щоб забезпечити більш швидку мобілізацію.

Мобілізація не завжди веде до успіху. Досвід усіх воєн показує, що нові частини з мобілізованих завжди якісно слабші за кадрові. Зібравши досить велику армію, Наполеон все ж не зміг переломити хід історії. Мобілізації, наприклад, мали погіршуючий ефект під час липневої кризи 1914 р.: жодна із залучених держав не вважала, що можна обійтися без ранньої мобілізації; мобілізація сприяла ескалації кризи.

«Великі війни минулого століття поєднували два види мобілізацій: загальну на початку бойових дій та перманентну протягом самих бойових дій. Наприклад, Німеччина за Другу світову у тих чи інших формах мобілізувала 17 мільйонів чоловік, хоча вступала у війну з у кілька разів меншою армією. СРСР вступив у війну, маючи в Червоній армії 5,5 мільйона, відразу закликав ще стільки ж, але протягом решти війни докликав ще 23 мільйони» [2].

З 1 липня 2011 р. обов'язковий військовий призов до армії Німеччини припинено. Тобто, відбувся перехід до повністю професійної армії, де зняли всі обмеження на службу для жінок. До цього моменту жінки мали право служити лише у медичних і музичних військових частинах. Наразі до 10% особового складу у військових частинах становлять жінки.

Військовозобов'язаними є всі чоловіки – громадяни Німеччини віком від 18 до 45 років, а у разі оборони країни (Verteidigungsfall) – і до 60 років. До 2011 р. на дійсну військову службу призивалися військовозобов'язані у віці до 25 років включно (у виняткових випадках – до 32 років включно). З 2024 р. призовний вік становитиме від 18 до 30 років. Нині в Німеччині активно йдеться про необхідність повернення до загального військового обов'язку та збільшення чисельності армії до 203 тисяч. Тому на прохання федерального уряду німецький Бундестаг схвалив спеціальні кошти Бундесверу на 100 мільярдів євро для модернізації збройних сил.

Не йти в армію можна за особистими переконаннями: наприклад, якщо пацифіст чи сповідує віру, яка суперечить службі. У такому разі можуть направити на альтернативну цивільну службу: листоношою, санітаром до лікарні чи на інші посади. Термін альтернативної служби трохи більший, ніж військовий.

Військовослужбовці (як добровольці, так і контрактники) перебувають на повному забезпеченні й отримують зарплату. Середня початкова зарплата для солдатів становить 2650 євро брутто на місяць. Залежно від того, яку професію він обере, зарплата може швидко зрости. Посада офіцера зазвичай передбачає вищу зарплату, ніж солдата [3]. Наразі збройні сили ФРН мають пальму першості серед роботодавців Німеччини. Тривалість служби у Німеччині впливає як на зарплату, так і дає деякі бонуси, наприклад, при нарахуванні пенсії.

Список використаних джерел:

1. Mobilmachung. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Mobilmachung#:~:text=Bei%20einer%20Mobilmachung%20werden%20die,%E2%80%9Ematerielle%20Mob%2DErg%C3%A4nzung%E2%80%9C>
2. Мобілізація: як її вигадали, навіщо вона потрібна і коли закінчиться. URL: <https://dzen./a/YzMOgvQLSxd8vSdm?experiment=931375>
3. Soldat/in Gehälter in Deutschland. URL: <https://www.stepstone.de/gehalt/Soldat-in.html#:~:text=Wie%20hoch%20ist%20das%20Einstiegsgehalt,2.650%20Euro%20brutto%20im%20Monat>

Римшин Р.В., студент
Університету митної справи та фінансів

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Мобілізація, є ключовим елементом готовності країни до можливих загроз, вимагає виваженого та ефективного відстеження фінансових аспектів для забезпечення ефективної реакції на потенційні виклики.

Перший та фундаментальний аспект – це бюджетні асигнування. Забезпечення національної безпеки вимагає від держави значних фінансових вкладень у військову сферу. Важливо розглядати ці асигнування як інвестиції у стійкість та незалежність країни.

Необхідно зазначити, що фінансова безпека держави, як складова економічної безпеки залежить від її елементів, що мають вплив на забезпечення національної безпеки в цілому. В умовах нарощування збройної агресії з боку Росії для врахування особливостей правового забезпечення фінансової безпеки держави потрібно враховувати наступні реалії суспільного виробництва: структурні зміни матеріального виробництва, руйнування базових галузей економіки; падіння попиту на промислові товари, руйнування економічних зв'язків; втрата ринків збуту, ринків праці, ринків сировини, ресурсної бази; порушення правового механізму оподаткування та інші. Зокрема, аспекти фінансової безпеки деталізується у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, яка була затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р [1].

Ця Концепція була ухвалена під час глобальної економічної кризи і адекватно визначала потребу країни у встановленні юридичних основ для запобігання та протидії викликам та загрозам фінансової стабільності. Стан фінансової безпеки країни, що є частиною економічної безпеки, та завдання держави з її забезпечення регулюються Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, що була затверджена Указом Президента України від 11.08.2021. В цьому документі стан фінансової безпеки, так само як і інших аспектів, визначається через аналіз загроз стабільності фінансового розвитку та механізми їх подолання. Отже, законодавець розглядає фінансову безпеку як організаційний стан фінансової системи, який забезпечується передбаченням загроз та визначенням завдань для їх подолання [2].

Другий аспект – це розробка стратегій фінансового забезпечення. Україні слід активно розробляти та впроваджувати стратегії для привертання фінансових ресурсів. Це включає не лише внутрішні доходи та оподаткування, але й активну роботу з інвесторами, отримання допомоги від міжнародних партнерів та ефективне управління фінансовими ресурсами.

Третій аспект – це фінансова прозорість та відкритість. Тільки за умови високого рівня прозорості можна гарантувати довіру як з боку громадськості, так і від міжнародних спільнот. Важливо забезпечити відкритий облік та детальний звіт про використання фінансових ресурсів в оборонній сфері.

Четвертий аспект – оптимізація бюджетних ресурсів. Уряд повинен вживати заходів для ефективного використання бюджету, уникати корупції та забезпечувати оптимальність витрат на потреби оборони.

П'ятий аспект – співпраця з міжнародними партнерами. Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними союзниками та фінансовими інституціями для отримання додаткових ресурсів та підтримки.

Шостий аспект – створення резервів та фондів. Формування спеціальних фінансових резервів для мобілізації в надзвичайних ситуаціях є стратегічно важливим для швидкого та ефективного реагування на загрози.

В сукупності ці аспекти становлять основу фінансового управління під час мобілізації в Україні, гарантуючи не лише достатнє фінансове забезпечення оборонних потреб, а й високий рівень прозорості та оптимальне використання ресурсів для забезпечення національної безпеки держави.

Фінансові аспекти проведення мобілізації в Україні в контексті забезпечення національної безпеки держави є невід'ємною та критичною частиною стратегії національної оборони та вирішення економічних викликів у воєнний час. Важливість раціонального використання бюджетних ресурсів під час мобілізації підкреслюється як ключовий фактор успіху. Ефективне спрямування фінансових засобів на потреби оборони та військово-промислового комплексу є стратегічно важливим для забезпечення національної безпеки [3].

Розробка та впровадження стратегій фінансового забезпечення, які включають в себе не лише внутрішні джерела доходів, але й співпрацю з міжнародними партнерами, стає ключовим елементом стійкості

економіки та фінансової системи в умовах загроз та конфліктів. Фінансова прозорість та відкритість у веденні обліку та розподілу фінансових ресурсів під час мобілізації є важливим чинником, що сприяє довірі громадськості та міжнародних партнерів. Це дозволяє уникати корупційних практик та забезпечує ефективне використання кожного виділеного гривні чи іншої валюти.

Створення резервів та фондів на випадок надзвичайних ситуацій, включаючи воєнний час, є необхідністю для швидкого та ефективного реагування на зростаючі загрози та несподівані витрати. У цілому, ефективне фінансове управління в умовах мобілізації є стратегічною передумовою для забезпечення національної безпеки держави, її стійкості та успішного подолання викликів у воєнний період.

Список використаних джерел:

1. Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 2. С. 141–146. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261779/258188>

2. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Т. 1. К.: УБС НБУ, 2014. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. 831 с.

3. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.

Приполова Л.І., к.ю.н., старший дослідник,
начальник НДВ правових проблем
у сфері міжнародного співробітництва НДУ
проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
Стужук Ю.П., науковий співробітник НДВ правових проблем
у сфері міжнародного співробітництва НДУ
проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

ПРАВОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА НА ТЛІ АГРЕСІЇ РФ

Збройна агресія російської федерації проти України змусила європейські країни прискореними темпами здійснювати модернізацію своїх збройних сил в тому числі і задля забезпечення можливої успішної мобілізації. Серед таких можемо виокремити Литву, Латвію, Естонію, Швецію, Фінляндію та інші. Активним учасником такого процесу стала Республіка Польща. Збройні сили Польщі зараз перебувають у режимі

масштабного переозброєння, яке розраховано на десяток років. Влада Польщі заклала основи для оновлення збройних сил в 2019 році. З початком широкомасштабної війни в Україні поляки почали активно озброюватися та продемонстрували динамічний стрибок у справі з модернізації армії.

Так, 11 березня 2022 року Сейм Республіки Польща прийняли Закон «Про оборону Вітчизни», який передбачає збільшення чисельності Збройних Сил до 300 тис. (з них 50 тис. – війська територіальної оборони) до 2035 року [5]. Згаданий закон передбачає спрощений процес призову, більш гнучкі правила просування по службі, стимулювання, а також відновлення системи військового резерву та модернізацію її оснащення. Зміни стосуються резервістів і призову до армії на навчання. В даний час військова служба поширюється окремо на активний резерв і пасивний резерв. Перше асоціюється з більшою кількістю вправ, але також і з привілеями. Передбачена можливість для добровільної служби, наприклад, добровільна військова служба, а також програми «Тренуйся з військом» (Trenuj z wojskiem) та «Академічний Легіон» (Legia Akademicka) [2].

Окремо варто зазначити, що уряд Польщі готує проект про мобілізацію. Мобілізаційний проект готується на основі Закону про захист Батьківщини від 11 березня 2022 року [6]. Проект переважно дублює положення чинної постанови, а запропоновані зміни стосуються, здебільшого, обов'язку надавати особисті та матеріальні блага у випадку воєнних дій. Положення також регулюють процедуру накладення зобов'язань щодо особистих і матеріальних благ у разі мобілізації та під час війни, встановлюють зразки адміністративних рішень, заяв і оголошень, а також довідок, які будуть видаватися у випадку оголошення мобілізації [1].

В серпні 2023 року президент Польщі Анджей Дуда вніс до Сейму проект закону, який стосується діяльності органів державної влади у разі зовнішньої загрози державній безпеці. Основою проекту є посилення стратегічних можливостей держави щодо протидії гібридним загрозам та прямій збройній агресії. Проект передбачає внесення змін у військову та невійськову сфери держави. Це відповідь на зміни в безпековому середовищі, включно з ескалацією нових форм загроз з боку російської федерації, спрямованих проти Польщі та інших країн ЄС і НАТО [3].

У 2024 році заплановано обов'язкові військові навчання (до 230 тис. громадян). Військовослужбовці пасивного запасу будуть призвані на навчання відповідно до мобілізаційних призначень за різними військовими спеціальностями. Крім того, можуть бути призвані особи зі спеціальною кваліфікацією та навичками, корисними для Збройних Сил Польщі, як-от IT-фахівці, лікарі, ветеринари, водії категорій C і D [8].

У січні 2024 року в мобілізаційних процедурах у Польщі відбулися значні зміни, відповідно до нової постанови Міністра національної оборони від 7 грудня 2023 року про зразок призовної картки на військову службу за мобілізацією та під час війни [7]. Зокрема, почав діяти новий

зразок військового квитка для випадків оголошення мобілізації та під час війни. У нових положеннях наголошено на необхідності негайного реагування на виклик. Передбачено кримінальну відповідальність за неявку на службу у встановлений строк [4].

Висновок. Отже, європейська та світова спільнота зосереджує максимальні зусилля на протидію можливим зовнішнім загрозам. В результаті, законодавство у сфері оборони зарубіжних країн синхронно із розвитком та перебігом російсько-української війни зазнає змін, в тому числі і в Республіці Польща. Зокрема відбулося збільшення чисельності Війська Польського, оновилися правила та умови мобілізації, технічна модернізація Збройних сил Польщі та оснащення їх сучасним обладнанням.

Список використаних джерел:

1. У Польщі готують проект про мобілізацію: що це означає. *Gazetapl*. URL: <https://ukrayina.pl/ukrayina/7,183830,29931362,1059-1055-1086-1083-1100-1097-1110-1075-1086-1090-1091-1102-1090-1100.html> (дата звернення: 09.01.2024).

2. У Польщі немає страху щодо загроз з боку росії – Даріуш Матерняк. *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/09/11/u-polshhi-nemaye-strahu-shhodo-zagroz-z-boku-rosiyi-dariush-maternyak> (дата звернення: 09.01.2024).

3. Druk nr 3605 – Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?documentId=5EAAC2B2F08D58A1C1258A0E00307537> (date of access: 16.01.2024).

4. Kwiecień Z. Nowy wzór karty powołania do wojska - tylko 6 godzin na stawienie się do wojska. *Forsal.pl*. URL: <https://forsal.pl/gospodarka/polityka/artykuly/9403899,nowy-wzor-karty-powolania-do-wojska-tylko-6-godzin-na-stawienie-sie.html> (date of access: 17.01.2024).

5. Obudź się, Polsko! *Polska w Praktyce. Polska w Praktyce – Magazyn Instytutu Wolności*. URL: <https://polskawpraktyce.pl/obudz-sie-polsko> (date of access: 09.01.2024).

6. Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny : Ustawa of 11.03.2022 no. Dziennik Ustaw 2022 poz. 655 : as of 15 November 2023. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000655> (date of access: 09.01.2024).

7. W sprawie wzoru karty powołania do służby wojskowej pełnionej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny z dnia 7 grudnia 2023 r : Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej of 07.12.2023 poz. 2803. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230002803> (date of access: 17.01.2024).

8. Wojsko wezwie prawie ćwierć miliona Polaków. Kwalifikacja 2024 r. już w lutym. *Portalsamorzadowy.pl*. URL: <https://www.portalsamorzadowy.pl/wydarzenia-lokalne/wojsko-wezwie-prawie-cwierc-miliona-polakow-kwalifikacja-2024-r-juz-w-lutym,514546.html> (date of access: 10.01.2024).

Огданський К.М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НІМЕЧЧИНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ

Національна безпека є важливим аспектом функціонування будь-якої країни, визначаючи стабільність та процвітання суспільства. Канцлер Німеччини Олаф Шольц 14 червня 2023 р. представив першу в історії держави Стратегію національної безпеки «Міцність. Стійкість. Стабільність. Інтегрована безпека для Німеччини» [1]. Цей документ, як і сам факт його створення, ознаменував найбільш радикальний поворот у німецькій зовнішній політиці за останні десятиліття.

Національна безпека – це комплекс заходів, спрямованих на захист територіальної цілісності, політичної стабільності, економічного добробуту та безпеки громадян держави [2]. У випадку Німеччини, з урахуванням її історії та геополітичного положення, національна безпека також включає в себе взаємодію з іншими європейськими країнами та участь у міжнародних об'єднаннях, таких як Європейський Союз та НАТО. Важливо розглянути питання національної безпеки саме в контексті соціально-економічних процесів в державі.

Національна безпека є ключовою складовою для стабільності і процвітання будь-якої країни. Це включає в себе не лише військовий аспект, а й соціально-економічні складові, що визначають стан суспільства. На сьогоднішній день, Німеччина знаходиться в центрі уваги як у Європі, так і в світі. З одного боку, країна користується стабільною економікою та високим рівнем життя, але, з іншого боку, стикається з внутрішніми соціальними викликами, зокрема, управлінням масовими міграційними процесами та інтеграцією нових соціокультурних груп.

Дії росії у сусідніх країнах та зростаючі загрози кібербезпеки ставлять Німеччину перед завданням зміцнення своїх оборонних можливостей та вдосконалення системи реагування на непередбачувані події.

Формування національної безпеки в Німеччині базується не лише на принципах демократії, правової держави та ефективності управління, а й на соціально-економічних показниках. Крім того, Німеччина є ключовим членом НАТО, альянсу, створеного з метою забезпечення колективної безпеки своїх членів. Німеччина, як член НАТО, відіграє важливу роль у забезпеченні колективної безпеки та стійкості національних членів альянсу. Збереження міжнародного співробітництва та участь у військових операціях є ключовими аспектами ролі Німеччини в НАТО.

Аналіз динаміки державних витрат країн НАТО важливий для оцінки фінансового забезпечення національної безпеки в контексті соціально-економічного забезпечення. За останні п'ять років видатки на оборону в Німеччині відзначаються зростанням, зокрема, у зв'язку з реформами в області оборонної промисловості та підвищенням готовності армії.

Однак існує питання щодо ефективності витрат та їхнього розподілу між різними напрямками безпеки. Ключовою вимогою є забезпечення транспарентності та ефективності витрат для підвищення готовності країни до різних видів загроз. Останні п'ять років витрати Німеччини на національну безпеку переживали зміни в контексті зростання загроз та потреб сучасного світу. Збільшення бюджету на військові та кібербезпекові витрати свідчить про усвідомлення країною важливості ефективного забезпечення національної безпеки.

У 2023 році загальні оборонні витрати країн НАТО зросли на 10,2% і склали 1,276 трильйона доларів США [4]. Це зростання було викликано кількома факторами, зокрема: подальшим зростанням зовнішньої загрози, пов'язаної з війною в Україні та подальшим покращенням економічної ситуації в багатьох країнах НАТО. Серед країн НАТО найбільше оборонні витрати в 2023 році склали у США (813 мільярдів доларів США), Великій Британії (73,6 мільярда доларів США) та Франції (64,2 мільярда доларів США). Найменший рівень оборонних витрат був у Естонії (2,4% ВВП), Латвії (2,2% ВВП) та Литві (2,1% ВВП).

Зростання оборонних видатків країн НАТО може мати позитивний вплив на соціально-економічні процеси в цих країнах. Зокрема, це може призвести до зростання виробництва військової техніки та послуг, а також до створення нових робочих місць. Однак, зростання оборонних витрат може також призвести до збільшення державного боргу та дефіциту бюджету. Як ми бачимо, динаміка державних витрат свідчить про готовність Німеччини адаптуватися до сучасних викликів та інвестувати у свою безпеку.

На нашу думку, актуальні проблеми національної безпеки ФРН включають крім військових, ще й соціально-економічні та кібербезпекові аспекти, що вимагає комплексних стратегій та ефективного управління ризиками. У контексті європейської та світової безпеки, розвиток НАТО залишається ключовим завданням. Зокрема, важливо підсилити колективну обороноздатність та забезпечити більшу взаємодію між членами альянсу.

Забезпечення національної безпеки в сучасному світі вимагає комплексного підходу, який охоплює економічні, соціальні та військові аспекти. Німеччина, як сильна економічна і політична потужність, відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності в Європі та світі через активну участь у міжнародних організаціях, зокрема НАТО, та систематичне вдосконалення своєї системи національної безпеки. Розвиток країни та міжнародна безпека взаємопов'язані, і ефективне реагування на виклики сучасності визначає майбутнє Німеччини в глобальному контексті.

Список використаних джерел:

1. Strategie mit Beigeschmack. FAZ. 2023. 14 Juni. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/deutsche-sicherheitspolitik-strategie-mit-beigeschmack-18964047.html> (дата звернення 11.01.2024).

2. В.А. Ліпкан. Національна безпека України: навчальний посібник. Кондор. 2006. 552 с.

3. Видатки на оборону країн НАТО (2014–2023 роки). URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230707-def-exp-2023-en.pdf (дата звернення 12.01.2024).

Макушев П.В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ З БОКУ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

В Україні триває мобілізація та дискусія про неї, про критичну важливість нарощування мобілізаційного резерву в один голос заявляють і військові, і політики. Одним із варіантів поповнення мобілізаційного резерву, на нашу думку, можуть бути військовозобов'язані, які покинули Україну від початку війни та ще деякі категорії військовозобов'язаних осіб.

Мобілізація – це комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності всіх органів та підприємств на функціонування в умовах особливого періоду (надзвичайного військового стану).

Військовий обов'язок з'являється лише тоді, коли з'являється держава. Для захисту держави у разі виникнення загрози її існуванню проводиться мобілізація громадян для відсічі ворожого нападу.

Уперше слово «мобілізація» було застосовано для опису заходів, які Пруссія проводила у 1850-1860 роках. Як зазначає професор історії Олексій Руденко, в новій історії, у Франції, в епоху Французької Революції 1789 року набори до війська були досить хаотичними і диктувалися військовою та зовнішньополітичною обстановкою [3].

12 січня 1798 року генерал Журдан запропонував проект закону («конскрипція» від французької *inscripts ensemble* – “записані разом”) про постійний військовий обов'язок. Зміст якого в наступному: всі французькі громадяни чоловічої статі у віці від 20 до 25 років включно оголошувалися військовозобов'язаними.

На тій території сучасної України, що входила до Польщі та Великого князівства литовського (ВКЛ), підставою для призову були рішення шляхетських сеймиків, а з кінця 15 ст. – сеймів, які могли встановлювати певні норми у формуванні цього війська. Так, 1502 року новогрудський сейм ВКЛ вперше визначив, що кожен шляхтич має вивести із собою у похід одного вояка від «служби» [3].

Мобілізаційна система, як відом з історії, мала свої особливості у Великому Князівстві Литовському, до складу якого, до Люблінської унії 1569 році входила більшість українських земель. Кількість ополченців прямо залежала від обсягів земель, наданих у володіння підданам ВКЛ. Уся земля, що перебувала у власності держави, поділялася на окремі частини, які дістали назву «служби».

Богдан Хмельницький під час Визвольної війни так само вдавався до мобілізаційних заходів. Чисельність реєстрового козацького війська, яке залучалося для військового походу чи виконання оборонних функцій, визначалося нормативно-правовими актами царату, гетьмана чи Генеральної військової канцелярії, які розподіляли цю чисельність по полках та сотнях.

На початок ХХ століття Перша світова війна – світова війна, глобальний збройний конфлікт, що розвивався, перш за все, в Європі з 28.06.1914 до 11.11.1918 року, в якому брали участь 38 держав із населенням 1,5 млрд мешканців. У той час відома як Велика війна, вона призвела до мобілізації понад 70 мільйонів військовослужбовців, зокрема 60 мільйонів європейців, що робить її однією з найбільших війн в історії [3], а також одним із найсмертоносніших конфліктів в історії.

Нагадаємо, оскільки певна частина території України тривалий час була під владою Австро-Угорської монархії, то порядок призову на військову службу безпосередньо стосувався і українців. Поповнення рядового складу війська Австро-Угорщини відбувалося за рахунок призовників та добровольців. Згідно із положеннями вже згаданого закону про збройні сили, все чоловіче населення країни було зобов'язане відбутися службу в армії. Досягнувши віку 19 років ті юнаки, які були зростом не нижчі за 155 см і підходили для служби за станом здоров'я, проходили процедуру жеребкування. Відібраних заздалегідь призивали до лав війська у 21 рік. Не підлягали призову кандидати на отримання духовного сану та викладачі народних шкіл. Від 1912 року термін служби в сухопутних військах спільної армії, окрім артилерії, складав 2 роки. Після цього військовозобов'язаний 7 років входив до резерву першої черги і ще 10 – в запасному резерві.

«З часів середньовічних війн, що інколи тягнулися десятиріччями, ми бачимо одне й теж, коли завершується війна професійних армій, починається війна армій масових. Під час позиційної війни, яку ми зараз маємо, країни змушені проводити масові мобілізації і переводити економіку на “воєнні рейки”».

Якщо пригадати історію армію Великої Британії часів Першої світової війни, то вона, невелика за чисельністю, майже вся загинула у кампанії 1914 року. Уроки Першої світової війни з 6 серпня 1914 року військовим міністром Великої Британії був Герберт Кітченер (англ. Herbert Kitchener) [5].

Саме він на цій посаді зумів багаторазово збільшити чисельність британської армії у 1915 році за рахунок добровольців і підготував введення в січні 1916 року загального військового обов'язку. Наслідком такої мобілізації стала можливість проведення наступальної операції англійців і французів на річці Соммі.

У Другій світовій війні всі численні армії на усіх театрах воєнних дій формувались за рахунок мобілізацій. Будемо об'єктивні – війну в Берліні закінчували мобілізовані цивільні люди, зокрема “польовими військкоматами”, тому що професійні (кадрові) армії були перемолоті “м'ясорубкою війни” у 1939–1942 рр.

Слід нагадати, що військовий обов'язок з'являється тоді, коли з'являється держава. Для захисту держави у разі виникнення загрози її існуванню проводиться мобілізація громадян для відсічі ворожого нападу.

Сам термін «мобілізація» походить від французького слова *mobilisation*, від *mobiliser* – «приводити в рух». Це сукупність заходів, спрямованих на приведення збройних сил (ЗС) та державної інфраструктури (держави) у воєнний стан у зв'язку з надзвичайними обставинами у державі чи світі.

Уперше слово «мобілізація» було застосовано для опису заходів, які Пруссія проводила у 1850–1860 роках. Як повідомляє історик Олексій Руденко, в новій історії, у Франції, в епоху Французької Революції 1789 року набори до війська були досить хаотичними і диктувалися зовнішньополітичною та військовою обстановкою. (РУДЕНКО) 12 січня 1798 року генерал Журдан запропонував проєкт закону про постійний військовий обов'язок. Система, зафіксована законом Журдана-Дельбреля, дістала назву «конскрипція» (від французької *inscrits ensemble* – “записані разом”) і полягала в наступному: всі французькі громадяни чоловічої статі у віці від 20 до 25 років включно оголошувалися військовозобов'язаними.

Мобілізаційна система мала свої особливості у Великому Князівстві Литовському, до складу якого до Люблінської унії 1569 року входила більшість українських земель. Кількість ополченців прямо залежала від обсягів земель, наданих у володіння підданим ВКЛ. Уся земля, що перебувала у власності держави, поділялася на окремі частини, які дістали назву «служби». Їхній розмір коливався у межах 200 га. Указані земельні ділянки надавалися у спадкове користування на умові мобілізації одного військового від служби до війська Великого князя. Він мав прибути до місця розташування у повній військовій амуніції, озброєний з іншими захисними обладунками. У разі невиконання зазначеної умови, служба поверталася назад, до земельного фонду держави, і передавалася іншому охочому. Головна мета – мобілізація від кожної окремої служби по одному озброєному вояку.

Богдан Хмельницький під час Визвольної війни так само вдавався до мобілізаційних заходів. Чисельність реєстрового козацького війська, яке залучалося для військового походу чи виконання оборонних функцій, визначалося нормативно-правовими актами царату, гетьмана чи Генеральної військової канцелярії, які розподіляли цю чисельність по полках та сотнях.

За часи Першої світової війни поповнення рядового складу війська Австро-Угорщини відбувалося за рахунок призовників та добровольців. Все чоловіче населення країни було зобов'язане відбутися службу в армії. Досягнувши віку 19 років ті юнаки, які були зростом не нижчі за 155 см і підходили для служби за станом здоров'я, проходили процедуру жеребкування. Відібраних заздалегідь призивали до лав війська у 21 рік. Не підлягали призову кандидати на отримання духовного сану та викладачі народних шкіл.

Вважається, що на момент початку Першої світової війни у лавах австро-угорського війська перебувало 114 741 військовослужбовець українського походження, або 7,8% від загального складу армії. Приблизно так само виглядала ситуація із офіцерським корпусом армії українського походження (Шульман 4).

Сьогодні війна з росією багато в чому нагадує саме Першу світову - на першому етапі прориви, маневри, а потім – шанці, артилерія, бої за кожний метр території, численні втрати з обох боків».

«Мобілізація» як система визначає відповідні заходи до яких потрібно додати ті, що вкрай важливі на сучасному етапі: відновлення втрат; заміна (демобілізація) оборонців, які перебувають на лінії вогню з першого дня; створення стратегічного резерву військових формувань тощо.

Знаючи, що відповідно ст. 23 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [2] не підлягають призову на військову службу під час мобілізації: заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами, підприємствами, установами і організаціями в порядку, встановленому Кабінетом міністрів України; народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим; працівники правоохоронних чи силових органів; визнані особами з інвалідністю або відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатними до військової служби за станом здоров'я на термін до шести місяців (з наступним проходженням військово-лікарської комісії); жінки та чоловіки, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі: на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років; які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років; на утриманні яких перебувають діти-сироти або діти віком до 18 років зайняті постійним доглядом за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), які за висновком медико-соціальної експертної комісії чи лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я потребують постійного догляду; які мають дружину (чоловіка) з числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) з числа осіб з інвалідністю I чи II групи.

Призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають також:

1) здобувачі фахової передвищої та вищої освіти, асистенти-стажисти, аспіранти та докторанти, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти;

2) наукові та науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти;

3) жінки та чоловіки, чиї близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції з числа: військовослужбовців; працівників підприємств, установ, організацій, які залучалися до забезпечення проведення антитерористичної операції; добровольчих формувань.

Враховуючи зазначене, слід звернутися до досвіду Фінляндії у Зимовій війні 1939–1940 рр., де в катастрофічних умовах війни з Радянським Союзом, але з міжнародною підтримкою Франції, Англії, США, Норвегії, Данії, Німеччини, Італії та інш. країн Заходу Фінляндія отримала: гармат – 1132;

снарядів – 1 млн 993 т; гранат – 510 тис.; патронів – 216 млн 100 тис.; танків та броньованих машин – 28; мін – 600; літаків – 397 (6 таблиця), здійснивши масову мобілізацію, країни стабілізувала ситуацію [4].

Отже, світова практика знає багато прикладів мобілізації, але на наш погляд позитивним прикладом слід вважати діяльність Фінляндії в 1939-1942 рр. Ця країна, також отримувала міжнародну допомогу під час військових подій, але головним її здобутком стала висока мобілізація духа, узгодженість державних та військових планів, повна згода влади на всіх рівнях, особливо по забезпеченню військ, розширення власного виробництва зброї та всезагальна мобілізація.

До українських мобілізаційних заходів можливо слід додати: узгодження державних заходів по посиленню ЗСУ за рахунок справедливої мобілізації (не залежно від майнового стану, регіону помешкання); зняття обмежень з депутатського корпусу по призову на військову службу; використання певного відсотку державних службовців, що не завадить діяльності органів влади та управління.

Список використаних джерел:

1. Баришников Н.И., Барышников В.Н., Федоров В.Г. Финляндия во второй мировой войне. Л.: Лениздат, 1989, 336 с.
2. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 44, ст. 416) зі змінами 2023 р.
3. Олександр Шульман. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/07/deshho-pro-svitovu-istoriyu-mobilizacij-u-vijnu>
4. Вихавайнен Т. Иностранная помощь Финляндии // Зимняя война 1939–1940. Кн. 1. Политическая история. М.: Наука, 1999. 256 с.
5. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B0_%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0#cite_note-FOOTNOTEKeegan19988-7

Bohorodytska H.Ye.,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International
Economic Relations of University of Customs and Finance

MOBILIZATION OF THE ECONOMY IN THE CONDITIONS OF WAR: ESSENCE AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Mobilization economic preparation is one of the most important aspects of military readiness. The problem of economic mobilization is new to the national community, as it is primarily associated with a number of negative factors affecting the state of economic development. Economic mobilization is a state in which preparations are made to ensure the country's defense in case of a direct threat of armed aggression and in wartime conditions. The direction of state policy during economic mobilization should be aimed at a clear formation of the national defense order, updating and optimization of mobilization stocks,

implementation of effective mechanisms for concentrating resources, militarization of certain sectors of the economy, etc.

Mobilization of the economy is closely correlated with the functioning of a particular country. It involves the country's direct participation in the economy. Seymour Harris coined the term "mobilization economy". States need the mobilization economy, but there must be centralized management of financial and economic resources within it. There should also be optimal nationalization of critical infrastructure and industrial sectors. It is necessary to create innovative industries of social importance. Under martial law, public administration should be as centralized as possible. It is necessary to strengthen control over the basic sectors that supply the country with key goods and services, help restore infrastructure, and maintain state stability and state security. The defense industry, agricultural sector, industry, construction, trade in socially important goods, pharmaceuticals, etc. should be under state control. In the context of mobilization of the economy, the state aims to ensure national security. The basic task is to support the defense sector and relevant enterprises. In the context of the mobilization economy, it is desirable to strengthen the state's combat capability and retain qualified personnel. This, in turn, is determined by the capabilities of the country's economy, its socio-economic development. Thus, the mobilization economy is defined as a way of its functioning in the conditions of a special period.

Formation of the defense budget is limited by the amount of the general budget and the size of the national economy. National budget expenditures are divided into different categories of public spending. The two most competing sectors for resources are defense and social. The goals of military spending are to ensure defense as the basis of the country's national security and the safety of citizens.

The defense-industrial complex of Ukraine has undergone certain development during the years of independence.

Under the pressure of external military aggression, the Ukrainian arms and military equipment market is being transformed. Private companies are actively increasing their market share: production of weapons and ammunition; production of aircraft and spacecraft, related equipment; production of military vehicles.

The introduction of the mobilization economy in which the government, business, and civil society cooperate in conditions of martial law in Ukraine will allow to focus more effectively on urgent tasks and meet the country's immediate defense needs and resources.

The war has had a serious impact on Ukraine's economic downturn. The labor market is in crisis, as many businesses are closing and relocating.

In the conditions of martial law, the economy of Ukraine is deteriorating according to many indicators. Although data collection and the availability of official statistics are limited, the following estimates can be made.

The mobilization economy is the mode of operation of the national economy in the conditions of a special period and is the mode of operation of the national economy that is introduced when mobilization is announced and/or martial law is introduced.

The introduction of the mobilization economy and the functioning of the economy in conditions of martial law is an extremely difficult task. The general standard of living of residents has fallen, they do not have a sense of security, their rights are limited, which has seriously affected the moral health of the economically active population. Businesses are unable to operate fully. However, centralized management and strengthening of state coordination of economic processes and economic activities in emergency situations are necessary conditions for ensuring the country's defense, food, economic and social security.

The loss of a significant part of the potential for value creation, exports, and production necessitates serious structural changes to strengthen the role of the defense-industrial complex in conditions of martial law and normalize the capabilities of the defense-industrial complex. The economy can change the situation. Preventing emotional exhaustion of the population requires normalization, restoration and creation of new employment opportunities in the processes of industrial production.

Digital tools can help meet the basic needs of people, especially in areas affected by military operations. Their use is convenient and efficient, as it is impossible to provide services to people in the usual way. This would accelerate the pace of digitalization in Ukraine.

It is advisable to calculate a plan for the restoration of Ukraine's economy and its functioning in the conditions of wartime and post-war recovery: its infrastructure, industry, other sectors and the entire economy with limited resources.

In the conditions of martial law in Ukraine, the introduction of the mobilization economy under the conditions of cooperation of the government, business, and civil society will allow to focus more effectively on traditional and new tasks. Post-war reconstruction requires significant resources. As long as martial law is in effect in Ukraine, economic mobilization will continue. This economic model remains relevant even after the termination of martial law, as economic recovery and national reconstruction require more attention, coordination, and support from the state.

Фесенко В.В., д.е.н., проф.,
професор кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВПЛИВУ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

В умовах активізації політичної полеміки щодо воєнної мобілізації в Україні та ускладнення воєнної ситуації дослідження показників оцінки соціально-економічного впливу мобілізаційних заходів стає особливо важливим не тільки для підтримки військових операцій, але і для збереження життєздатності економіки країни та для забезпечення ефективного управління. Очевидно, що воєнна мобілізація вимагає значних економічних та соціальних ресурсів. Оцінка ефективності використання цих ресурсів дозволяє визначити, наскільки держава здатна

мобілізувати економіку для потреб військових заходів і як ці заходи впливають на стійкість економіки, економічний потенціал країни та соціальну сферу. Усі ці аспекти спільно допомагають управлінцям та політикам приймати обґрунтовані рішення та розвивати стратегії мобілізації, спрямовані на зміцнення безпеки країни та мінімізацію соціально-економічних ризиків.

В таких обставинах дослідження показників соціально-економічного впливу мобілізаційних заходів стає актуальним науковим завданням, вирішення якого дасть змогу виважено та обґрунтовано ухвалювати рішення щодо воєнної мобілізації.

Досвід попередніх конфліктів та виклики глобальних криз підкреслюють необхідність ефективної мобілізації ресурсів для забезпечення стабільності та відповіді на надзвичайні ситуації. Однак, оцінка соціально-економічного ефекту від мобілізації вимагає впровадження обліково-аналітичних показників для глибшого розуміння впливу мобілізаційних заходів.

Так, існують різні кількісні показники, які можна використовувати для дослідження соціально-економічних аспектів мобілізації: витрати на оборону, рівень зайнятості та ринок праці, ВВП країни, рівень соціального забезпечення, рівень пенсії та інших соціальних виплат, рівень бідності, показники загроз та конфліктів, рівень інновацій та обсяги іноземних інвестицій та інші.

Обсяг витрат на оборону є важливим показником, який може вказувати на рівень готовності та здатність країни до воєнної мобілізації. Для того, щоб характеризувати воєнну мобілізацію через показники обсягу витрат на оборону слід розглядати загальні витрати на оборону, їх структуру, частку витрат на мобілізаційні заходи (навчання резервістів, розвиток резервів, програми підготовки). Обсяг витрат на оборону в цілому дає уявлення про те, наскільки країна приділяє фінансові ресурси на утримання своїх військових сил. Чим вищий рівень витрат, тим більше можливостей для мобілізації в разі потреби. Розподіл витрат на різні складові оборони (зброя, військова інфраструктура, військова наука тощо) може вказати на те, наскільки комплексна та ефективна система оборони країни. Витрати на утримання та модернізацію збройних сил, а також показники готовності військ (кількість активного військового персоналу, стан озброєння, рівень тренувань) є додатковими показниками готовності до мобілізації.

Ці показники допомагають в оцінці ефективності мобілізаційних заходів та їхнього впливу на різні аспекти соціального та економічного життя держави. Наразі в ЗМІ України публікують не багато інформативних показників, які б дали змогу зробити ґрунтовний аналіз ефективності мобілізаційних заходів та оцінити їх вплив на економічні показники та соціальну сферу. Як відомо, на уряд України покладено зобов'язання фінансувати сектор безпеки та оборони у пріоритетному порядку – зокрема у питаннях задоволення першочергових потреб в озброєнні, техніці,

боєприпасах, “належного утримання особового складу”. Відповідно до рішення Ради національної безпеки та оборони в наступному році на потреби національної оборони в державному бюджеті мають передбачити не менше 21,6% від ВВП. Відповідно до проєкту бюджету України на 2024 рік більше половини всіх ресурсів бюджету – 1 трлн 685 млрд грн планується витратити на оборону.

Впровадження обліково-аналітичних показників дозволяє отримати об'єктивну картину соціально-економічних наслідків мобілізації, що є ключовим елементом для прийняття стратегічних рішень та оптимізації ресурсів в умовах кризових ситуацій. Оцінка структурних та функціональних змін у соціально-економічній сфері дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного етапу мобілізації, підвищуючи ефективність та рівень підготовки суспільства до подібних викликів.

Подальший розвиток обліково-аналітичних показників передбачає інтеграцію передових технологій для автоматизації збору та обробки інформації. Використання новаторських методів дослідження сприятиме глибшому розумінню динаміки соціально-економічного впливу мобілізації та дозволить ефективно керувати ресурсами у майбутніх кризових ситуаціях.

Таким чином, розвиток обліково-аналітичних показників є стратегічно важливим напрямком для вивчення соціально-економічних аспектів мобілізації та впровадження ефективних механізмів управління кризовими ситуаціями національного масштабу.

Список використаних джерел:

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ. Дата оновлення: 02.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 03.01.2023).

2. Global impact of the war in Ukraine: Billions of people face the greatest cost-of-living crisis in a generation. United Nations. URL: https://unsdg.un.org/sites/default/files/2022-06/GCRG_2nd-Brief_Jun8_2022_FINAL.pdf (дата звернення: 15.01.2024).

Дрешпак В.М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

КОМУНІКАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ У ШВЕЙЦАРСЬКІЙ АРМІЇ

Різні моделі комплектування збройних сил, що існують у світі, зумовлюють відповідно й відмінні способи комунікативного забезпечення процесів професійної орієнтації як складової добору особового складу. Це зумовлено характерними для кожної окремої держави: типом домінуючої моделі комунікації між державою та суспільством, комунікативною культурою військових організацій, завданнями і способами мобілізаційної комунікації, зрештою, комунікативними навичками і звичками потенційних рекрутів.

Дослідники вирізняють чотири основні моделі комплектування збройних сил: міліційну (на основі загальної військової повинності); на основі загального військового обов'язку – шляхом призову громадян на військову службу; на добровільній основі – шляхом набору військовослужбовців за контрактом; змішану – на основі загального військового обов'язку та шляхом набору військовослужбовців за контрактом [1, с. 34]. Кожна модель має свої переваги та недоліки, їх ефективність по-різному проявляється в умовах мирного, воєнного часу, під час короткочасного чи тривалого військового конфлікту тощо.

Оскільки на сучасному етапі російсько-української війни йде мова про формування більш потужного мобілізаційного ресурсу, розширення масштабів військової підготовки громадян, зокрема впровадження військової підготовки у ЗВО для студентів цивільних спеціальностей тощо, варто звернутися до досвіду, який напрацьовано за окресленою нами темою у Швейцарській конфедерації, хоча її модель комплектування збройних сил і не є ідентичною українській.

Швейцарська армія застосовує міліційну модель комплектування: у мирний час вона має мінімальний командний склад і адміністративний апарат, що забезпечує виконання поточних військових завдань, навчання, підтримує інфраструктуру для розгортання армії воєнного часу та її комплектування резервістами. Практично увесь рядовий склад і частина командного складу приписані до військових частин, розташованих у районі їх проживання. Відбувають військову службу шляхом проходження короткочасних навчальних зборів. Призовний вік у Швейцарії становить від 18 до 21 року. Придатними до служби вважаються громадяни у віці від 18 до 33 років [1, с. 37]. Служба у резерві триває до 50 років [3]. Такий підхід відображено й безпосередньо у структурі Швейцарської армії, де Командування навчальними підрозділами є одним з її п'яти базових складників [3]. Відтак, коли служба проходить паралельно з невійськовою професійною діяльністю, комунікація у сфері військового рекрутингу вибудовується значною мірою подібно до того, як комунікують із потенційними працівниками у цивільній сфері.

За результатами дослідження можливостей використання соціальних платформ для потреб Департаменту оборонних комунікацій (Comm V) [2] було з'ясовано, що у методах і каналах комунікації цього департаменту за останні кілька десятиліть відбулися істотні позитивні зміни. На думку дослідників, це зумовлено тим, що такі організації, як швейцарська армія, потребують соціального визнання, відтак комунікація має значний вплив, перетворюючи цю організацію на більш прозору, надійну і, отже, більш демократичну [2, с. 32]. Дослідження при цьому продемонструвало, що ступінь довіри до армійських каналів комунікації у Швейцарії є вищим, аніж до традиційних медіа. Так, якщо традиційним медіа довіряли за різними віковими категоріями від 18 до 22 % опитаних, то веб-сайту Швейцарської армії – 87–90 %, а армійським бюлетеням – 87–92 % [2, с. 33].

Здійснений нами аналіз змістовного наповнення та функціоналу сайту Швейцарської армії [3] також дозволяє зробити висновок про його передовсім комунікативне, а не суто інформативне, спрямування. Про це

свідчать: значна кількість матеріалів з роз'ясненнями, відповідями на потенційні запитання, наявність модулів для зворотного зв'язку. Сайт має сторінки: «Армія», «Рекрутинг», «Військова служба» та розгалужене дерево вкладок, зокрема, на першому рівні – «Армія»: «Про армію», «Озброєння», «Робота в армії»; «Рекрутинг»: «Дорога на службу», «Команди та функції», «Переваги та можливості», «Жінки в армії»; «Військова служба»: «Контактні пункти та адреси», «Моя служба», «Особисте спорядження», «Військова кар'єра». Аналіз змісту повідомлень при цьому дозволяє стверджувати, що військовій профорієнтації сприяє комунікація не лише на сторінці «Рекрутинг». Наприклад, вбудовані пленери допомагають якнайкраще поєднати військову службу з освітою чи роботою, обираючи різні варіанти військових спеціальностей, які бажає опанувати рекрут з урахуванням його цивільної професії та кар'єри. Також армійські комунікаційники ведуть сторінки Швейцарської армії у соцмережах, випускають тематичні бюлетені, проводяться Дні орієнтування для майбутніх рекрутів, що також сприяє орієнтації у специфіці понад 150 військових професій.

Вивчення та впровадження прийнятеного для українських умов швейцарського досвіду, на наш погляд, дозволить посилити мотивацію майбутніх військовослужбовців і допоможе зробити кожному з них усвідомлений вибір свого місця служби у Силах оборони України.

Список використаних джерел:

1. Савинець О. Ю. Іноземний досвід комплектування збройних сил. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 51. Т. 2. С. 34–38.

2. Schneider O., Baseggio E., Moehlecke de Tresch Szvircsev T. Social Media als Chance für die Kommunikation Verteidigung (Komm V). Allgemeine schweizerische Militärzeitschrift. 2017. Band 183. S. 32–33. URL : <https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=asm-004%3A2017%3A183%3A%3A994>

3. Schweizer Armee. URL : <https://www.armee.ch/de/die-armee>

Топольницький В.В., к.ю.н.,
начальник НДВ Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
Краснокутський О.В., к.ю.н., провідний науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

У відповідності до ч. 10 ст. 1 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” від 25 березня 1992 р. громадяни України, які приписані до призовних дільниць або перебувають у запасі Збройних Сил України чи проходять службу у військовому резерві, зобов’язані:

- прибувати за викликом районного (міського) військового комісаріату для оформлення військово-облікових документів, приписки, проходження

медичного огляду, направлення на підготовку з метою здобуття або вдосконалення військово-облікової спеціальності, призову на військову службу або на збори військовозобов'язаних;

- проходити медичний огляд та лікування в лікувально-профілактичних закладах згідно з рішеннями комісії з питань приписки, призовної комісії або військово-лікарської комісії районного (міського) військового комісаріату;

- проходити підготовку до військової служби, військову службу і виконувати військовий обов'язок у запасі;

- виконувати правила військового обліку, встановлені законодавством. Резервісти зобов'язані прибувати до військової частини, в якій вони проходять службу у військовому резерві, за викликом командира цієї військової частини [1].

Громадяни, які перебувають у запасі і не призвані на військову службу або не залучені до виконання обов'язків щодо мобілізації за посадами, під час мобілізації, можуть бути відповідно до закону залучені до виконання робіт, які мають оборонний характер [2].

Мобілізація гарантує комплекс прав громадянам, які залучені до цього заходу, зокрема:

- отримувати грошове забезпечення в повному обсязі, з урахуванням всіх надбавок та премій, на рівні військовослужбовців контрактної служби (відповідно до посад та військових звань), а не на рівні військовослужбовців строкової служби, як передбачалося раніше;

- використовувати весь комплекс гарантій соціального і правового захисту, встановлених законодавством як для військовослужбовців. Військовозобов'язані, які призвані на військову службу під час мобілізації, в особливий період, набувають нового юридичного статусу – військовослужбовці, внаслідок чого, на них розповсюджуються пільги передбачені Законами України “Про військовий обов'язок і військову службу” від 25 березня 1992 р., “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 р., Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. та інших нормативно-правових актів;

- час перебування громадян України на військовій службі зараховується до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби;

- держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне (продовольче, речове), грошове забезпечення (компенсацією за піднайом жилого приміщення), охорону здоров'я та безоплатне лікування;

- держава забезпечує соціальну та професійну адаптацію військовослужбовців, які звільняються з військової служби;

- за всіма громадянами, які призвані під час мобілізації на військову службу, гарантовано зберігаються місце роботи, посада, середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, незалежно від підпорядкування та форм власності. Одночасно вони отримують грошове забезпечення як військовослужбовці;

- нараховується одноразова грошова допомога, яка виплачуватиметься на день демобілізації;

- збережено право на підприємницьку діяльність для приватних підприємців, при їх призові на військову службу під час мобілізації. При цьому, державна реєстрація підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців не припиняється;

- не припиняється виплата пенсій пенсіонерам, у разі призову їх на військову службу під час мобілізації, на особливий період на час такої служби;

- недопущено зменшення розміру пенсій офіцерам запасу, які призвані під час мобілізації. При демобілізації цим офіцерам пенсія буде збільшена з урахуванням нових посад, військових звань та додаткової вислуги років. Якщо ж новий розмір пенсії у офіцерів буде нижчим за розмір, який вони отримували в мирний час, виплата їм пенсії здійснюється у раніше встановленому розмірі;

- у разі смерті або інвалідності, або часткової втрати працездатності передбачається виплата до одноразової грошової допомоги.

Ст. 26 Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” від 21 жовтня 1993 року визначено відповідальність за організацію мобілізаційної підготовки та стан мобілізаційної готовності:

- відповідальність за організацію мобілізаційної підготовки та стан мобілізаційної готовності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів, Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та підприємств, установ і організацій покладається на відповідних керівників;

- посадові особи, винні в порушенні законів України та інших нормативно-правових актів з питань мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також громадяни за невиконання своїх обов’язків щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації несуть відповідальність згідно із законом [1].

Так під час дії воєнного стану визначається режими обмежень тих чи інших прав громадян власної держави. Цей режим вводиться для того, щоб створити всередині країни найсприятливіші умови для вдалої та своєчасної мобілізації, як одної з основних складових відсічі агресору. Тому врахування вітчизняного досвіду мобілізації вбачається цілковито доречним.

Список використаних джерел:

1. Про військовий обов’язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543 // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 44. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>

Соловйов О.В., к.ю.н., доц.,
асистент кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ВІДСТРОЧКИ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ, НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Запропонований Кабінетом Міністрів України проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби» потребує ретельного наукового дослідження. Тож проаналізуємо положення, які зазначені у пп. 11 п. 6 розділу I, де пропонується викласти статтю 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» у новій редакції, де в абз. 24 вказується, що не підлягають призову на військові службу під час мобілізації, на особливий період «наукові і науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи на повну ставку» [1].

Специфіка наукових та науково-педагогічних та педагогічних працівників, що відрізняє їх від найманих працівників в інших сферах, полягає в тому, що вони проходять процедуру конкурсного відбору на заміщення вакантної посади; підлягають періодичній атестації; зобов'язані проходити періодичне підвищення кваліфікації та стажування, яке є ефективним механізмом вдосконалення професійної підготовки зазначених працівників шляхом поглиблення і розширення їх професійних знань, умінь і навичок, набуття особою досвіду виконання додаткових завдань та обов'язків у межах спеціальності. Наведені особливості зумовлюють специфіку правового статусу зазначених осіб, яка проявляється в тому, що з метою збереження педагогічного (викладацького) та наукового кадрового потенціалу України на сьогоднішній день наукові, науково-педагогічні і педагогічні працівники забезпечуються правом на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації за умови працевлаштування за основним місцем роботи **не менш як на 0,75 ставки** [2].

Статтею 56 Кодексу законів про працю України передбачена можливість встановлення неповного робочого часу для працівників [3]. Неповний робочий час – це встановлений угодою сторін робочий час в межах нормальної його тривалості, протягом якого працівник повинен виконувати свої трудові обов'язки.

Неповний робочий час може встановлюватись як за угодою між працівником і роботодавцем, так і за ініціативою роботодавця у разі змін в організації виробництва і праці, а також в обов'язковому порядку на прохання працівників, які мають право на неповний робочий час згідно із законодавством.

Неповний робочий час можна встановлювати на певний період (на визначений строк) або без обмеження строком.

Робота на умовах неповного робочого часу **не тягне** за собою будь-яких обмежень трудових прав працівників, у тому числі скорочення тривалості їх щорічної основної відпустки. Оплата праці у разі встановлення неповного робочого часу провадиться пропорційно відпрацьованому часу.

Роботодавець має право встановити неповний робочий час для всієї установи, її структурних підрозділів або для окремих працівників. При цьому згідно з ч. 3 ст. 32 Кодексу законів про працю України встановлення неповного робочого часу – є зміною істотних умов праці, яке допускається тільки у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці [3].

Специфіка роботи викладачів передбачає використання такого терміну як «навантаження», до зменшення норм якого і призводить впровадження неповного робочого часу для викладачів. Проте така одиниця виміру як «навантаження» не є постійною. Тому освітні установи вимушені в деяких випадках «переводити» наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників на роботу з неповним робочим часом. З моменту початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації на територію України ще однією обставиною, що змушує освітні заклади «переводити» своїх працівників на неповний робочий час – це брак державного фінансування, у зв'язку з вимушеним перерозподілом видатків державного бюджету, викликаним воєнним станом. Це робиться також з метою збереження педагогічного та наукового кадрового потенціалу навчальних закладів. Адже це є необхідною умовою здійснення відповідної ліцензійної діяльності навчального закладу та проходження періодичної атестації.

Тому, враховуючи зазначене, вважаємо, що існуюча у статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» норма, щодо неможливості призову на військові служби під час мобілізації, на особливий період педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників, які працевлаштовані за основним місцем роботи **не менш як на 0,75 ставки**, хоч і не в повній мірі, але ж все ж таки надає освітнім закладам певну гнучкість у вирішенні питань «навантаження», чого вже не буде, якщо замінити мінімальну вимогу щодо навантаження «0,75 ставки» на «повну ставку». До того ж запровадження таких змін призведе до дискримінації осіб, які з незалежних від них причин вимушені працювати в умовах неповного робочого часу, який є меншим ніж повна ставка.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби : проєкт Закону України від 25 грудня 2023 р. № 10378. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2138733>
2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>
3. Кодекс законів про працю України : Закон від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Івашова Л.М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри публічного управління
та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів
Квеліашвілі І.М., д.держ.упр., доц.,
професор кафедри публічного управління
та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ МИТНИХ ОРГАНІВ У МОБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Довготривалі терміни ведення повномасштабної війни України проти росії вимагає масштабного залучення усіх видів ресурсів: людських, техніко-технологічних, фінансово-економічних, інформаційно-комунікаційних тощо. Вважаємо, що ключовою проблемою успішної мобілізації є відсутність достатнього фінансового забезпечення як самого процесу мобілізації, так і утримання й використання усіх інших видів ресурсів. Без наявності достатньої кількості фінансового ресурсу не можна комплектувати та утримувати боєздатну армію, забезпечити армію сучасною високоякісною технікою, забезпечити ефективну взаємодію між підрозділами та управління військами й військовими операціями. Тому саме проблема відсутності фінансового ресурсу сьогодні є найбільш актуальною для українського суспільства, адже вона напряму впливає на боєздатність армії та виживання держави в умовах війни.

Сьогодні фінансові проблеми загострились як ніколи з початку війни: Конгрес та Сенат США не можуть вирішити внутрішні проблеми з формування свого бюджету, що ставить під загрозу питання подальшого фінансування військових потреб України, час й обсяги такого фінансування; надання фінансової допомоги Україні зі сторони ЄС також знаходиться у підвішеному стані – незважаючи на завіряння високопосадовців ЄС, Угорщина обіцяє блокувати всі рішення щодо цього запиту. Тому постає питання: Чи має Україна внутрішні резерви для вирішення фінансових проблем? Якщо так, то яка роль фіскальних органів, зокрема митниці в мобілізації фінансових ресурсів держави?

Наразі для України, що вже майже два роки захищає кордони від агресивного вторгнення росії, як і в попередні роки, відповідно до Бюджету України 2024 року фінансування армії у сумі 1164 млрд грн передбачається здійснювати за рахунок податків та платежів, що сплачуються платниками податків та платежів. При цьому варто зауважити, що податкові надходження до бюджету заплановано у розмірі 1574,8 млрд грн, а сумарні витрати на національну безпеку складають 1551,3 млрд грн. Таким чином, ми бачимо, що видатки Державного бюджету на безпеку та оборону в 2024 році визначено як пріоритет №1 та складають майже 100% від доходів бюджету [1, 2].

За офіційними даними доходи бюджету формують значні надходження податків, що сплачує український бізнес і громадяни під час митного оформлення імпорту та експорту товарів. За результатами 2023 року Державна митна служба України перерахувала до держбюджету 459,8 млрд грн митних та інших платежів, сплачених українським бізнесом і громадянами, що складає близько 35% доходів державного бюджету країни. Загалом фактичні надходження у 2023 році порівняно з відповідним періодом 2022 р. збільшились на 52,9 % або на 159 млрд грн [3].

Але на великий жаль цього фінансового ресурсу критично не вистачає Україні, яка знаходиться в умовах війни, утримує економічну активність підприємств і підприємців, забезпечує соціальні виплати й утримує соціальну інфраструктуру. І тут виникає низка питань: податкові надходження до бюджету це багато чи мало? чи відображають дані показники реальні обсяги економічної діяльності, у тому числі й у сфері ЗЕД? чи всі суми митних податків сплачені до бюджету? чи можуть митні органи покращити показники митних платежів і за рахунок чого?

Відповіді на ці питання знаходяться не лише у економічній площині, а, перш за все, залежать від морально-етичних норм ведення бізнесу в країні й суттєво залежить від того морально-етичного клімату, який склався в митній системі. Тобто, на нашу думку, відповідь залежить від розуміння таких двох ключових чинників: який рівень тіньової економіки реально існує в країні й, зокрема, у сфері ЗЕД; який рівень корупції, що спрямований на викривлення обсягів ЗЕД та митних платежів, існує в митних органах. Щоб було більш зрозумілим чому при розкритті проблем формування внутрішніх резервів з мобілізації фінансових ресурсів ми акцентуємо увагу саме на цих питаннях наведемо декілька цифр. Так якщо напередодні війни за офіційними даними Мінекономрозвитку вважалося, що рівень тіньової економіки становить десь 33–35%, а за даними міжнародних експертів він сягав показників 50–60%, то рівень тіньової економіки в Україні нині становить близько 50% від ВВП» [4]. Отже, зважаючи на те, що у 2023 році ВВП сягнув рівня близько 180 млрд дол США, то за результатами нескладних розрахунків можна констатувати, що в тіні знаходиться близько 90 млрд дол США, а зважаючи що податкове навантаження в Україні сягає 40%, то до бюджету у 2023 році надійшло близько 36 млрд дол США. Зважаючи на наявність різноманітних

преференцій та пільг в системі оподаткування ця сума може бути зменшена до рівня 25–30 млрд дол США, або 950 – 1140 млрд грн, що є реальним фінансовим резервом наповнення бюджету за умови детінізації економіки й практично відповідає витратам на оборону, які закладено в бюджеті 2024 р.

Далі розглянемо, яка ж роль митниці у протидії тіньовим оборудкам, а отже в наповненні бюджету за рахунок сплати митних податків та платежів у сфері ЗЕД. За результатами досліджень Міжнародного інституту управлінського розвитку (Швейцарія), Інституту стратегічних досліджень, З. Варналія [5], В. Дубровського [6], В. Предборського [7], та інших науковців визначено, що близько 80% тіньових оборудок так чи інакше пов'язані зі зовнішньоекономічною діяльністю і лише близько 20% здійснюється виключно у сфері внутрішньоекономічної діяльності.

Це підтверджується цифрами, які надають окремі аналітики. Так, якщо «тільки від контрабанди і порушення митних правил український бюджет втрачає 110 млрд гривень щорічно, від офшорних схем – 65 млрд, ухилення від сплати податків у фінансовому секторі – 35 млрд, тіньовий ринок оренди землі – 40 млрд, схеми з мінімізації сплати ПДВ (конверт-центри) – 20 млрд, контрафакт – 10 млрд. Якщо тільки ці схеми вивести з тіні і наповнити ними бюджет – це вже 280 млрд грн» [8], що у доларовому еквіваленті становить більше 10 млрд дол США та зважаючи на те, що близько 80% тіньових коштів конвертується через зовнішньоекономічні операції, то стає зрозумілим, що саме посилення державного фінансового контролю у сфері ЗЕД через посилення механізмів та інструментів митного контролю є ключовим напрямом протидії тіньовому сектору в країні. Адже саме митні органи мають всі можливості й повноваження здійснення митного контролю у сфері ЗЕД.

Однак в Україні тут є проблема, що пов'язана з недосконалістю та неефективністю такого контролю. Якщо зважити на те, що у світі митний контроль є ризик орієнтованим і здійснюється у вигляді попереднього, поточного й наступного контролю де останній набуває форми митного постаудиту й займає до 85% від контрольних операцій митних органів, то в Україні саме ця форма митного контролю й до цієї пори знаходиться у зародковому стані. І наразі при формуванні Національної стратегії доходів до 2030 року одним з напрямів реалізації митної справи є розвиток постмитного контролю, але ні слова немає про митний постаудит, який є найбільш дієвим у протидії ухилянням від оподаткування у сфері ЗЕД. При цьому вітаємо рішучі кроки уряду з введенням у дію низки преференцій та пільг щодо товарів військового призначення, що перетинали митний кордон з початком повномасштабної війни, однак вважаємо помилковим рішення щодо введення мораторію на фінансові перевірки бізнесу. В умовах війни держава має більш жорстко контролювати ситуацію з наповнення бюджету та використання бюджетних коштів, тому контрольна функція державних органів фінансового контролю, у тому числі митних органів стає превалюючою.

Під час війни митні органи виконують ключову роль у мобілізації фінансових ресурсів для держави. Їхні завдання та функції у цей період можуть включати:

1. *Збір мит та інших податків:* Митні органи відповідають за збір мит та інших податків на товари, які перетинають кордон держави. У воєнний період може бути введено додаткові мита або акцизи для збільшення фінансових ресурсів.

2. *Митні збори на підтримку заходів української армії:* У воєнний час можуть вводитися спеціальні митні збори або внески для підтримки потреб армії та військових операцій.

3. *Контроль за експортом та імпортом стратегічних товарів:* Митні органи мають важливу роль у контролі за експортом та імпортом стратегічних товарів, таких як зброя, амуніція, медикаменти тощо. Це може включати введення спеціальних дозволів та обмежень на обіг таких товарів.

4. *Проведення воєнного митного контролю:* У воєнний період митні органи можуть здійснювати посилену перевірку документів та вантажів, що перетинають кордон, для забезпечення безпеки та виключення транспортування небажаних товарів чи ресурсів.

5. *Боротьба з контрабандою та незаконним товарообігом:* В умовах війни митні органи відіграють важливу роль у боротьбі з контрабандою та незаконним товарообігом, що може відбуватися через кордонні пункти.

6. *Мінімізація ризиків фінансових втрат:* Митні органи мають завдання мінімізувати ризики фінансових втрат держави через неправильне оцінювання вартості товарів, невідповідність митних декларацій та інші подібні фактори.

7. *Підтримка спеціальних економічних зон:* У воєнний час можуть створюватися спеціальні економічні зони, де застосовуються спеціальні митні та податкові умови для привертання інвестицій та розвитку економіки в регіонах.

8. *Співпраця з іншими країнами:* Митні органи можуть співпрацювати з митними службами інших країн у військовий період для забезпечення ефективного контролю за перетином кордонів та обміну інформацією.

Роль митних органів у воєнний період не тільки в мобілізації фінансових ресурсів, але й у забезпеченні безпеки та ефективного управління економічними процесами стає критичною для фінансової стійкості держави.

Як приклад, доцільно навести досвід мобілізації фінансових ресурсів внаслідок активізації ролі митного аудиту в Ізраїлі. Ізраїльська митна служба (Israel Customs Authority) грає важливу роль у забезпеченні контролю за переміщенням товарів через митний кордон країни. У воєнний період ця служба виконує ряд специфічних завдань для забезпечення національної безпеки та ефективного управління митними операціями. Важливо враховувати, що деталі можуть бути обмежені в силу конфіденційності та військових вимог. Окремі аспекти роботи служби митного аудиту в Ізраїлі під час війни наступні.

Збільшення контролю: У воєнний період існує потреба в посиленні контролю за переміщенням товарів через митний кордон. Служба митного аудиту може вживати додаткові заходи для перевірки точності та правильності митних декларацій та документації.

Підвищений моніторинг заходів: Важливим елементом роботи служби митного аудиту є підвищений моніторинг заходів та транзакцій, особливо тих, що можуть бути пов'язані із зонами конфлікту. Це включає в себе перевірку вантажів, рейсів, транспортних засобів та інших елементів логістики.

Боротьба з контрабандою: Служба митного аудиту активно бореться з контрабандою та незаконним обігом товарів, які можуть мати стратегічне значення у воєнний період. Використання сучасних технологій для виявлення недекларованих товарів може бути ключовим елементом цього процесу.

Оптимізація митних процедур: З урахуванням особливостей воєнного періоду може виникати потреба в оптимізації митних процедур для швидкого та ефективного оформлення вантажів, зокрема тих, які використовуються для потреб оборони.

Співпраця із силовими структурами: Служба митного аудиту в умовах воєнного конфлікту може тісно співпрацювати з іншими силовими структурами та органами національної безпеки для обміну інформацією та координації дій.

Ці заходи мають на меті забезпечити ефективний контроль за переміщенням товарів через митний кордон, зокрема тих, які можуть мати військове призначення чи впливати на національну безпеку.

Таким чином митний аудит в Ізраїлі спрямований на перевірку та визначення відповідності компаній та інших суб'єктів митних правил та обов'язків. Його основна мета полягає в забезпеченні дотримання митних норм, запобіганні недолікам та ефективному зборі митних платежів. При цьому митний аудит може охоплювати різні об'єкти, включаючи вантажні відправлення, митні декларації компаній, документацію, пов'язану із ЗЕД, та інші митні процедури. та дозволяє виявляти можливі порушення та ухилення від митних правил і норм. Це може включати невідповідність в деклараціях, недонарахування митних платежів чи інші неправомірні дії. Також митний аудит в Ізраїлі допомагає в розробці та впровадженні систем управління ризиками в митній сфері. Це важливо для ефективного виявлення та управління ризиками, пов'язаними з митними процесами щодо контролю обсягів митних платежів.

Список використаних джерел:

1. Бюджет 2024 року. Веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698

2. Все про бюджет-2024: основні показники та витрати. *Слово і діло: аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/30/infografika/ekonomika/vse-pro-byudzhet-2024-osnovni-pokaznyky-ta-vytraty>

3. У 2023 р. Держмитслужба перерахувала до бюджету 459,8 млрд грн. Веб-сайт Державної Митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2023-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-biudzhetu-4598-mlrd-grn-1438>

4. Макаренко І. Рівень тіньової економіки в Україні становить 50% – експерт. URL: <https://i-ua.tv/news/44267-riven-tinovoї-ekonomiky-v-ukraini-stanovyt-50protsent-ekspert>

5. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ : НІСД, 2006. 576 с.

6. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. К.: Інститут соціально-економічної трансформації Центр соціально-економічних досліджень CASE-Ukraine, 2019. 52 с. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uploads/assets/files/2019/Pdf/Analiz-shem-2019-FINAL.pdf>

7. Предборський В. А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія. К.: Кондор, 2005. 614 с.

8. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП, або 846 млрд гривень, перебуває в тіні / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoї-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>

9. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

Михайлюк О.А., старший викладач
кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності
ВСП ЗВО “Відкритий міжнародний університет
розвитку людини “Україна”
Луцького інституту розвитку людини

МОБІЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ

Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) була створена в 1948 році через два тижні після створення держави Ізраїль. На сьогоднішній день Армія оборони Ізраїлю вважається однією із найбоєздатніших армій світу, адже зважаючи на терористичну загрозу з боку Палестини і військову загрозу з боку сусідніх арабських держав більшість бойових частин армії знаходиться в повній бойовій готовності. Окрім цього, Армія оборони Ізраїлю орієнтується на власні сили і економічні можливості держави Ізраїль, намагається переважати армії сусідніх держав в технологіях, якості військової техніки та вишколі військових. Хоча достовірна кількість військовослужбовців Армії оборони Ізраїлю суворо приховується, за дослідженням Міжнародного інституту стратегічних досліджень (Лондон) чисельність військовослужбовців Армії оборони Ізраїлю становить

приблизно 169500 осіб. При цьому військовий резерв Армії оборони Ізраїлю складає 465000 осіб, що зважаючи на чисельність населення країни є одним із найвищих показників у світі, адже кількість військових на 1000 населення складає 76,3. В Україні із 42 мільйонним населенням чисельність Збройних сил складає лише 209000 осіб, а кадровий резерв – 900000 осіб. Кількість військових на 1000 населення в Україні в три рази менша, ніж в Ізраїлі і становить 27,6.

Аналізуючи наведені дані можна зробити висновок, що Армія оборони Ізраїлю побудована за принципом досягнення рівноваги у чисельності армій з країнами-сусідами. Щодо України, то чисельність діючих військових і резерв Збройних сил України потрібно збільшувати з метою досягнення співставності із армією Російської Федерації, як головного ворога нашої держави. Адже, на сьогоднішній день армія агресора переважає українську в 4,1 рази, а військовий резерв в 2 рази. Тому збільшення чисельності військовослужбовців до 350000 осіб буде виправданим кроком як з точки зору необхідності протистояння агресору, так і з точки зору співвідношення військових і мирного населення, а також враховуючи протяжність національних кордонів. Щодо резерву, то в цьому контексті також потрібно нарощувати військові потужності. Взагалі, на сьогоднішній день, реформа Збройних сил України повинна бути одним із основних завдань Президента та Уряду, адже відчутна різниця в мобілізаційних можливостях України і Росії, нехтування міжнародним правом і відсутність реальної міжнародної політичної, економічної і військової підтримки вимагає формування високомобільної, самодостатньої, ефективної армії.

В Ізраїлі служба в армії є обов'язковою для всіх євреїв за національністю: як хлопців, так і дівчат. Також службу мають проходити чоловіки-черкеси та друзи. Араби ж, які проживають на території Ізраїлю служать за бажанням. Після звільнення з армії громадяни є резервістами та можуть бути залучені у воєнні дії за необхідності. Важливий той факт, що в Ізраїлі служать навіть люди з серйозними захворюваннями: місце їх служби визначається згідно зі станом здоров'я. Важливо: жінки звільняються від призову в армію (та не мобілізуються), якщо вони вийшли заміж, або народили дитину. Під час мобілізації жінки майже не приймають участь у бойових діях. Ще один нюанс: в резерві людина знаходиться до 40 років. Як говорять представники ізраїльської армії, люди після 40 років вже не ефективні в бойових діях. Тому в Ізраїлі діти захищають своїх батьків, а не навпаки. Це важливий принцип для ізраїльської філософії. Звичайно, в Ізраїлі є люди, які не проходять службу в армії: стан здоров'я (діабет, епілепсія і так далі), релігійні міркування, виїзд на ПМЖ за кордон і так далі. Треба розуміти, що без служби в армії в Ізраїлі досить складно стати чиновником, вести деякі види діяльності, отримувати кредити й так далі. Якщо ж людина відслужила в армії, вона

отримує багато пільг та привілеїв. Коли Ізраїль оголошує стан війни, резервісти мають з'явитись до своїх частин. Так, вони мають контакти своїх офіцерів та навіть у мирний час проходять навчання. Мобілізації в країні підлягають лише ті, хто мав досвід в армії. Цивільні не можуть воювати навіть як добровольці. Якщо у людини є проблеми зі здоров'ям, деякі сімейні обставини – вона звільняється від мобілізації у воєнний час. Ізраїль не закривав кордони для військовозобов'язаних. Ізраїльські військові відмічають, що в них немає поняття «ухилянт», тому що відсоток тих, хто не з'являється у військову частину під час мобілізації, дуже низький. Чому так? Бо в Ізраїлі не воюють цивільні люди, які не мали досвіду військової служби та не проходили навчань. А військові по-іншому сприймають війну, ніж цивільне населення, тому й не тікають. Це стосується навіть дітей ізраїльських політиків, які у своїй більшості зараз знаходяться в армії, а не десь у Монако. Ще один дуже важливий момент: Ізраїль піклується про своїх військових. Там немає такої формули: що ти повинен захищати державу, а держава тобі нічого не повинна. Відносини між Ізраїлем та його армією будується зовсім по-іншому. Наприклад, якщо ізраїльський військовий потрапляє в полон, його головна задача – вижити. Якщо він отримає поранення – держава повністю покриє всі необхідні трати на його лікування. Якщо він втратить працездатність – про нього попількується Ізраїль. Не на словах, а на практиці. Тому в Ізраїлі існують формули, за якими держава рахує, скільки військових вона може утримувати та скільки грошей для цього треба. А ще в армії Ізраїлю існує принцип «роби, як я»: командири беруть участь у бойових діях разом зі своїм особовим складом та несуть відповідальність за його виживання. Якщо ж командир не подобається солдатам, або він не цінує їх життя, його можна змінити методом голосування. То ж, солдат в Ізраїлі – не раб. А все тому, що всі в країні розуміють, що ізраїльтян набагато менше за їх потенційних ворогів, тому вони мають будувати ефективну армію та тил, який би забезпечував цю армію. Звичайно, ідеальних систем не існує, і свої проблеми існують у кожній країні, проте Ізраїль – це точно та країна, в якій можна повчитись умінню цінувати своїх людей не просто на словах, а на реальних справах. Слава Україні! Героям Слава!

Список використаних джерел:

1. Антонов В. О. Збройні Сили України як найважливіший гарант забезпечення національної безпеки Української держави. Правова держава. 2015. Вип. 26. С. 219–225.
2. Асиметрична стратегія Ізраїлю в період становлення держави. К.: НІСД, 2018. 59 с.
3. Сенор Д., Сингер С. Країна стартапів. Історія ізраїльського економічного дива. Yakaboo Publishing. 2016. 368 с.

Даценко В.В., к.е.н., доцент,
академік Академії політико-правових наук
Університету митної справи та фінансів

ПОСИЛЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВ ЄС В УМОВАХ АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ

Тисячолітній досвід воєн показав, що армії мирного часу часто менш здатні досягти успіху, особливо якщо битва затягнулася. Це пов'язано з тим, що утримувати армію необхідної чисельності постійно занадто дорого.

Тому стародавні правителі вдавалися до розгортання своїх армій шляхом скликання ополчення, феодалного ополчення, а також найму найманців як в середині держави, так і за її межами. І навіть тоді виникали проблеми з якістю підготовки, моральною стійкістю та придатністю до військової служби відправлених військ.

Роль мобілізованих резервів стала ще більш значущою в 19 столітті, коли були створені великі армії. Запровадження обов'язкової військової служби для громадян у цей період призвело до того, що чисельність мобілізаційного розгортання в арміях провідних країн світу становила сотні тисяч, а в 20 столітті – мільйони військовослужбовців.

Оскільки військова служба була обов'язковою і нетривалою (до трьох років), до війська призивалися переважно ті, хто пройшов військову службу в минулому і був звільнений у запас. Це позитивно впливало на якість підготовки, особливо резервістів, яких призивали на періодичну перепідготовку.

Однак в умовах повномасштабних Першої та Другої світових воєн країни-учасниці швидко вичерпали свої запаси підготовлених резервістів, що змусило їх мобілізувати ненавчених новобранців для швидкої бойової підготовки.

Проблема накопичення запасів підготовлених солдатів була особливого строю для невеликих і бідних держав, що опинилися між потужними воюючими сторонами: у першій половині 20 століття це стосувалося Бельгії та Швейцарії, яким доводилося покладатися на військові сили Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії, Іспанії та Сполученого Королівства, а в другій половині 20 століття – Великої Британії, Франції, Німеччини та Сполученого Королівства. Під час холодної війни це стосувалося Австрії, Фінляндії та Швейцарії. Ці країни не могли дозволити собі утримувати великі, добре оснащені армії в мирний час.

Цікавий досвід мають країни, представлені у трьох блоках: Австрійська Республіка (блок 1), Україна (блок 2) та Великобританія (блок 3). Крім того у третьому блоці існує два підходи до побудови формувань територіальної оборони (на прикладі Німеччини та Польщі). Існує поділ на організаційні резерви, в яких резерви заздалегідь організовані, та індивідуальні резерви, в яких резерви призначаються до формувань за потребою.

Структура, інститути та функції резервів в Австрійській республіканській армії, зокрема їх трансформація, безпосередньо пов'язані з військово-політичною ситуацією, що склалася навколо країни, і чітко корелюють з рівнем існуючої військової загрози. Після закінчення Другої світової війни територія Австрії була розділена на окуповані території. Тому рішення про нейтралітет для Австрії було майже вимушеним і зумовлювалося прагненням стати суверенною державою та ліквідувати іноземні військові бази.

У цій новій ситуації, коли вона більше не могла покладатися на своїх традиційних союзників або приєднатися до оборонного союзу, Австрія зіткнулася з проблемою організації своєї оборони в досить обмеженому середовищі. Найбільш ефективним і прийнятним варіантом у цій ситуації була організація системи територіальної оборони з потужними резервами. Австрійська система була заснована на моделі територіальної оборони сусідньої Швейцарії, але з деякими відмінностями, зокрема, вона не була такою “цілісною”, як швейцарська модель.

Територіальні війська, які в основному склалися з резервістів, забезпечували наявність підготовлених військ, які добре знали місцевість на випадок мобілізації, але не вимагали великих коштів у мирний час. Основний особовий склад територіальних військ у мирний час виконував рутинні завдання, не носив військової форми, зброя і техніка зберігалися, і лише невелика частина особового складу потребувала постійних бюджетних витрат.

Австрійська політика безпеки базувалася на стратегії “стримування і переконання”.

Як і в інших системах повної територіальної оборони, загальний військовий обов'язок був запроваджений для всього чоловічого населення з 17 років; після шести-дев'яти місяців базової військової підготовки всі резервісти повинні були проходити регулярну перепідготовку протягом наступних 20 років. Для певних категорій також існувала можливість проходження альтернативної служби.

Незважаючи на ці потужні мобілізаційні ресурси, наприкінці холодної війни загальна чисельність війська після мобілізації планувалася на рівні 200 тис. осіб, на відміну від концепції тотальної мобілізації у Швейцарії.

Відповідно до цього, кількість особового складу, необхідного для підготовки резервістів, постійно скорочувалася: на початку 1990-х років кількість мобілізованих скоротилася до 120 тис. осіб. Тривалість підготовки та служби в резерві для австрійських громадян була скорочена, а альтернативна служба стала більш доступною.

У 1996 р. Австрія приєдналася до програми НАТО “Партнерство заради миру” і взяла участь у миротворчих операціях у Боснії. Таким чином, завдяки активній участі в СПБОЄС Австрія докорінно змінила свій статус постійно нейтральної країни. Сьогодні, згідно з принципами міжнародного права, цей статус відповідає статусу позаблокової, а не нейтральної держави.

З 2006 року служба в резерві та планова перепідготовка резервістів є добровільною. Таким чином, сьогодні військова служба в резерві в Збройних силах Австрії є добровільною і в принципі призивається поліцією.

Резервісти призиваються проти їхньої волі лише під час мобілізації та під час загальних зборів резервістів. Таким чином, Австрія має досвід організації повноцінної національної системи територіальної оборони на основі певної кількості резервних сил за часів холодної війни. У січні 2013 р. в Австрії відбувся референдум з питання переходу на повністю контрактну армію. Однак 60% населення проголосувало за збереження призову.

Серед великих держав 19–20 століть Британія була останньою, хто дотримувався добровільного методу організації своїх збройних сил, а її основні союзники та супротивники перейшли на призов до армії. Обмеження британських мобілізаційних можливостей були чітко продемонстровані під час англо-бурської війни 1899–1902 років. Завоювання двох невеликих африканських республік з ополченськими арміями вимагало значного напруження імперської армії.

Після закінчення Першої світової війни Велика Британія повернулася до контрактного набору. Однак у 1939 р. призов до армії відновився і тривав до 1960 р. Після цього Велика Британія повернулася до добровільного принципу комплектування армії. Таким чином, у випадку великих бойових дій британська армія, набрана за контрактом, разом з організованими резервами не змогла б забезпечити необхідну кількість особового складу.

Після закінчення холодної війни система резерву Великобританії зазнала низки змін, які були закріплені в законі про службу в резерві 1996 року. Відповідно до цього закону, резерв армії Великої Британії складається з добровільного, регулярного та контрактного компонентів. Окрім класифікації офіцерів запасу за складом та призначенням, існує також класифікація за ступенем готовності офіцерів запасу до виконання службових обов'язків. Існує два типи офіцерів запасу: офіцери запасу з високим ступенем готовності та офіцери запасу з низьким ступенем готовності, а також офіцери добровільного та регулярного запасу.

В розбудові територіальної оборони в континентальних країнах-членах НАТО доцільно виділити два різних підходи. Навіть досить великі країни-члени НАТО визнають важливість сил територіальної оборони. Здатність таких формувань зменшити другорядні завдання регулярних військ є особливо цінною в контексті загального скорочення чисельності збройних сил і переходу на контрактну систему. Сучасні погляди лідерів Німеччини та Польщі на роль сил територіальної оборони (табл. 1).

Регіон Центральної Європи має стратегічне значення в континентальній Європі. Він слугує сполучною ланкою між Західною, Східною та Південною Європою. Протягом історії в регіоні відбувалося багато конфліктів, а інтереси європейських країн, зокрема Німеччини та Росії, перетиналися.

1993 – негативні наслідки громадянської війни в колишній Соціалістичній Федеративній Республіці Югославія спричиняють зміни в європейському безпековому просторі. Реалістичний погляд і необхідність практичних заходів для створення реальної обороноздатності країни ставали все більш очевидними. Логічним завершенням цього пошуку стала зовнішньополітична мета Чеської Республіки – інтеграція в західні політичні та військові структури, зокрема в НАТО.

Підходи до розбудови територіальної оборони в Німеччині та Польщі [1]

Критерії	Німеччина	Польща
Особливості територіальної оборони	В підрозділах територіальної оборони переважно охоронні формування	Формування, що здатні вирішувати більш широке коло завдань, ніж охоронні
Завдання тероборони	<ol style="list-style-type: none"> 1. Охорона (оборона) об'єктів військової інфраструктури. 2. Підтримка громадського порядку і забезпечення внутрішньої безпеки в країні. 3. Боротьба з тероризмом на території Німеччини. 4. Ліквідація наслідків стихійних лих і техногенних катастроф. 5. Участь в операціях з врегулювання кризових ситуацій на території Німеччини. 6. Проведення пошуково-рятувальних операцій. 7. Посилення охорони і оборони державного кордону. 8. Участь в інженерному забезпеченні з оперативного обладнання території країни 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Участь в мобілізації резервістів, видачі озброєння та предметів екіпірування. 2. Забезпечення евакуації населення і матеріальних засобів. 3. Фортифікаційне обладнання місцевості. 4. Допомога регулярним силам у тиловому забезпеченні. 5. Охорона важливих об'єктів. 6. Боротьба з ДРГ. 7. Боротьба з повітряними десантами і засобами повітряного нападу штатними зенітними засобами. 8. Охорона комунікацій. 9. Оборона місцевості, боротьба з бронетехнікою противника. 10. Охорона флангів регулярних частин. 11. Партизанські дії. 12. Сприяння наступу регулярних сил операціями в тилу противника. 13. Участь у роззброєнні противника та охороні військовополонених
Штатна чисельність	В мирний час – близько 3 тис. чоловік, у воєнний час їх чисельність може збільшуватися до 10 тис.	За штатами мирного часу планується створити 19 піхотних батальйонів тероборони по 1 в кожному воєводстві і 3 центрального підпорядкування по 700 військовослужбовців. У складі бригади тероборони військового часу має нараховуватися 3,5 тис. військовослужбовців
Фінансування тероборони	Кошти на підготовку і навчання військовослужбовців виділяють регіональні бюджети, частина витрат на спорядження і спеціальне екіпірування резервістів покладається на органи місцевого самоврядування	Матеріальне забезпечення територіальної оборони планується покласти як на міністерство оборони, так і на місцеві бюджети. Крім того, пропонується звільнити від податків закупівлю резервістами необхідного екіпірування

У 1998 р. у зв'язку з можливим вступом країни до Альянсу був відновлений аналогічний орган під назвою Рада національної безпеки на чолі з главою уряду. Одразу після офіційного вступу до Альянсу, у травні 1999 р., Чехія ухвалила «Воєнну концепцію Чеської Республіки до 2009 р.», яка визначила майбутні дії в оборонному секторі з урахуванням членства країни в НАТО.

Сьогодні Чеська Республіка вважається надійним і передбачуваним партнером у світі і шанованою державою на міжнародній арені. У 2022–23 роках Чехія активно працювала не лише над підтримкою України, а й над підвищенням власної обороноздатності та збільшенням виробництва озброєнь. Результатами перших двох років стало збільшення свої оборонні витрати до 111,8 млрд крон, або 1,53% ВВП у 2023 р. Чехія, і прийняла новий закон про фінансування оборони. У 2024 р. витрати на оборону сягнуть 151,2 мільярда крон. Вперше в новітній історії оборонний бюджет на 2024 р. складено на основі гарантованого законом обсягу оборонних видатків. Це дало змогу планувати та фінансувати важливі стратегічні проекти протягом усього циклу: політика Уряду витратити на оборону не менше 2% ВВП таким чином реалізується на практиці. І це не просто зобов'язання перед НАТО, а мінімальна вимога для забезпечення оборони і безпеки країни. [2]

Оскільки «інвестиції в оборону – це інвестиції в економіку», особлива увага приділяється розвитку оборонної промисловості та співпраці з іноземними партнерами у виробництві озброєнь.

Чеська Республіка посилює оборону східного флангу НАТО за допомогою своїх бойових підрозділів у Словаччині, Литві та Латвії. Розширила свій існуючий мандат на управління військами і жандармерією закордоном і надання допомоги Міжнародному кримінальному суду в розслідуванні злочинів, скоєних росією під час її агресії проти України

У 2023 році Міністерство оборони Чехії планувало підготувати понад 28000 військовослужбовців і 4500 активних резервістів; згідно з останньою офіційною інформацією за 2021 рік у Чехії налічується 26928 військовослужбовців; віртуальні рекрутингові центри, запроваджені у 2023 році, зобов'язані допомогти збільшити кількість [2].

Окрім збройних сил, Оборонна стратегія Чехії розглядає невійськові передумови оборони, такі як стійкість суспільства, промисловий потенціал і стратегічні комунікації. Це схоже на підхід, представлений в нещодавно опублікованих нових стратегіях безпеки США і Японії.

Збройні сили Чехії намагаються бути готовими до конфліктів високої інтенсивності. У випадку військових дій, основна частина чеських збройних сил буде воювати за планом НАТО. Однак певна військова підготовка буде відбуватися і на чеській території, яка є транзитним пунктом і з заходу до Польщі і країн Балтії, а також з південного сходу до Чорного моря.

Список використаних джерел:

1. Флурі Ф., Бадрак В. Сучасний досвід призову на строкову службу та формування військового резерву: посіб. Женева-Київ, 2017. 81 с.
2. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/nachalnyk-henshtabu-armiyi-chekhiyi-karel-rzheka-viyuna-mizh-rosiyeyu-ta-nato-mozhlyva>

**Секція 3. Інформаційне забезпечення проведення мобілізаційних заходів
в умовах інформаційної протидії з боку агресора
в умовах діджиталізації суспільства**

Попов М.П., к.держ.упр., проф.,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Національного університету “Одеська політехніка”
Ісайко Д.І., аспірат кафедри публічного управління та регіоналістики
Національного університету “Одеська політехніка”

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ
ЯК НАПРЯМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

В умовах війни України з російськими загарбниками актуальним є питання модернізації української армії для досягнення перемоги нашої держави над ворогом. На сьогоднішній день цифровізація є одним із провідних напрямків взаємодії органів публічної влади у системі національної безпеки.

Цифровізація є необхідним елементом формування сучасного механізму публічного управління без надмірної бюрократизації та особливо для викорінення корупції, з метою захист інтересів держави та громадянина. Численні труднощі із обліком військовозобов’язаних, мобілізацією та адаптацією військовослужбовців до цивільного життя сформували суспільний запит на цифровізацію української армії.

Першим кроком у цьому процесі стало запровадження інформаційної системи для збору, зберігання, обробки та використання персональних даних для забезпечення військового обліку громадян України. Так, Законом України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов’язаних та резервістів» від 16.03.2017 № 1951-VIII (далі – Закон № 1951-VIII) [1] визначено правові та організаційні засади створення, функціонування Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов’язаних та резервістів (далі – ЄДРПВР). Відзначимо, що попри формальний запуск даного реєстру в березні 2022 року, початком реальної роботи реєстру військовозобов’язаних «Оберіг» став жовтень 2023 року. Такий тривалий період впровадження пов’язаний із необхідністю наповнення відповідної інформації внаслідок взаємного автоматичного обміну відомостями з іншими реєстрами та відомствами.

В контексті даного дослідження викликають інтерес особливості взаємодії профільних органів для функціонування ЄДРПВР. Зокрема, згідно приписів ст. 5 Закону № 1951-VIII, володільцем ЄДРПВР є Міністерство оборони України, розпорядниками ЄДРПВР є Генеральний штаб Збройних Сил України, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України. Кожному із зазначених суб’єктів визначено окремі повноваження, які вони реалізують у процесі взаємодії для виконання поставлених завдань. Крім того, вказані органи також

здійснюють інформаційну взаємодію з суб'єктами, які є держателями різних інформаційно-телекомунікаційних систем, а саме: Міністерством юстиції України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством охорони здоров'я України, Державною міграційною службою України, Державною податковою службою України, Державною прикордонною службою, Пенсійним фондом України, Національною поліцією України та ін. Порядок окресленої взаємодії володільця «Оберегу» із кожним органом публічної влади визначається окремим нормативно-правовим актом. Для прикладу наведемо спільний наказ Міністерства оборони України та Міністерства фінансів України від 21.08.2023 № 494/446 «Про затвердження Порядку електронної взаємодії Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів та Державного реєстру фізичних осіб – платників податків», яким визначено механізм обміну інформацією, загальні правила складання та подання запитів на отримання з ДРФОПП, необхідних для актуалізації бази даних ЄДРПВР, та формування і надання ДПС відповідей на такі запити [2].

Також, враховуючи, що на сьогодні діяльність сектору безпеки та оборони забезпечують понад мільйон людей у різних структурах, з метою спрощення процедури отримання ними передбачених пільг та переваг, 16.01.2024 прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану». Головним нововведеннями є уточнення особливостей взаємодії державних реєстрів під час надання статусу учасника бойових дій, а також спрощення процедури оформлення статусу учасника бойових дій під час дії воєнного стану, особи з інвалідністю внаслідок війни та члена сім'ї загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України [3]. Переведення послуг та процесів у зручний цифровий формат планується здійснити за допомогою електронного кабінету військовозобов'язаного, який планують запустити в II кварталі поточного року.

Підсумовуючи всі вище наведені положення, варто зазначити, що одним із способів відновлення та розвитку суспільства, що базується на цінностях патріотизму та відданості державі, є посилення інформаційної взаємодії органів публічної влади у системі національної безпеки шляхом цифровізації публічного управління у досліджуваній сфері. Сподіваємося, що остання надасть змогу використовувати актуальні та достовірні відомості без прогалин та дублювання, що в свою чергу посилить ефективність та оперативність діяльності профільних органів та їхню взаємодію між собою.

Список використаних джерел:

1. Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів: Закон України від 16.03.2017 № 1951-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1951-19#Text>

2. Про затвердження Порядку електронної взаємодії Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів та Державного реєстру фізичних осіб – платників податків: наказ Міністерства оборони України та Міністерства фінансів України від 21.08.2023 № 494/446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1564-23#Text>

3. Верховна Рада України прийняла Закон про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/245671.html>

Щолокова Г.В., к.політ.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів

СТРАТЕГІЇ ВІЙСЬКОВОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ МОБІЛІЗАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Маркетингові інструменти активно використовуються у бізнесі – сьогодні неможливо уявити собі підприємство, яке нехтує маркетинговими заходами. Відповідно, маркетингова діяльність активно осмислюється й у науковій літературі. При цьому слід наголосити, що потенціал маркетингу є значним й у військовій сфері, зокрема, йдеться про залучення до військової служби. У даному контексті значний потенціал мають наступні маркетингові принципи та інструменти: сегментування та позиціонування; паблік рилейшнз та реклама як елементи комплексу маркетингових комунікацій; залучення лідерів думок тощо.

Якщо застосовувати маркетинговий підхід, то можливим є розгляд військової служби як своєрідного продукту. Розробляючи нові заохочення, пільги чи програми, армія удосконалює свої пропозиції для цільової аудиторії. Також важливо підкреслити, що система маркетингу потребує цілеспрямованого процесу розробки продукту, що базується на відповідних маркетингових дослідженнях.

Отже, порівнюючи військовий маркетинг із класичним маркетингом (який називають філософією бізнесу), можливо визначити його специфіку: розуміння потреб теперішніх та майбутніх військовослужбовців, розробка і впровадження стратегій та програм їх залучення та утримання на службі, забезпечення того, щоб період служби відповідав очікуванням або навіть перевищував їх. Все це у своїй сукупності має сприяти високій боєздатності армії [1].

У цьому контексті важливим є дослідження мотивації для вступу на військову службу, на підвищення якої можливо впливати у тому числі за допомогою маркетингових інструментів. Такі цінності як патріотизм, обов'язок, концепція служіння тощо є внутрішніми мотивами вступу на військову службу. Також до внутрішніх мотивів відносять наступні: можливість розвинути самодисципліну, подолати виклик або стати частиною

великої організації, якою можна пишатися. Виокремлюють й зовнішні причини вступу на військову службу [2]. Відповідно, доцільним є, зокрема, проведення PR-кампаній, в рамках яких можливо апелювати до зазначених цінностей. Високу результативність має й співробітництво з інфлюенсерами.

Звертаючись до вивчення такого інструмента маркетингових комунікацій як реклама в контексті тематики, яка аналізується, слід зазначити наступне. Мета військової рекрутингової реклами полягає в тому, щоб рекламувати військові можливості та переконати потенційних військовослужбовців приєднатися до того чи іншого роду військ [2].

Проаналізуємо конкретні приклади. Так, стратегії військового маркетингу для залучення населення до служби в армії США вже давно почали активно застосовуватися. Наприклад, йдеться про відомий військовий плакат із фразою «I Want You for U.S. Army» («Ти потрібен армії США») та зображенням Дядька Сема (Uncle Sam / U.S.) – персоніфікованого образу США, який використали для просування патріотичних ідей. Відповідно, плакат використовували з метою залучення солдатів до американської армії під час Першої світової війни [3].

Звернімося до іншого прикладу із практики США. На початку 80-х років ХХ століття армія США розробила рекрутингову стратегію, яка включала поділ молодих чоловіків і жінок на два сегменти, розробку альтернативних варіантів вступу на військову службу, які відповідали б їхнім потребам. Була розроблена комунікаційна стратегія «Be All You Can Be» («Будь всім, ким ти можеш бути»). Застосування американською армією цієї маркетингової стратегії високо оцінюється як приклад ефективного використання військового маркетингу [1].

Ще одним прикладом застосування технологій військового маркетингу в контексті залучення населення до військової служби є комунікаційна кампанія, що проводиться у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. У вересні 2023 року британська армія оголосила про початок рекрутингової кампанії «You Belong Here» («Твоє місце тут»). Це інтегрована кампанія, в якій використовуються різноманітні канали комунікації – засоби масової інформації, кіно, зовнішня реклама, Інтернет тощо. Концепт приналежності завжди був основою того, що означає «Be the Best» («бути найкращим») в армії Сполученого Королівства, але в результаті проведених досліджень було з'ясовано, що природа приналежності для молодих людей змінилася. До того ж результати досліджень показали важливість цінностей для молоді. Відповідно, в рамках даної кампанії повинні бути надіслані такі меседжі, які, виходячи із задумів її розробників, мають бути інтерпретовані молодими людьми наступним чином: варто бути там, де їхні цінності є важливими, – в британській армії [4].

Таким чином, підводячи підсумки, необхідно зазначити, що військовий маркетинг довів свою важливість, що було продемонстровано шляхом проведення аналізу міжнародного досвіду його застосування. Також необхідно наголосити на значному потенціалі відповідних маркетингових стратегій та інструментів в контексті мобілізації.

Список використаних джерел:

1. Ayer R. E. Applying Modern Marketing Concepts to Military Recruiting. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA383747.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
2. Fransen M. Selling Military Service During Wartime: U.S. Army Recruitment Advertising and Enlistment Motivation During the War Against Terror. *Scandinavian Journal of Military Studies*. 2019, 2 (1). P. 178–192. URL: <https://sjms.nu/articles/10.31374/sjms.12> (дата звернення: 18.01.2024).
3. I want you for U.S. Army: nearest recruiting station / James Montgomery Flagg. URL: <https://www.loc.gov/resource/ppmsc.03521> (дата звернення: 18.01.2024).
4. “You belong here”, says latest British Army recruitment campaign. URL: <https://www.army.mod.uk/news-and-events/news/2023/09/you-belong-here-recruitment-campaign-2023> (дата звернення: 18.01.2024).

Пігулевська Є.М., студентка
Університету митної справи та фінансів

ЗМІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ МОБІЛІЗАЦІЇ

Під час активного розвитку інформаційних технологій будь-яке масштабне суспільне явище завдає впливу на локальний інфопростір, через що можна одностайно сказати, що таке явище як війна спричиняє такий же виправданий резонанс. Тому протягом воєнного стану, прямим наслідком якого є запровадження загальної мобілізації, представникам держави для покращення продуктивності цього процесу треба частково контролювати й впливати, який контент транслюється в засобах масової інформації, тобто хоч безпосередньо такого обмежувального впливу вони не можуть здійснювати, адже це буде порушення основних принципів демократичної та правової держави, але фільтруватись матеріал все одно може, адже переважна більшість інформації з фронту надається саме структурними елементами механізму держави.

Представникам держави, як таким кому делеговані повноваження народу як джерела влади, належить висвітлювати ситуацію з оптимізмом та надією, так як вони є уособленням голосу народу. При розгляді теперішньої зовнішньополітичної ситуації в Україні можна сказати, що загалом таке висвітлення вигідне всім, адже заради збільшення кількісної, а в наслідку і якісної характеристики армії України, і не показуються негативні, в деякому сенсі, утопічні аспекти або показуються у невеликій кількості. Для прикладу: з перших днів повномасштабного вторгнення Генеральний штаб Збройних сил України викладав статистику з орієнтовними втратами противника за деякий період, але сама ж Україна у відкритому доступі такої статистики щодо своїх втрат не має. Основною причиною відсутності таких підрахунків є, по-перше те, що це достатньо цінна для ворога інформація, але ж другим є, так званий, фактор демотивації (психологічний аспект). Євген Дикий, учасник АТО на Донбасі, громадський активіст, каже: те, що одних лише озлобить та

налаштує на боротьбу, інших може “перелякати, загнати у депресняк та зламати”. Виходячи з цього, зрозуміло: аби не зменшувати результативність мобілізації держава може вдаватись до нерозповсюдження інформації, яка може спричинити деморалізація населення та майбутніх військових.

Аналізуючи умови сьогодення можна точно сказати, що зараз набагато легше поширювати закличні та спонукальні тези аніж, наприклад, 10 років тому, адже з’явилися нові ресурси, платформи та способи це робити. Такі мотиваційні промови з посилом доєднуються до лав ЗСУ можна почути всюди, але як приклад приведу те, як високопосадовець у своєму виступі за допомогою маніпуляцій може поширювати ідеї здійснення мобілізації: в новорічному зверненні Президента України – Володимир Зеленський каже: “бо знаю, що одного дня доведеться поставити собі питання: хто я? Зробити вибір, ким я хочу бути. Жертвою чи переможцем? Біженцем чи громадянином? І кожен знає відповідь”.

Як висновок, можна сказати, що Інтернет та загалом інформаційні технології відкрили купу можливостей для впливу на процеси мобілізації з гарної сторони, але як противага – через ці ж технології можна тепер і маніпулювати відчуттям сорому чи будь-якими іншими почуттями громадян задля збільшення кількості мобілізованих чи залучених до оборони країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ.
2. Закон України про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 № 65/2022.
3. Стаття BBC News Україна “Чому ми досі нічого не знаємо про втрати української армії у війні”.
4. Сайт Президента України (president.gov.ua).
5. Офіційний веб-портал парламенту України.
6. Закон України про Єдиний державний реєстр призовників, військово-взобов’язаних та резервістів Закон України від 16.03.2017 № 1951-VIII.

Грачевська Т.О., к.і.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СКЛАДНИК РОБОТИ ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД МОБІЛІЗАЦІЇ

Унаслідок неспровокованої збройної російської агресії проти України співробітники її дипломатичних та консульських установ працюють над вирішенням низки завдань, спричинених запровадженням воєнного стану та необхідністю забезпечення міжнародної підтримки. У першу чергу українські дипломати реалізують численні ініціативи, спрямовані на підвищення рівня інформованості іноземної спільноти щодо подій, які відбуваються на арені військового протистояння та тимчасово окупованих територіях, а також

розширення допомоги як держав, так і міжнародних організацій. Не менш важливим аспектом їх діяльності є забезпечення інформаційного супроводу такого важливого процесу в умовах воєнного стану як мобілізація, з приводу здійснення якої поширюються численні фейки, що значно шкодить іміджу України на міжнародній арені та викликає занепокоєння серед українських громадян, які перебувають за кордоном. Саме в межах забезпечення інформаційної функції українські закордонні дипломатичні та консульські установи розміщують на своїх сайтах нормативно-правову базу щодо здійснення мобілізації, забезпечують підтримання комунікації з громадянами України та представниками інших держав, у яких виникають питання з приводу різних аспектів мобілізації.

Варто наголосити на тому, що згідно з Постановою № 1487 «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» саме на дипломатичні представництва та консульські установи покладено обов'язок ведення військового обліку громадян України, які є військовозобов'язаними та знаходяться на обліку в цих установах [1]. Окрім цього, саме консульства та дипломатичні представництва мають виконувати функції щодо інформування громадян України та відповідні державні органи про такі важливі події, які супроводжують процес мобілізації як:

- доведення до відома громадян України, які не мають право на відстрочку та перебувають на тимчасовому консульському обліку, інформації про початок нового призову;

- надання відомостей про оформлення або зняття з консульського обліку громадян України відповідні органи (наприклад, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, СБУ) [1].

Вагоме місце у діяльності консульських та дипломатичних установ щодо виконання покладених завдань забезпечення мобілізаційних заходів належить здійсненню листування з цього приводу як з громадянами, так і з державними органами різних рівнів, що також є однією з форм реалізації інформаційної функції означених установ.

У вищезазначеному контексті кожна закордонна дипломатична установа України приділяє значну увагу опрацюванню запитів щодо різних складників мобілізації, які надходять від різноманітних установ та окремих громадян. Ці запити першочергово стосуються правових, соціальних, економічних аспектів процесу мобілізації. Для оформлення запиту до дипломатичної чи консульської установи можуть бути використанні наступні канали: використання поштового зв'язку, використання мережі Інтернет чи будь-яких інших засобів комунікації; існує можливість передати запит особисто або через уповноважену особу; можливо також використати скриньку «Для звернень громадян», або передати своє звернення відповідальній особі дипломатичної установи особисто на прийомі [2].

Звернення громадян з приводу різних аспектів мобілізації в Україні має відповідати певним вимогам для того, щоб співробітники дипломатичних установ могли якомога швидше надати відповідь. До цих вимог належать наступні:

- обов'язково необхідно зазначити особисті данні (прізвище, по батькові, чітко окреслити порушене питання);

- звернення повинні бути підписані заявником, незалежно від того чи вони є рукописними чи подані в друкованій формі;

- електронні звернення мають містити зворотню електронну адресу [2].

Українське законодавство встановлює чіткі терміни для надання відповідей на запити громадян, в тому числі з приводу мобілізації. У ситуації, коли запит не потребує проведення перевірки певних фактів чи додаткового вивчення, відповідь на нього повинна бути якомога швидше, не пізніше 15 днів від дати його реєстрації у дипломатичній установі.

Отже, діяльність дипломатичних та консульських установ України закордоном в умовах воєнного стану та здійснення мобілізації у процесі реалізації інформаційної функції сконцентровано на забезпеченні інформаційного супроводу зовнішньополітичних заходів нашої держави та роботі з українськими громадянами, що також потребують отримання об'єктивної інформації, яку в сучасних умовах іноді дуже важко самотійно відшукати через активну діяльність російських пропагандистів, спрямовану на дискредитацію будь-яких заходів нашої держави, спрямованих на збереження її незалежності.

Список використаних джерел:

1. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 3.01.2024).

2. Про затвердження Порядку розгляду звернень громадян у Міністерстві закордонних справ України, його представництвах на території України та закордонних дипломатичних установах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0061-20#Text> (дата звернення 03.01.2024).

Жадько К.С., д.е.н., проф.,

завідувач кафедри підприємництва та економіки підприємства

Університету митної справи та фінансів

Жердев К.О., слухач 2-го курсу,

лейтенант медичної служби

Української військово-медичної академії

МОБІЛІЗАЦІЯ ТА БЕЗПЕКА НА ПРИКЛАДІ ІЗРАЇЛЮ

На сьогоднішній день Армія оборони Ізраїлю (коротко АОІ – відома ще за аббревіатурою ЦАХАЛ) є єдиним військовим інструментом ізраїльського апарату безпеки, що була сформована 26 травня 1948 року і почала діяти як армія, набравши перших військових з уже існуючих воєнізованих формувань. В Ізраїлі – це національна ідея служити в армії, тут усі йдуть в армію. Неможливо бути ізраїльтянином, якщо ти не служив це престижно. В

Армії оборони Ізраїлю служать “всі”. Призову підлягають всі громадяни Ізраїлю, по досягненню 18 років. Християни та мусульмани можуть служити добровольцями. Виняток становлять тільки репатріанти і чоловіки за станом здоров'я, а також студенти єврейських релігійних шкіл. Ізраїль є єдиною країною в світі, в якій жінки проходять обов'язкову строкову службу. Строк їхньої служби складає два роки, чоловіки три роки. Проте більшість жінок отримують відстрочку в зв'язку з вагітністю або релігійними переконаннями. Жінки майже не приймають участі в бойових діях. Вони служать здебільшого в артилерії або прикордонних військах. З моменту свого створення невдовзі після проголошення Незалежності Ізраїлю, АОІ брали участь у всіх збройних конфліктах в яких був присутній Ізраїль. В різні періоди АОІ приймала участь у різних військових фронтах – проти Лівану, Сирії, Йорданії, Іраку, Єгипту та різних інцидентах.

З 1967 року АОІ підтримує тісні відносини зі Сполученими Штатами у сфері безпеки [4], в тому числі у сфері науково-дослідницької співпраці, зокрема, у розробці винищувачів, лазерів та системи протиракетної оборони. Вважається, що АОІ зберігає оперативний потенціал ядерної зброї, що оцінюється від 80 до 400 ядерних боєголовок.

За різними джерелами з 2016 року, населення у призовному віці становить 1,554,186 людей. Придатних для військової служби є близько 1,499,998 людей, при цьому щорічне поповнення сягає близько 50000 людей. Щодо мобілізації, відповідно до законодавства Ізраїлю, всі громадяни, які досягли 18-річного віку, повинні служити в армії. Термін служби становить 24–34 місяці, залежить від роду військ, статті віку тощо.

Армія оборони Ізраїлю має свій сайт, де можна знайти більш детальну інформацію про структуру, історію та функції армії. За аналітичними даними з 2021 року, витрати на утримання армії Ізраїлю становлять **24.34 мільярди доларів США, що становить понад 5% від ВВП країни.**

АОІ очолює Начальник Генерального штабу, який підпорядковується Міністру оборони Ізраїлю. Особливістю Ізраїльської армії є те, що кожна бригада має свій ексклюзивний берет. Наприклад повітряно-десантна бригада має «крапові» берети, а одна з кращих піхотних частин – має «світло зелені» берети. В ЦАХАЛі відсутнє таке явище, як «дідівщина». При будь якому її прояві, карається офіцерський склад, а частина розформовується. Всі винні опиняються «за ґратами». За рівнем підготовки особового складу, ізраїльська армія також посідає одне з перших місць в світі. Наприклад, наліт одного пілота ВПС складає не менше 300 годин в рік. А сухопутні частини перебувають у стані повної бойової готовності. В цілому ЦАХАЛ представляє з себе сучасну регіональну армію, яка може вести бойові дії як проти незаконних озброєних формувань, так і проти регулярних збройних сил ворога. Велика кількість і якість бойової техніки переплітаються з розвиненими силами забезпечення, включаючи інженерні підрозділи, засоби зв'язку та розвідки.

У 2005 році Аса Кашер і Амос Ядлін у співавторстві написали статтю, яка була опублікована в «Журналі військової етики» під назвою «Військова етика боротьби з тероризмом: Ізраїльська перспектива». Стаття була задумана як «розширення класичної теорії справедливої війни» і як «третя модель» або відсутність парадигми, окрім «класичної війни (армії) і правоохоронних органів (поліції)», в результаті чого з'явилася «доктрина (...) на тлі боротьби АОІ з актами і діями терору.» В інтерв'ю газеті у 2009 році Аса Кашер пізніше підтвердив цю думку, вказавши на той факт, що в зоні, де АОІ не має ефективного контролю над безпекою (наприклад, у Секторі Газа або Східному Єрусалимі), захист життя солдатів має пріоритет над уникненням поранень серед цивільного населення противника. Дехто, разом з Авішаєм Маргалітом і Майклом Вальцером, оскаржував цей аргумент, стверджуючи, що така позиція «суперечить багатовіковим теоріям про мораль війни, а також міжнародному гуманітарному праву. У 2009 році Амос Ядлін (тодішній голова Управління військової розвідки) запропонував ратифікувати статтю, написану ним у співавторстві з Асою Кашером, як офіційний обов'язковий кодекс, стверджуючи, що «чинний кодекс недостатньо враховує одну з найактуальніших проблем армії: асиметричну війну проти терористичних організацій, які діють серед цивільного населення». Військова цензура Ізраїлю забороняє будь-яке обговорення військових директив в пресі. Однак в більшості випадків, вона була сформульована так: «Викрадення людей має бути припинене за будь-яку ціну, навіть ціною нанесення ударів і завдання шкоди нашим власним силам.» Інші військові доктрини – це військова стратегія асиметричної війни, викладена колишнім начальником Генерального штабу АОІ Гаді Айзенкотом, яка передбачає руйнування цивільної інфраструктури режимів, що вважаються ворожими.

Меркава ('колісниця') – Основний бойовий танк Ізраїлю, 4 покоління

Армія оборони має на озброєнні різноманітну зброю та комп'ютерні системи іноземного та вітчизняного виробництва. Ізраїль також створив власну незалежну військову промисловість, яка розробила зброю і транспортні засоби, такі як бойові танки серії Меркава, винищувачі Neshet та Kfir, а також різноманітну стрілецьку зброю – штурмові гвинтівки, пістолет-кулемет Uzi. Ізраїль також встановив Samson RCWS, дистанційно керований комплекс озброєнь, який може включати кулемети, гранатомети і протитанкові ракети на дистанційно керованій башті, в дотах уздовж кордону. Ізраїль розробив аеростати спостереження, оснащені сучасними камерами і системами спостереження, які використовуються для запобігання терористичним атакам. АОІ також володіє передовою бойовою інженерною технікою, яка включає броньований бульдозер Caterpillar D9 та броньовані інженерні машини Пума, ракети для прориву мінних полів, а також різноманітні роботи і вибухові пристрої. АОІ також має кілька великих внутрішніх відділів досліджень і розробок. Багато з цих розробок пройшли бойові випробування в численних військових операціях

Ізраїлю, що робить відносини взаємовигідними, армія отримує індивідуальні рішення, а промисловість – хорошу репутацію. Ізраїль розглядає можливість виробництва власних військових кораблів. Ізраїль – єдина країна в світі, яка має діючу систему протиракетної оборони на національному рівні – систему Залізний купол, спільно фінансовану і вироблену Ізраїлем і Сполученими Штатами. Ізраїль має незалежну можливість виводити на орбіту розвідувальні супутники.

Отже, враховуючи досвід цієї країни в облаштуванні війська можна врахувати передову практику.

Список використаних джерел:

1. Оборонна стратегія Ізраїлю та АОІ – доктрина, мобілізація та останні уроки: веб-сайт. URL: <http://drukarnia.com.ua/articles/oboronna-strategiya-izrayilyu-ta-aoi-doktrina-mobilizaciya-ta-ostanni-uroki-> .

2. Одна з найсильніших армій світу: веб-сайт. URL: <http://vikna.tv/ru/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/czahal-cto-eto-rasshifrovka-i-poslednie-novosti>

Толмачова Ю.М., здобувачка вищої освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Біліченко В.В., старший викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ З БОКУ АГРЕСОРА В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Сучасні воєнні умови наочно демонструють, що інформація стала засобом “масового ураження”. Держави повинні працювати над створенням ефективного механізму, який гарантує інформаційну безпеку та дотримання прав людини, при цьому не обмежуючи права та свободи громадян і не порушуючи демократичні принципи. При цьому не слід забувати що мобілізаційна підготовка та мобілізація є складовими частинами комплексу заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави не тільки цілісності її територій, а й захист інформації, економіки та населення.

Сучасне суспільство переживає величезні зміни, і ключовим фактором серед них є процес діджиталізації. В умовах війни, цей процес стає не просто необхідністю, але і стратегічно важливою складовою для забезпечення стабільності та високої обороноздатності суспільства.

Конфлікт із російськими окупантами викликає не тільки військові дії на фронті, але й інформаційну війну. Країна-агресор намагається пригнічувати патріотичні почуття українців, національну самосвідомість і зменшувати значення нашої унікальної культури. Механізми та

інструменти, використовувані в інформаційно-психологічній війні, адаптуються під вплив соціальних мереж та останніх досягнень науково-технічного прогресу. Стратегічною метою країни-агресора є виклик сумнівів щодо правильності рішень та легітимності української влади. За цих умов важливо для держави забезпечити національну безпеку, уникнути інформаційної експансії з боку агресора, сформувати позитивний імідж влади та взаємодіяти ефективно між органами влади та громадськими інститутами при визначенні, реалізації та коригуванні інформаційної політики.

У мобілізаційній підготовці держави не менш важливо враховувати військовий облік, який охоплює збір, зберігання, обробку та використання даних щодо людських мобілізаційних ресурсів [1].

У контексті сучасних викликів та загроз суспільства, питання інформаційного забезпечення мобілізаційних заходів набуває особливого значення, особливо в умовах інформаційної протидії з боку агресора та широкого застосування цифрових технологій [2]. Діджиталізація суспільства вносить істотні зміни в характер інформаційного забезпечення та вимагає нових підходів до управління мобілізаційними процесами. Сучасний світ постійно стикається з геополітичними та соціально-економічними викликами, які можуть призвести до необхідності мобілізаційних заходів для забезпечення національної безпеки та відповіді на потенційні загрози. Інформаційне забезпечення є ключовим аспектом у веденні успішної мобілізаційної кампанії, оскільки воно визначає ефективність управління та підтримку громадськості під час важливих подій.

Діджиталізація в умовах воєнного конфлікту виявляється в ряді важливих аспектів, які варто розглянути, а саме розуміння динаміки сучасної інформаційної протидії є ключовим для вивчення інформаційного забезпечення мобілізаційних заходів [3]. Агресивні держави та нестандартні актори активно використовують цифрові технології для розповсюдження дезінформації та маніпуляції громадською думкою.

При цьому вирішальним завданням є захист інформаційних систем та мереж. Кіберзагрози можуть призвести до неконтрольованого розголошення чутливих даних та паралізувати інфраструктуру, що негативно вплине на мобілізаційні процеси, а використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних та блокчейн, може значно поліпшити якість інформаційного забезпечення мобілізаційних заходів, забезпечити надійність даних та оптимізувати процеси прийняття рішень.

Також слід активно залучати громадськість у формування та поширення інформації. Громадяни, які мають доступ до різних джерел інформації, можуть виступити як бар'єр проти дезінформації.

Проаналізувавши це питання можна дійти таких висновків, що інформаційне забезпечення проведення мобілізаційних заходів в умовах інформаційної протидії з боку агресора в епоху діджиталізації є складною задачею, яка вимагає інтеграції новітніх технологій, вдосконалення

кібербезпеки та активної участі громадськості. Ефективні стратегії та технологічні інновації у сфері інформаційного забезпечення стають ключовими елементами в забезпеченні стійкості суспільства в умовах сучасних гібридних загроз.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T354300?an=1>

2. Інформаційне видання LB.ua 25.12.2023 «10 січня ВР розгляне нові правила щодо мобілізації та військової служби: зменшення призовного віку та військовий облік для усіх». URL: https://lb.ua/society/2023/12/25/590622_10_sichnya_vr_rozglyane_novi_pravila_shchodo.html

3. Шарий В.І. Наукове осмислення інформаційної війни. Рецензія на книгу: Калініченко Б. М. «Інформаційна війна: чинники ескалації і засоби протидії». Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2020. 350 с.

Васецька А.В., курсантка
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Король К.С., викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Проведення мобілізації та мобілізаційних заходів в Україні є актуальним питанням сучасності через повномасштабне вторгнення на територію нашої країни. На нашу думку, мобілізація є важливою частиною в умовах війни, задля забезпечення національної безпеки та безпеки і спокою громадян, збереження незалежності та суверенності. Проведення мобілізації у мовах діджиталізації суспільства є також не менш актуальним питанням на сьогоднішній день. Так, *Кабінет міністрів України поклав українцям законопроект № 10378 про зміну правил мобілізації, військового обліку та проходження військової служби. Наприклад, стаття 22 майбутнього закону зобов’язуватиме призовників, військовозобов’язаних і резервістів зареєструвати електронний кабінет, куди надсилатимуться повістки [1].*

Роки протистояння російській військовій агресії в Україні висвітлили потребу глобального використання існуючих ресурсів задля зменшення рівня загроз національній безпеці, а з нею – і потребу усунення прогалин в правовому механізмі державного регулювання службово-бойової діяльності сил безпеки і оборони. Тому на нашу думку, позбутися даних прогалин можна шляхом введення в обіг електронних кабінетів військовозобов’язаних [2, с. 157].

Електронний кабінет – це персональний кабінет, за допомогою якого призовнику, військовозобов'язаному, що пройшов електронну ідентифікацію, резервісту надається доступ до інформації про його персональні та службові дані, а також до послуг [3].

Мобілізація в умовах діджиталізації суспільства може мати значний вплив на ефективність та швидкість мобілізаційних заходів. З використанням цифрових технологій, таких як мобільні додатки, соціальні медіа, електронні системи сповіщення та онлайн-платформи, можна забезпечити ефективну комунікацію, координацію та моніторинг мобілізаційних дій. Проводячи аналіз переваг мобілізації в умовах діджиталізації суспільства можна виокремити декілька аспектів:

1. Цифрові інструменти та технології дозволяють швидко та ефективно розповсюджувати інформацію про мобілізаційні заходи, плани та вказівки. Це допомагає залучати більше людей та організацій до мобілізації та забезпечувати їх активну участь.

2. Цифрові платформи також дозволяють швидко організовувати та координувати групові дії, об'єднуючи волонтерів та допоміжні організації. Це дозволяє ефективно розподіляти завдання, докладати зусиль і використовувати ресурси по всіх напрямках мобілізації.

3. Цифрові інструменти дозволяють залучати та об'єднувати громадськість та організації з різних областей. Це збільшує масштаб та вплив мобілізаційних зусиль, що дозволяє швидше та ефективніше реагувати на нагальні проблеми.

4. Не менш важливою перевагою є те, що цифрові інструменти дозволяють збирати дані про мобілізаційні дії.

Незважаючи на кількість переваг, можна виокремити ряд недоліків:

1. Завдяки високому розвитку технологій та використанню цифрових платформ, інформаційні системи стають цілком залежними від інтернету та комп'ютерних мереж. У разі кібератаки або технічної несправності, мобілізаційні процеси можуть бути порушені і затримані, ускладнюючи розгортання заходів.

2. Через діджиталізацію суспільства, не всі громадяни мають доступ до необхідних технологічних засобів, які можуть використовуватись під час мобілізації (наприклад, смартфони, комп'ютери тощо). Це може спричинити нерівність у можливостях участі в мобілізаційних діях та отриманні необхідної інформації.

3. З розвитком соціальних мереж та цифрових медіа, поширення недостовірної інформації стало набагато простіше. Під час проведення мобілізації, це може створювати небезпеку, оскільки некоректні або непевні дані можуть призвести до страху, паніки та неправильних рішень.

4. Під час проведення мобілізації в умовах діджиталізації, залежність від технологій стає критичною. В разі відключення електроенергії, незадовільного функціонування мережі чи хакерських атак, можуть виникнути серйозні проблеми із забезпеченням необхідної інформації та комунікації.

Тому можемо зробити висновок, що новим етапом в проведенні мобілізації та мобілізаційних заходів є саме діджиталізація суспільства. Це є новим кроком у сучасному суспільстві, що у майбутньому буде мати вплив на збереження національної безпеки, цілісності територій нашої держави та забезпечення незалежності України та її населення, але розглядаючи дану тему, ми можемо зауважити, що є також ряд негативних причин, які ми розглянули.

Список використаних джерел:

1. Нещадна мобілізація. Все, що треба знати про скандальний законопроект. URL: <https://glavcom.ua/publications/neshchadna-mobilizatsija-vse-shcho-treba-znati-pro-skandalnij-zakonoprojekt-976798.html>

2. Король Катерина. Інноваційні підходи в питаннях удосконалення службово-бойової діяльності сил безпеки і охорони України в сучасних умовах: *Матеріали конференції МЦНД* 08.12. 2023. Черкаси, с. 157–159.

3. Адвокат розповів, як дізнатися, чи є ви у Реєстрі призовників. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/advokat-rozkazav-k-diznatisya-chi-e-vi-reestri-1705569979.html>

Прокопович-Ткаченко Д.І., к.т.н., доц.,
доцент кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій
Університету митної справи та фінансів
Сугак Н.І., студент Університету митної справи та фінансів
Тихоненко І.М., студент Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВА МОБІЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ЕТИКА КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

У контексті триваючої повномасштабної війни в Україні, виникає нагальна потреба в ефективних методах мобілізації громадян, водночас забезпечуючи їх безпеку та захищеність від кіберзагроз. З огляду на це, країна стикається з викликом адаптації своїх оборонних стратегій до сучасних умов ведення війни, де цифрові технології відіграють ключову роль. Ми зосередимось на важливості кібербезпеки як фундаментального елемента у забезпеченні цілісності, доступності та конфіденційності інформації, особливо в умовах, коли мобілізація в Україні набирає нових обертів з можливим введенням електронних повісток. Метою є висвітлити важливість захисту інформаційної інфраструктури та особистих даних громадян в часи кризи, а також розглянути етичні та практичні аспекти використання цифрових інструментів для мобілізаційних цілей.

Виклики електронних повісток з боку кібербезпеки: можливі ризики та загрози

Використання електронних повісток для мобілізації в умовах війни в Україні ставить перед нами нові виклики в контексті кібербезпеки. Цей підхід, хоча й інноваційний та ефективний у багатьох аспектах, тягне за собою значні ризики та потенційні загрози.

Перш за все, важливо розглянути ризик кібератак. Враховуючи, що інформація, передана через електронні канали, може бути перехоплена або змінена, існує потенційна загроза маніпулювання мобілізаційними даними. Це може призвести до неправомірної мобілізації, що створює додатковий тиск на громадян і державні ресурси.

Крім того, існують технічні виклики, пов'язані з надійністю та доступністю системи. Перебої в електронних комунікаціях, технічні збої або втрата даних можуть серйозно зашкодити процесу мобілізації, знижуючи її ефективність та швидкість.

Ще один аспект, який варто розглянути, – це конфіденційність особистих даних. З огляду на чутливість інформації, що міститься у мобілізаційних повістках, її неналежне використання або витік може призвести до серйозних наслідків для особистої безпеки громадян та їхніх сімей.

Враховуючи ці виклики, наявність міцної кібербезпекової інфраструктури та розробка детальних протоколів захисту інформації є необхідними для забезпечення безпечного та ефективного використання електронних повісток у мобілізаційних процесах. Особлива увага повинна бути приділена розробці заходів щодо запобігання кібератакам, забезпечення надійності технічних систем та захисту конфіденційності особистих даних.

ІНСО з боку ворога та недоцільність використання сервісів типу “Дія” для мобілізації

Потенціал індивідуальної психологічної спецоперації (ІНСО) з боку ворога становить значний ризик у контексті використання електронних сервісів для мобілізації. Сучасні кібервійни не обмежуються лише технічними атаками на інфраструктуру, але також включають спроби маніпулювання громадською думкою та підрив довіри до державних інституцій. Використання популярних цивільних сервісів, таких як Дія, для мобілізації може стати інструментом ворожих ІНСО, спрямованих на викликання замішання та недовіри серед населення.

Основна проблема полягає в тому, що сервіси, які були створені для полегшення цивільних процедур і мають високий рівень довіри серед громадян, не призначені для використання в військових цілях. Використання таких платформ для мобілізації може підірвати довіру населення, особливо якщо інформація буде сфабрикована або змінена ворожими агентами. Це може призвести до недовіри не лише до конкретного сервісу, але й до всієї державної системи в цілому.

Ефективність та безпека мобілізаційних повідомлень значною мірою залежить від вибору відповідних комунікаційних каналів. Важливо уникати використання сервісів, які сприймаються громадянами як надійні для цивільних потреб, але не призначені для воєнного використання, таких як Дія. Поширення мобілізаційних повідомлень через ці сервіси може не лише підірвати довіру до них, але й викликати невпевненість та паніку серед населення.

Замість цього, необхідно впроваджувати спеціалізовані, надійні комунікаційні канали, що враховують військові вимоги до безпеки та конфіденційності. Такий підхід зменшить ризики ворожих ІНСО,

забезпечить достовірність та вчасність повідомлень, а також допоможе зберегти загальну довіру населення до державних інституцій та їхніх рішень у воєнний час. Вибір правильних каналів комунікації є ключовим для успішної мобілізації та підтримки соціальної стабільності в країні.

Використання технології блокчейну

для забезпечення конфіденційності та цілісності інформації

Однією з ключових переваг блокчейну є його здатність до створення непорушних і прозорих ланцюжків записів [1], що має особливе значення для систем електронної мобілізації в умовах війни. Це дозволяє уникнути несанкціонованого доступу або маніпуляцій з даними, забезпечуючи високий рівень безпеки і конфіденційності. Крім того, блокчейн може використовуватися для створення децентралізованих баз даних, що забезпечують більшу стійкість до кібератак порівняно з традиційними централізованими системами [2].

Також блокчейн відкриває нові можливості для підвищення прозорості процесів мобілізації. Записи у блокчейні можуть слугувати незаперечним доказом виконаних операцій, що може бути критично важливим у військових умовах. Це може включати документування розподілу ресурсів, координацію волонтерських ініціатив, а також відстеження переміщення обладнання.

Враховуючи ці переваги, реалізація блокчейн-технологій у контексті електронної мобілізації може стати значущим кроком у забезпеченні ефективної та безпечної координації у військових умовах.

Список використаних джерел:

1. Рао У. П., Шукла П. К., Триведі Ч., Гупта С., Шибеші З. С. Blockchain for Information Security and Privacy / У. П. Рао, П. К. Шукла, Ч. Триведі, С. Гупта, З. С. Шибеші. – New York : Auerbach Publications, 2021.
2. Тапскотт Д., Тапскотт А. Революція блокчейну: Як технологія за біткойном змінює гроші, бізнес і світ / Д. Тапскотт, А. Тапскотт.

Негребецький В.В., к.ю.н., доц.,
науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України,
доцент кафедри криміналістики
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

XXI ст. характеризується активним використанням мережі Інтернет як засобу комунікації і зосередження інформації. Враховуючи, наскільки легко можна розміщувати вміст публікації, на жаль, існує великий потенціал для необмеженого розповсюдження підроблених новин. В інформаційній мережі Інтернет систематично поширюється фальшиві новини за тематикою «мобілізація в Україні». Використовуючи фейки на тему мобілізації, ворог маніпулює почуттями українців і намагається розколоти суспільство зсередини [1–3]. Якщо більшість користувачів Інтернету не мають наміру

використовувати фальшиві новини з метою отримання прибутку, дані свідчать про те, що середній користувач Інтернету може бути вразливим до поширення неправди (навмисно чи ні) [4].

В Україні 11 травня 2023 року було схвалено «Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки» [5]. Цим документом передбачено комплексну цифрову трансформацію, зокрема впровадження в діяльність органів правопорядку та оборони інноваційних технологічних досягнень, що забезпечують гнучкість операційних процесів, IT-рішення, цифрову спроможність оперативно реагувати на події та зміни й здобувати результат, орієнтований на інтереси суспільства.

В Україні атакують і бомбардують не лише військові частини, але й варварськи руйнують критичну інфраструктуру, зокрема житлові квартали, гинуть мирні жителі та навіть діти. Порушуються основні принципи міжнародного співробітництва та норми міжнародного права [6]. Інформаційний вплив став частиною воєнних дій держави-агресора в Україні.

Ефективність процесу мобілізації в Україні тісно пов'язана і багато в чому залежить від інформаційної безпеки. При цьому необхідною умовою, передусім, є довіра суспільства до органів влади, безпеки і оборони України. Інформаційна безпека України у всіх життєво важливих галузях функціонування держави, в тому числі і в гільі оборони, є предметом діяльності, зокрема, правоохоронних органів. Ще до початку війни Україна зробила важливий крок на шляху забезпечення інформаційної безпеки. Центр протидії дезінформації (далі – Центр) є робочим органом Ради національної безпеки і оборони України, утвореним відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року “Про створення Центру протидії дезінформації”, уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 року № 106 [7, 8]. Центр підпорядкований Раді національної безпеки і оборони України. Центр забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Вважаємо, що задля ефективної боротьби з незаконним інформаційним впливом стосовно процесу мобілізації в Україні необхідно терміново розглянути питання про впровадження в діяльність правоохоронних органів, сектору безпеки і оборони України передових криміналістичних цифрових інструментів, здатних ефективно протидіяти поширенню неправдивих новин в інформаційному середовищі. Зокрема, перспективним є використання зарубіжного досвіду [9].

Список використаних джерел:

1. Ворожий фейк щодо «примусової» мобілізації українців. URL: <https://cpd.gov.ua/warnin/vorozhyj-fejk-shhodo-prymusovoyi-mobilizacziyi-ukrayincziv> (дата звернення: 24.01.2024).

2. Фейк про мобілізацію підлітків. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiiska-propahanda-vykorystovuie-koruptsiu-v-ukraini-dlia-dosiahnennia-vlasnykh-tsilei><https://cpd.gov.ua/warnin/fejk-pro-mobilizacziyu-pidlitkiv> (дата звернення: 24.01.2024).

3. Маніпуляції щодо змін у мобілізації з 1 листопада. URL: <https://cpd.gov.ua/warnin/manipulyacziyi-shhodo-zmin-u-mobilizacziyi-z-1-lystopada> (дата звернення: 24.01.2024).

4. Про що йдеться у новій методичці рф щодо ведення інформаційної війни в Україні. URL: <https://cpd.gov.ua/main/pro-shho-jdetsya-u-novij-metodychczi-rf-shhodo-vedennya-informacziynoyi-vijny-v-ukrayini> (дата звернення: 24.01.2024).

5. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Указ президента України від 11.05.2023 №273/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733> (дата звернення: 24.01.2024).

6. Новий масштабний ракетний удар по Києву і Харкові. Що відомо (23.01.2024). URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/cv2vlekyr8o> (дата звернення: 24.01.2024).

7. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua>

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації»: Указ Президента України від 19.03.2021 р. № 106/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421>

9. AI-Powered Tools for Fighting Fake News (2023). URL: <https://thetrustedweb.org/ai-powered-tools-for-fighting-fake-news> (дата звернення: 24.01.2024).

Граур К.Є., курсант

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Король К.С., викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Нині для України характерна тенденція до зростання особливо небезпечних злочинів та поява нових видів злочинної діяльності, тому кримінальна ситуація за останні роки суттєво змінилася. Варто наголосити на тому, що підвищився професіоналізм кримінальних елементів, жорстокість і цинізм у вчиненні злочинів, а також їх корислива спрямованість.

Особливість діяльності поліцейських, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, зумовила потребу організаційного виділення спеціальних підрозділів, груп або окремих працівників, яким властива підвищена професійна, фізична чи спеціальна підготовка, а також

здатність успішно виконувати окремі види адміністративної діяльності. Сюди відносять підрозділи поліції спеціального призначення, спеціалістів з відеодокументування, спеціальну поліцію тощо. Варто наголосити на тому, що спеціальні засоби та вогнепальну зброю дозволяється застосовувати не всім, а лише тим працівникам правоохоронних органів, що пройшли відповідну професійну підготовку, а також обізнані з нормативними актами, склали відповідні заліки та за своїм посадовим станом мають право їх застосовувати.

Актуальність проблеми полягає в необхідності більш дієвої та ефективної протидії злочинним проявам без втрат особового складу. Показником ефективності в цьому випадку є швидке затримання злочинців без втрат особового складу. Тут важливо акцентувати увагу на тому, що айважливішим показником ступеня небезпеки, з якою стикаються поліцейські у ході своєї службової діяльності, є кількість поранених та загиблих під час виконання службових обов'язків.

Ці показники невтішні, особливо зберігається негативна динаміка щодо поранених та загиблих поліцейських, адже порівняно з 1991–2013 роками статистика поступово зростала, то у 2014 році значно зросла, а з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації ця статистика є вкрай невтішною. Виходячи з цього, виникає потреба суттєвого вдосконалення методики навчання майбутніх поліцейських у сфері забезпечення їх особистої безпеки.

Сьогодні підрозділи Національної поліції МВС України оснащені наступною технікою:

Виріб «Мигдаль» – електронно-оптичний пристрій, призначений для високоточної стрільби з укриття в умовах обмеженої видимості і пересування. Нещодавно розроблено фахівцями лабораторії озброєння та спеціального транспорту Державного науково-дослідного інституту МВС України. На багажнику даного виробу встановлена мініатюрна відеокамера, яка перетворює зображення в окремий блок, що дозволяє спостерігати за тим, що відбувається в візирі, прикріпленому до захисного шолома, і передавати його, наприклад, на екран монітора. встановлений на столі командира штурмової групи. Боець групи захоплення може зробити прицільний постріл навіть з-за рогу, попередньо оцінивши обстановку через приціл, не піддаючи загрозі своє життя, оскільки самого стрільця не видно. Командир групи, на монітор якого передається зображення, може віддавати накази по радіо, виходячи з реальної обстановки [2]. Це забезпечує повну безпеку поліцейського.

З інших високоефективних засобів є – електрошокер «TESER» (Thomas Swift Electric Rifle + A для зручності), який необхідний для безпечного затримання правопорушників, які здійснюють супротив [1]. Це електрошокова зброя за технологією Shaped Pulse, що вперше розроблена фірмою Taser International. Ця технологія полягає в проколюванні одягу за допомогою електричного розряду (іскри) невеликого струму, але високої

напруги, а потім пропускання через нього великого струму порівняно з низькою напругою, що може зменшити потужність, необхідну для досягнення фізіологічного ефекту. Це, у свою чергу, дає змогу зменшити ймовірність летального результату [2].

Наразі в Україні електрошокер Taser відноситься до ряду заборонених законом засобів самооборони. У МОЗ не дають висновків про те, наскільки вони безпечні для здоров'я людини. Проте, якщо лікарі дадуть дозвіл на використання цього засобу, його можна використовувати проти злочинців під час охорони громадського порядку під час масових заходів [2].

Отже, узагальнюючи усе вищевикладене, слід зробити висновок про те, що для покращення ситуації в правоохоронній діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства необхідно вдосконалювати методи та форми протидії різним формам злочинних проявів. Тому це є пріоритетним напрямком в правоохоронних органах, особливо в професійній діяльності працівників Національної поліції.

Список використаних джерел:

1. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України : метод. рек. / уклад.: С. М. Бортник, О. А. Моргунов, В. О. Артем'єв, І. Г. Хомко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2 ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, 2020. 136 с.

2. Узлов Д. Ю., Струков В. М. Про новий підхід до взаємодії поліції з населенням на основі сучасних інформаційних технологій // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листоп. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 375–378.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«МОБІЛІЗАЦІЯ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПОШУК
ВІДПОВІДЕЙ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО СЕМІНАРУ
ЗА МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

24 січня 2024 р.

Організатори семінару не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 28.02.2024. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 9,44. Облік.-вид. арк. 8,39. Тираж 100 прим.
Замовлення № 11.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**